

ZENEKAR

IV. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

1997. DECEMBER

- PEARLE* konferencia Budapesten
- Finanszírozási kérdések
- Névhasználati mizéria
- Halláskárosult zenészek
- Fizetni, vagy nem fizetni... – TB
- Zenekari fesztivál

*Kellemes karácsonyi ünnepeket,
és sikeres boldog új esztendőt kívánunk
minden kedves Olvasónknak!*

TARTALOM

PEARLE* konferencia Budapesten	3
Interjú Rudolf Wolfensbergerrel	3
Napirendi válogatás	5
Egyedi fejlődés, közös gondok	5
Hallásunk, egészségünk jövője	6
Interjú Libby McNamarával	7
A FINANSZÍROZÁS KÉRDÉSEI – párhuzamban a Pearle* konferencia témáival	9
A kultúra pénze	9
A finanszírozás árnyoldalai	10
Kulturális alapítványok Kelet-Európában	13
Finanszírozási problémák három évszázada	14
1998 a kooperáció éve	15
FANTOMZENEKAROK ÉS „KALÓZ” CD-K – párhuzamban a Pearle* konferencia témáival	17
MIZÉRIA A SZIMFONIKUS ZENEKAROK ELNEVEZÉSE KÖRÜL...	17
FIZETNI VAGY NEM FIZETNI... A személyes munkavégzés és a vagyoni jogok felhasználása	25
NEMKÍVÁNATOS INTERMEZZO A lapokat már előzetesen leosztották (?)	28
KRITIKA Hazai szimfonikus zenekarok hangversenyei a Pesti Vigadóban	31
KALANDOZÁSOK EGY PIKÁNS MŰFAJBAN	34
BRAHMS-FESZTIVÁL, 1997	36
OKTATÁS Interjú Pauk Györggyel	38
ZENETÖRTÉNET Zenekar karmester nélkül	40
PROGRAMOK	44
TALLÓZÓ	46

Gratulálunk

az 1996/97-es évad legjobb zenekari művészeinek.

A Magyar Zenei Tanács minden esztendőben oklevéllel tünteti ki azon hivatásos szimfonikus zenekarok és énekkarok egy-egy tagját, amelyek társulata titkos szavazással megválasztja az évad legjobb zenekari illetve énekkari művészt. Az oklevél átadásának időpontja október elseje, a Zenei Világnap. 1997-ben az együttesek döntése alapján az oklevelet a következő muzikusok nyerték el:

Debreceni Filharmonikus Zenekar	Lővei Albert
MÁV Szimfonikus Zenekar	Kökényessy Zoltán
Magyar Állami Hangversenyzenekar	Kiss József
Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara (Dohnányi Ernő díj)	Varga Zoltán
MATÁV Szimfonikus Zenekar	Fekuláné Tar Judit
MH Honvéd Művészegyüttes Központi Zenekara	Bodon Ferenc
Pécsi Szimfonikus Zenekar	Baloghné Révész Lívია
Szegedi Szimfonikus Zenekar	Török János
Magyar Állami Operaház Zenekara	Hartenstein István
Magyar Állami Operaház Erkel Színházának Zenekara	Soltész Ágnes

Köszönet

Köszönöm a Matáv Szimfonikus Zenekarnak a kiváló művészi teljesítményét, *Rapszódia zenekarra* című művem nagysikerű bemutatóját, mely a Pesti Vigadóban szeptember 10-én tartott jubileumi hangverseny estéjén hangzott el.

Lendvay Kamilló

ZENEKAR

A MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGÉNEK,
valamint a MAGYAR ZENEMŰVÉSZEK
és TÁNCMŰVÉSZEK SZAKSZERVEZETÉNEK közös lapja.

A szerkesztőség címe:

MAGYAR SZIMFONIKUS ZENEKAROK SZÖVETSÉGE
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 342-8372

*

Felelős kiadó és szerkesztő: **POPA PÉTER**
Tördelés-szerkesztés: *Publicitás Print Kft.*

*

Nyomtatás: *Publicitás Print Kft.*
1021 Budapest, Tárogató út 26.

Telefon/fax: 200-7330

Felelős vezető: **A Kft. ügyvezetője**

*

ISSN: 1218-2702

KÖSZÖNET

Budapesten tartotta konferenciáját – november 27-30-ig – a PEARLE*, vagyis az Előadóművészek Munkáltatói Szövetségeinek Európai Ligája, melyet Szövetségünk látott vendégül a MATÁV Zeneházban. Ezúton köszönjük mindazok segítségét és munkáját, akik lehetővé tették, hogy a kulturális vonalon – hazánk Európához történő csatlakozásában – mérőföldkőnek számító konferenciát méltó körülmények között sikerült megrendezni.

Külön köszönet illeti:

- A MATÁV Szimfonikus Zenekar vezetőit, akik székházuk infrastrukturális előnyeivel éppúgy szolgálták a konferencia sikerét, mint tökéletes házigazdaként a vendégek kényelmét.
- A Magyar Zeneművészek Szakszervezetét, akik a lebonyolítás technikai színvonalát és komfortosságát szinkrontolmács-szolgáltatás biztosításával tették mindenki számára érthetővé és élvezhetővé.
- A Művelődési Minisztériumot és a Nemzeti Kulturális Alapot, akik a miniszteri külön keretből járultak hozzá a konferencia európai szintűvé tételéhez.
- Azokat a zenekari igazgatókat, akik fontosnak tartották a megjelenést és a hozzászólást – ezzel is hozzájárulva hazánk, és ezen belül Szövetségünk jó hírének öregbítéséhez éppúgy, mint ahhoz, hogy régióink problémáinak jobb megértése nyomán a megoldásokat nyugat-európai kollégáinkkal közösen találjuk meg.
- A szövetség külföldi referensét, Kovács Gézát, aki az ezt megelőző konferenciákon fáradságot nem kímélve éppúgy képviselte szövetségünket, mint a budapesti ülésszak minden rendezvényén.

pearle*

Performing Arts Employers Associations
League Europe

Előadóművészek Munkáltatói
Szövetségeinek Európai Ligája

A *pearle** az egyetlen olyan, Európát átfogó szervezet, amely az előadóművészek producereinek és menedzsereinek érdekeit képviseli, beleértve színházat, operát, táncművészetet és a zenekaro-

pearle*

– egészség, biztonság, szerzői jogok és még sok minden más
– beszélgetés Rudolf Wolfensbergerrel,
a szervezet ügyvezető elnökével –

– Sajátos módon minket mindig a kultúra unalmas részei érdekelnek: a menedzsment, a szerzői jogok, az egészség, a biztonság, jogi kérdések, munkabérek. Az első években, amikor az európai gazdasági helyzet lélegzetvételnyi szünetet sem hagyott a számunkra, folyamatosan jogi és bérkérdésekkel foglalkoztunk. Fogalmunk sem volt, mi várható, és milyen befolyással lehet a munkánk a szerveztünk számára fontos területekre.

A legunalmasabb, de nagyon hosszan elhúzódó probléma az áruforgalmi adó (közismert nevén ÁFA – a szerk.) volt. Nagyon sokat foglalkoztam vele – először Hollandián belül, aztán egyre tágabb körben. De éppen ebben a témában született meg az első siker: összhangba tudtuk hozni az előadóművészek tevékenységét érintő áruforgalmi adót az Európai Unióhoz tartozó országokon belül. Óriási és fontos kérdés volt ez az Unió számára, mivel a gazdasági közösség országain belül ennek az adónak a mértéke 0 és 35% között volt – óriási eltérésekkel kellett tehát számolnunk. Nagy aránytalanságokat okozott, hogy egyik országban alacsonyabb, másutt magasabb adót kell fizetni, hiszen mindenki az olcsóbb országokban szeret vásárolni. Valójában ez jelenti a gazdaságok egyik központi kérdését. Most ott tart a Közösség, hogy ha nem is uniformizáltatta ezeket a tarifákat, de valamennyire harmonizálnak egymással valahol a 15% és 20% között. Vannak azonban ennél alacsonyabb adóértékek, ami a gyógyszereket, ételeket, italokat bizonyos közszolgálati könyveket illetve meg, nem vonatkoztak azonban színházra, zenére. Óriási erőfeszítések árán sikerült elérni, hogy most már a színházat és a zenét is csak ezzel az alacsony, 5%-os forgalmi adóval terhelik. Ez valóban nagy siker volt, és a döntést sok munka, a megfelelő lobbyk megszervezése előzte meg.

– Minden országban kellett lobbyznia?

– Mindenütt, Volt olyan, hogy felhívtam valakit telefonon, mondtam, Hollandiából hívom, mire azt válaszolta: Honnan? Betűzze, kérem! Minden levelet, amit elküldtem, számos barátommal írtam alá Európa legkülönbözőbb országaiból, hogy valóban fontosnak és a közakaratra megfelelőnek látszódjék a kérés. E munka során kiteljesedett a PEARLE* eredeti funkciója: szerveztünk behálózza az egész kontinenst. Egészen prózai, és – ahogy mondtam – unalmas dolgokkal kezdtük ezt a hálózatépítést. Ezek azonban számunkra fontos kérdések voltak és az első munkaévünket ki is töltötte megoldásuk.

Ma már mások vagyunk, másképp is dolgozunk. Itt van például a biztonság kérdése. A muzsikuskok általában késő estig, éjjelig dolgoznak. Segítenünk kell olyan törvények kialakításában és meghozatalában, amelyek segítenek abban, hogy a lehető legnagyobb biztonságban tudjanak például hazamenni.

– Mit tud tenni a PEARLE a muzsikuskok egészségéért?

– Elképzelhetetlen, hogy a zenekari munka során milyen egészségi problémák keletkezhetnek. A sok üléstől, hangszertartástól milyen kar-, hát- és lábpanaszok alakulhatnak ki. Új terminus is keletkezett: a felkar szó mintájára megalkották a „felláb” fogalmát, mert a combizmok, -izületek és -idegek speciális fájdalom alapján speciális elváltozásokat is regisztráltak, amelynek csak zenekari muzsikuskoknál voltak megfigyelhetőek. Egészen új betegség; Angliában diagnosztizálták és ott adtak hírt róla. Hollandiában már az új néven publikálták: „felláb-betegség”. Ennek gyógyításához minden biznnyal idő kell, az azonban biztosnak látszik, hogy elsőként a megfelelő székek kialakításán kell dolgozni. Kimutatható ugyanis, hogy ha például egy hosszabb operát próbálnak heteken át, a brácsások, a kürtösök nagyon megérik. Ezeket a panaszokat mindenképpen késleltetni, enyhíteni kellene, legjobban lenne azonban teljesen megszüntetni őket.

kat. Tagjai az előadóművészek munkáltatóinak nyugat-európai országokban működő fő nemzeti szövetségei, egészen mintegy 250.000.- dolgozót – producereket, igazgatókat, színészeket, énekeseket, táncosokat, muzikusokat, technikusokat, menedzsereket és adminisztratív személyzetet foglal magába.

A *pearle**-t 1991-ben alapították Amszterdamban, ahol a szervezet központja is található.

Feladatai:

* információ- és ötletcsere kölcsönös érdekek alapján

* összegyűjteni és elterjeszteni az európai érdekeltségű információkat és a tagság érdekeit közvetlenül vagy közvetve érintő témákat

* a megfelelő ponton elősegíteni a közös döntéseket

* stratégiai képviselőt az Európai Unióval közös érdekeltségű ügyekben tisztségviselők és más fontos tekintélyek révén

* a közös érdekek támogatása a tagok nevében

A *pearle** napirendjének általános témái magukban foglalják az EU kultúrpolitikáját; az alkalmazottakra vonatkozó törvényhozást – különösen az Európai Szociális Fejlesztés különböző szempontjait; egészségügyi és biztonsági témákat, vámot és pénzalapot, szerzői jogi törvényt, előadói és szomszédjogokat, megfigyelői státusszal a WIPO-n (Világ Intellektuális Vagyományok Szervezetén) belül, és a fejlődő új technológia hatásait az előadóművészetre.

A PEARLE* nyitott a közép- és kelet-európai országok iránt, bízta őket átfogó hazai szervezetek megalapítására és ezen keresztül továbbképzési lehetőségekkel támogatva őket. A *pearle** együttműködik az európai szintű előadóművész szövetségekkel és a világ bármely táján működő, hasonló munkáltatói szervezetekkel.

A *pearle** tagsága évente kétszer tart konferenciát, amit mindig valamelyik tagszervezet lát vendégül a saját városában. Egy választott végrehajtó bizottság tervezi ezeket a konferenciákat és más eseményeket, a különböző témák speciális bizottságainak támogatásával.

A *pearle** teljes tagsága nyitott az Európában létrehozott nemzeti munkáltatói szervezetek iránt, de az újonnan létrejött szervezeteknek megfigyelői státuszt ajánl konferenciáin mindaddig, amíg azok a teljes jogú tagságra alkalmassá nem válnak. A tagok éves hozzájárulást fizetnek a *pearle** és rendezvényeinek adminisztratív kiadásaira, amelynek mértékét saját szervezeteik üzleti forgalma határozza meg.

Aztán itt vannak a folyamatos stresszből származó problémák: állandó félelem attól, hogy elrontanak valamit, ami megismételhetetlen. Hetente két-három fellépésnél (előadásnál) ez egy idő után az egészség romlásához vezethet. Hatással van a folyamatos stressz az izomrendszerre és máris az előbb elemzett problémánál tartunk. Szélsőséges esetben részleges bénulást, ezzel pedig a munkaképesség elvesztését eredményezheti.

És itt vannak természetesen a fület, a hallást érintő károsodások is. Pontos, jó helyen kijelölt mérésekre van szükség, mielőtt javítani tudnánk a helyzetet.

Sokat hallani például a számítógéppel dolgozókat ért egészségi károsodásokról; a muzikusokról kevesebb szó esik, pedig jelentős mértékben vannak veszélyeztetve. Nem szívesen beszélek róla, de muszaj, különben nem történik javulás. Annál is inkább, mert a piac egyre jobb produkciókat követel – betegen pedig nem lehet jól teljesíteni.

– *Nincsenek erre törvények az EU-n belül?*

– Vannak általános egészségügyi, munka-egészségügyi törvények, de hogy azokat hogyan lehet a muzikusokra is érvényesíteni, a mi dolgunk kitalálni.

– *Számos feladat közül a PEARLE* melyiket tartja legfontosabbnak, legégetőbbnek napjainkban?*

– Mindig adódnak aktuális problémák, amelyeken dolgozunk, nehéz ezt előre meghatározni. Legfontosabb, hogy az Európai Unión belül megtaláljuk és lehetőség szerint megszüntessük azokat a jelenségeket, amelyek számunkra hátrányosak, károsak. Minél kisebbre kell korlátozni azokat a károkat, amelyek minket érnek. Jelenleg fontos projekten dolgozunk a szerzői jogok területén. Tudjuk, hogy ez hosszasan fog tartani, de hagyunk rá időt: szükség van egy új törvényre, amelyet hozzá szeretnénk írni a 1961-es Római Szerződéshez. Ennek lényege, hogy az élő előadások „termékei” is saját, törvényes szerzői és szomszédjoggal* rendelkezzenek.

– *Nem lesznek akkor kalóz CD-k?*

– Nehéz kérdés, hiszen mi az előadóművészek jogait tudjuk rendezni – ha tudjuk. A konferencián külön napirendi pont lesz a fantomzenekarok, az illegális névhasználat kérdése. A hanghordozókat gyártó cégeknek is megvannak a maguk nemzetközi szervezetei, de úgy érzékeljük, hogy konkrét koncepció nélkül dolgoznak. Tudomásunk szerint volt már szó a kalóz CD-kről, de minden előkészítés, másokkal való előzetes egyeztetés nélkül. Azt sem tudjuk egyelőre felmérni, mennyi kár keletkezik az ilyen kiadványok révén.

A harmadik fontos terület számunkra jelenleg Közép- és Kelet-Európa kérdése. Több éves folyamat, hogy ezek az országok meggyőződjenek arról, milyen fontos egy ilyen hálózat léte, ahol a közös érdekek alapján az emberek megtalálják egymást, beszélgetnek egymással, érdekeiket megjelölhetik.

– *Mit gondol, a PEARLE* által érintett területek közül melyik az, ahol Kelet-Európának, Magyarországnak még a legtöbb a tennivalója?*

– Magyarország néhány éve már tudomásul vette e szervezet szükségességét és ma már észrevehető, ennek szellemében történnek itt is a dolgok. Ugyanúgy, ahogy – hasonlóan Csehországhoz, Lengyelországhoz és más népekhez – fontosnak érzi az Európai Uniót, annak rendszerét és normáit. Ez fontos nekünk. Ezek az országok, az ott élő kollégáinkkal együtt fontosak számunkra is.

– *Mi az, amiben leginkább érezhető még távolságunk az EU-tól ezen a területen?*

– Minden országban újnak tetszik még a munkáltatók fogalma. Ez nemcsak egy közvetítő a kulturális minisztérium és munkavállalók között, hanem önálló, saját felelősséggel és kompetenciákkal rendelkező réteg. Az ilyen felfogás egyfajta új szellemiséget követel. Néhány éve, amikor itt jártam és megkérdeztem, van-e a zenekaroknak valamilyen szervezetük, azt válaszolták, hogy természetesen van. Arra a kérdésre, hogy beletartoznak-e a munkáltatók, szintén igen volt a válasz. És amikor megkérdeztem, hogy hova, milyen szervezethez tartoznak a muzikusok, arra az volt a válasz, hogy ők is ehhez a szervezethez. Akkor még nem különült el határozottan a munkaadók és munkavállalók fogalma, ami Nyugaton bizony nagyon fontos, még ha a különböző országokban nem is olyan régi keletű ezen a területen. A munkavállalóknak megvannak a maguk kapcsolataik, amelyeken keresztül szándékaikat érvényesíthetik. A munkáltatóknak azonban nincs. A munkavállalói helyzet nem új keletű. Új szerep azonban a munkáltatóé.

Magyarországon már kialakultak ezek az új szerepkörök. Másutt azonban még nagyon tanácstalanok a kollégáink, amikor ilyen kérdésekre kell válaszolniuk. Éppen a mi

* Szomszédjog: a szerzői jogokhoz kapcsolódó jogok. Pl.: felhasználói jog, jogdíj, stb.

Napirend - Válogatás a tanács- kozás témái közül

– A konferencia forgatókönyvét gyakorlatilag már a júniusi Helsinki tanácskozáson összeállították. Kijelölték a különös figyelemmel megvitatandó témákat. Ezek közül néhányat nagytitkos alá helyezzünk a Zenekar hasábjain is. Vannak állandó napirendi pontok, mint például a különböző, a **pearle*** munkáját kiegészítő profilú európai szervezetekkel való kapcsolatfelvétel illetve kapcsolattartás, az azokban éppen aktuálisan tárgyalni kívánt témák ismertetése jelent.

Tekintettel arra, hogy a konferencia jegyzőkönyve magyarul is hozzáférhető lesz az érdeklődők számára, most csak a főbb témaköröket ismertetjük, néhány részletesebb beszámolóval kiegészítve.

November 27., 14.00

1. Megnyitó

Ülésvezető: Thomas Nyh, a PEARLE Végrehajtó Bizottságának tagja

2. Hidak vagy falak. Előadóművészet Nyugat- és Kelet-Európában

* A résztvevők üdvözlése.

Popa Péter, a Magyar szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnöke

3. Az első kör. Az összes kelet-európai (nem magyar) résztvevő bemutatása.

November 28.

4. A Kelet/Nyugat vita folytatása.

5. Az előző találkozó jegyzőkönyve

* Az 1997. június 6. és 8. között Helsinkiben tartott, 13. PEARLE konferencia jegyzőkönyvének megvitatása.

* Az 1997. november 6-án érvényes taglista.

6. Európai Unió: folyamatban lévő intézkedések és döntések

7) Európai Unió: munkakapcsolatok

8. Európai Unió: kultúrpolitika

* Új kultúrprogram az Európai Unióban, és áttörés a döntéshozatal véghezvitelében:

* A tagállamoknak eljuttatott kérdőív az Európai Unió kulturális együttműködéséről.

* Kulturális együttműködés. Közlemény arról, hogy a tagállamok hozzájárulnak az Európai Unió egyetlen kultúr-

feladatunk, hogy segítsünk a döntésben. Nagyfokú bizonytalanságot tapasztalva megmondhatjuk, hogy milyen irányba tanácsos lépni, mit kell még ahhoz tenni, hogy a rendszer az európaival kompatibilis legyen. Ennek alapfeltétele természetesen, ha az illető ország érdeklődik szervezetünk iránt, elfogadja elvárásait és valóban arra törekszik, hogy taggá váljon. Gyakran azért nem tudnak eleget tenni bizonyos elvárásoknak, mert nem ismerik eléggé, nem világos számukra a különbség a saját és a többi ország törvényei, szokásai között. Ez nem is megy egyik napról a másikra.

– Felmerült-e az a probléma a PEARLE* ülései során, hogy ha végképp teljesen szabaddá és átjárhatóvá válik az európai piac, a muzsikuskok kötöttségek nélkül vállalhatnak bárhol munkát, nem tűnik-e majd el a nagy szimfonikus zenekarok eddig még meglévő, saját, egyéni hangzása, stílusa?

– Nem gondolom, hogy teljesen eltűnhetnének; amelyik együttes ezt fontosnak tartja, az megőrizheti saját karakterét, hiszen belátása szerint foglalkoztathat külföldieket, ha akar. Ha nem akar, nem foglalkoztat. Rengeteg CD-felvétel jelenik meg, ha piacot akarnak szerezni ezeknek, gondoskodni kell arról, hogy az előadók valami egyedit, csak rájuk jellemzőt is produkálni tudjanak. Az azonban, hogy fennállhat ennek veszélye, a harsányan, kisebb érzékenységgel játszó amerikai zenekarok is igazolják. Európában ennek azért még nincs akkora piaca – még mindig inkább a zene, mint a hangereő hódít a „fogyasztók” körében.

Vannak tehát pontok, amikor azt kell mondanunk: ez már nem a mi feladatunk; más felelőssége, vagy a piac saját hatókörébe tartozik. Számos dologban van azonban tenivalónk, és valóban úgy van, hogy egyetlen siker után sem pihenhetünk meg, mert azonnal előkerül egy újabb feladat, amiért előlről kell kezdeni a munkát.

Egyedi fejlődés, közös gondok

(részlet Popa Péter megnyitó beszédéből)

...A PEARLE mostani konferenciáján mi – a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége – elsősorban tanulni szeretnénk. Információkat szeretnénk kapni, okulni szeretnénk az önök tapasztalataiból, mert el akarjuk kerülni azokat a zsákutcákat, akadályokat, amelyeket Önök, a nyugat-európai szervezetek vezetői már megjártak, de szeretnénk megőrizni azt a sajátosságos előnyünket is, hogy nálunk irreverzibilis módon még nincs elrontva semmi...

Igen nagy büszkeség számunkra, hogy Önök itt vannak, és engedjék meg, hogy büszkék legyünk magunkra is azért, hogy szövetségünk mindenki által elismerten úttörő munkát végzett.

- * Régióinkban elsőként szerveződött,
- * nem csupán fantomszervezet,
- * jelen vagyunk kuratóriumokban, döntések előkészítésében,
- * megteremtettük saját, kéthavonta megjelenő negyvenoldalas orgánumunkat, a Zenekar c. újságot,
- * elsőként orientálódtunk európai szervezetbe és
- * elsőként láthatjuk vendégül Önöket.

...

Az önök országaiban – kedves nyugat-európai vendégeink – gyakorlatilag töretlen volt az a fejlődés, amit minálunk oly sokszor megállított a történelem, és fejlődni akarásunk sokszor életben maradási küzdelemmé változott. Így végeredményben Önök is tanulhatnának tőlünk, hisz' túlélési technikákban mesterekké váltunk az idők során, ugyanakkor nem kívánom, hogy Önöknek az ilyen technikára valaha is szükségük legyen. Tapasztalataink kölcsönös kicserélése után remélhetőleg inkább az új, a XXI. század kihívásaiból fakadó problémák közös megoldására tudunk figyelni.

Mi tudjuk, hogy az európai érdekkör keleti bővülése Önöknél milyen problémákat okoz a gazdaságban, a munkaerőpiacon vagy éppen a mezőgazdasági termékek piacán. Önöknek is tudniuk kell azonban, hogy miközben lelkesen menetelünk a „Kánaán” felé, nekünk sem túl rózsás a helyzetünk, hiszen számos olyan területet kell feladnunk, amire eddig még szerénységünk ellenére is büszkék lehetünk.

Konferenciánk nem vállalkozhat arra, hogy a jogi, gazdasági, katonai harmonizáció magasrendű problémáit megoldja. Ha azonban sikerül valami eredményt elérni a saját

programjához, felszólítás hozzájárulásunk közlésére.

* A Maastrichti Szerződés új záradéka az Amszterdami Szerződés után:

„Cselekedeteiben a Közösség számításba veszi a kulturális szempontokat e szerződés más rendelkezései mellett, különösen ami kulturái sokféleségének elismerését és támogatását illeti.”

November 29.

9. Szociális ügyek

10) Szerzői jogi ügyek

11) Fantomzenekarok CD-felvételei.

(A téma bővebb kifejtését lásd „Az írott szabályokat néha talán át lehet hágni...” című cikkben a .....oldalon.)

12. Zajsint a szimfonikus zenekarokban

Mint arról már korábban értesülhettünk, ez év tavaszán nemzetközi konferencia foglalkozott York városában a zeneészek egészségi állapotával és problémáival. Ezt a munkát folytatva a helsinki konferencián az a döntés született, hogy a PEARLE összegyűjti a problémával kapcsolatos létező adatokat – az eddig már publikáltakat és a még nem nyilvánosakat. A kutatásokat (zajsint-mérések és hallás-vizsgálatok) egyébként az Európa Tanács is jelentős összeggel támogatja.

A mérések és vizsgálatok megkezdése egyébként a dolgozók tiltakozásai nyomán keletkeztek.

1986-ban az Európai Unió belüli a megjelölt határértékek az alábbi intézkedéseket tették kötelezővé:

90dB vagy annál magasabb érték esetén a halláskárosodást megelőző óvintézkedéseket kell bevezetni. 85 és 90dB között a munkásokat informálni kell a veszélyről és kísérletet kell tenni a zajártalom terjedésének megakadályozására. Néhány tagállam ezt már 85dB esetén is feltétlenül szükségesnek tartja.

– Magyarországon 85dB a küszöbérték! (Szerk.) –

140dB már visszafordíthatatlan károsodást idéz elő a fülben, legyen az a zaj bármily rövid időtartamú. Itt nincsenek adatok a zenekarokban észlelhető zajokról. Ezek mérése költséges kutatás, mivel az adatok függenek a művektől, a hangszerektől, attól, hogy ki mennyi időt tölt el a többi hangszer közelében, és számos más, sokféle módon variálható tényezőtől.

Mára azonban rendelkezésünkre áll-

területünkön, azzal másoknak is megoldási példát adhatunk. Eredményt pedig csak közös célokkal, közös problémák megoldásával lehet elérni.

Mik a közös problémák? Akadnak bőven.

- * Az ad hoc zenekarok kérdése. Míg a stabil, professzionális zenekaroknak számos munkaügyi, jogi, egészségügyi, biztosítási, adózási problémát kell megoldaniuk, addig egy-egy alkalomra, turnéra, fesztiválra, CD-re verbuvált zenekar e terhek legnagyobb részét alól mentesül, így a versenypályán tisztességtelen előnyhöz juthat, esetenként nemcsak más zenekarok hangszereit használva, de még nevüket is eltulajdonítva.
- * Ugyanilyen közös probléma a kommercializálódás, a zenei „fast food” igénytelenséget ösztönző hatása is. Ez ellen már nem olyan egyszerű pusztán adminisztratív eszközökkel harcolni, hosszú távon itt csak a zenei nevelés ízlést formáló eszközeiben bízhatunk.

Mi lehetne a közös cél? Az összeurópai kultúra védelme, amelynek határoktól függetlenül mindannyian részesei vagyunk. E kultúra fennmaradása és megóvása érdekében vannak közös céljaink: mindent kiszűrni, ami sérti az európai tradíciókat, ami hitelrontó, ami sekélyesít, és ami csupán az anyagi profitra koncentrál....

Ez az a közös cél, amelyre itt most szövetkezhetünk és amik eléréséhez végül is előtünk áll a ma kezdődő konferencia éppúgy, mint az egész XXI. század. Elég idő lesz tehát ahhoz, hogy az igazán jó megoldásokat megtaláljuk.

(A beszéd többi részét, valamint Striker Sándor előadását lásd a kultúra mai helyzetéről és finanszírozásáról szóló „A szegény embernek tökéletesnek kell lenni” című cikkben, a 13. és a 14. oldalon.)

Hallásunk=egészségünk jövője...

Alison Wright Reid egészségügyi és biztonsági szakértő aggodalmainak ad hangot a nagyobb angol zenekarokban uralkodó zajsint miatt és lépéseket javasol, amelyek segítségével közösen meg tudnak birkózni a problémával:

Napjaink súlyos problémája a zenekarokban uralkodó zajsint. Önök közül néhányan már olyan tanulmányokat olvashattak, mások pedig megbízást adtak olyan tanulmányok írására, amelyek azt mutatják, nincs miért aggódnunk. Sajnos azonban sok tanulmány csak a felét fedi fel az igazságnak – egyesek például 3 decibelben határozzák meg az elfogadható küszöböt, mások a 10 decibelt is túl alacsonynak tartják.

Hogyan alakulhatnak ki ilyen eltérések? Sok mérést az emberek fülétől távol végeztek el. Közelebb vagy saját hangszeredhez, mint bárki más – a rézfúvós előtt ülő brácsás például az öt érv zaj 50%-át saját hangszertől kapja. Ez ellentmondásos érzés, mivel a rézfúvósok soha nem panaszkodnak a magas hangokra, de sokukban mégis ilyen sérelmekre utalnak a pszichológiai vizsgálatok. A tény ugyanis az, hogy a megbízható mérési pontok távol vannak maguktól a rezgésektől (például a trombitásoktól), akik pedig folyamatosan a legmagasabb zajsintnek vannak kitéve – annyira, hogy olyan halláskárosodást szenvedhetnek, amilyen egy átlagos ipari munkás esetében is elfogadhatatlan.

A hagyományos teljes idejű (azaz profi) szimfonikus zenekaroknak tenni kell valamit azért, hogy a zajsintről szóló törvényei alkalmazkodjanak az Egyesült Királyság és az Európai Unió törvényeihez.

Az Egészségügyi és Biztonsági Bizottság tisztában van azzal, hogy ezt az akciót a jelenlegi helyzetnek megfelelően kell korrigálni. Megértik, hogy az intézkedések nehézségeket vonnak maguk után és készek arra, hogy megértőek legyenek. De úgy gondolják, hogy az ügyben sokat lehet tenni és várják, hogy történjék is valami.

Egészen pontosan három megoldásra váró dolog van. Először is feltárni a lehetséges veszélyeket; másodsor elemezni ezeket; harmadszor informálni a muzikusokat a veszélyről és kiképezni őket a védőmérések használatában. Mindegyiknek vannak járulékos problémái:

nak olyan adatok, amelyek nem hagynak kétséget arról, hogy a zenekari muzsikusok veszélyeztetettek.

A kutatások szerint 1981-ben a fa- és rézfúvósok napi zajártalma 90-93 dB volt. De volt olyan zenekar is ahol muzsikusok napi átlagos zajszintje 79-99 dB.

Kutatások kimutatták, hogy az elmúlt három-négy évben a muzsikusok zajártalma saját hangszerük szintjén 2-3 dB-lal magasabb, mint régen, de a kürtösöknél ez a növekedés 10dB lehet. Ezek pedig közvetlenül a fül mellett lévő „zajtör-ténések”.

1976-ban egy 76 muzsikust érintő tesztvizsgálat kimutatta, hogy a vonósok 7%, a fafúvósok 20% és a rézfúvósok 28% szenved a zajártalom miatti halláskárosodásban (Noise Induced Hearing Loss = NIHL). 1979-ben a jugoszláv rézfúvósok 55%-t érintette a NIHL. 1981-ben egy zenekarnál 43% volt a megromlott hallású muzsikusok száma – az arány a rézfúvósoknál és a fagottosoknál volt a legrosszabb. A romlás a rossz körülmények és az akusztikai változások következménye is volt.

Nem nyilvános adatok szerint van olyan zenekar, ahol a muzsikusokat érő hangfejtus 130 dB felett van.

Ez tehát valós, az etikai és menedzselési szférát egyaránt érintő probléma.

- * a feltárások drágák és időigényesek
- * a muzsikusok informálása és kiképzése viharokat válthat ki
- * a veszélyek elemzése téves dolgokat is eredményezhet. Például rossz magasságba emelteti a rézfúvós hangszert, hogy a közvetlen hanghatás elkerülje az ott ülők fülét, vagy sík paravánt helyeztet közvetlenül a rézfúvósok elé, és így a hang fele visszapattna a hang forrásához;

A problémával közösen kell megbírkózni:

* Ha a magánkézben lévő és nem publikált zajkutatásokat akár névtelenül is a már kiadott tanulmányokhoz csatolhatnánk, módunkban lenne kifejleszteni a különböző típusú veszélyhelyzetek modelljeit. Ha lennének még feltáratlan területek a kutatásokban, hatékony eszközt találhatnánk azok megismerésére.

* Ha meg tudják magyarázni a különböző módokat, amelyekkel megpróbálták ellenőrizni a veszélyhelyzeteket, melyik működött és melyik nem, mi kifejleszthetjük a legjobb gyakorlat modelljét, és osztoznánk a be nem bizonyított módszerek óvatos kipróbálásán.

* A kontroll legvitatottabb pontja a füldugók kérdése – a rézfúvósoknak „alkalmas és megfelelő” füldugót kellene viselniük „zajos” napjaikon (esetleg minden munkanap felén), és a többi muzsikusnak is fel kellene ilyet ajánlani önkéntes használatra. A legtöbb dugó erre nem alkalmas, és komoly közös erőfeszítéseket követel majd megtalálni vagy megrendelni a megfelelő dugókat, és megtalálni használatának legésszerűbb módját.

* Együtt ki tudunk fejleszteni egy próbacsomagot és a hozzávaló használati utasítást a muzsikusok, a zenekar más alkalmazottai, menedzserei számára, hogy ezek az emberek is állandó, alapos és segítőkész üzeneteket kapjanak.

Az ABO vállalja, hogy összegyűjti az életfontosságú téma összes létező, publikált és nem publikált kutatását. A tagokat arra kérjük, hogy küldjék el nekünk az összes, nyilvánosságra még nem hozott kutatást, amelyről úgy gondolják, hogy ezzel a témával foglalkozik és összesítsék adatait a már létező publikációk adataival. Kérem információval adjanak választ a felhívásra és lehetőleg próbáljanak meg annyira elfogulatlan, megértő lenni, amennyire ez lehetséges – minden, amivel hozzájárulnak a megoldáshoz, a válaszkereséssel kapcsolatos jogos, vagy jogtalan felháborodás és kiadás nagyságát csökkenti.

(ABO-NEWS)

Egy fél évszázados múlttal rendelkező zenekari szövetség feladatai az évezred végén

budapesti interjú az ABO (Association of British Orchestras) a Brit Zenekarok Szövetségének elnökével, Libby McNamarával

– Mit tart fontosnak a magyar közönségnek elmondani az ABO-ról? Mikor alakult?

– 1947-ben alakult, tehát éppen ebben az évben ünnepli fennállásának 50. évfordulóját. A célja akkoriban az volt, hogy a háború után szanaszét szóródott muzsikusokat, illetve „zenélő szervezeteket” újból tömörítse egyfajta, az érdekeiket is képviselő szövetségbe. Az akkori célt azonban messze túlteljesítettük, hiszen számos konferenciát, szemináriumot, szakmai továbbképzést szerveztünk, publikációkat jelentetett meg – úgy gondolom, munkájá-

val nagyban hozzájárult a zenekarok fejlődéséhez.

– Ebben a szervezetben egyaránt megtalálhatók a zenekarban, a zenekar élén és a zenekar mellett dolgozó szakemberek – együtt a muzsikusok, karmesterek, menedzserek, egyéb vezetők?

– Az ABO legtöbb tagja zenekar – jelenleg mintegy 70 zenekar tartozik szervezetünkhöz. Vannak azonban társult tagjaink is: ifjúsági zenekarok, zeneszerző társaságok, koncertszervezők, hangversenytermek, ügynökségek – bárki

csatlakozhat, akinek érdekei megkívánják.

– A szervezetben végzett munkája során csak zenekarokkal, társaságokkal, egyesületekkel foglalkozik, vagy napirendre kerülhetnek egyéni problémák is?

– Igen, bár valójában az a dolgunk, hogy a zenekarok egészének érdekeit képviseljük. Segítünk azonban bárkinek – egyénileg is –, akár a zenekar muzsikus, akár mondjuk a menedzsmentben dolgozik. Léteznek azonban különböző zenei szervezetek, amelyek kimondottan

az egyénekre épülnek – gyakran hasznosabb inkább odafordulni. Ők muzsikusokkal, mi zenei szervezetekkel foglalkozunk. De volt már olyan, hogy egyéni továbbképzési programokat is szerveztünk. Ezzel veszünk részt a zenei nevelés egészében.

– *Az Önök szervezetében mennyire differenciált a munkamegosztás? Vannak-e külön szakemberek az egészséggel, biztonsággal, szerzői jogokkal foglalkozó kérdésekre, vagy mindenki mindennel foglalkozik?*

– Ez nem ilyen jellegű érdekvédelmi szervezet. Minden problémával foglalkozunk, ami a teljes zenekarok érdekeit érinti. Ami ezeket a speciális területeket illeti, számon tartjuk azokat a szervezeteket és szakembereket, akikhez adott esetekben fordulhatunk. Van egy segélyvonalunk, ami azt jelenti, hogy a legrövidebb úton elérjük a megfelelő adó-, vám-, egészségügyi vagy más szakembereket. Ezek a segélyvonalon elérhető szakemberek térítésmentesen adnak tanácsokat az ABO tagjainak, illetve a tagsági kötelékbe tartozóknak.

– *Van a szervezetnek olyan tevékenysége is, amely álláshoz segít állástalan muzsikusokat, vagy megfelelő zenészekhez a tagot kereső zenekarokat?*

– Nem, erre ott vannak az újságok és magazinok, ahol fel lehet adni ilyen hirdetések, és amit az érdekeltek el is olvasnak. Nem hivatalosan azonban adunk információkat, és segíthetünk egy-egy konkrét esetben. De ez valóban nem hivatalos, nem a szervezet hatáskörébe tartozó szolgálat.

– *Van-e saját programjuk a zenekari nevelésben?*

– Úgy gondolja, hogy a zenekari munkára való speciális képzés?

– Igen

– Hivatalosan ez sem a mi dolgunk. Az utóbbi időben azonban szerveztünk olyan képzési formát, amelyben zenekarban játszani kívánó, egyelőre még nem szakemberek vehetnek részt. Ez aktuális probléma is egyben: egyre nehezebb olyan fiatalokat találni, akik zenei szakiskolák, főiskolák befejezése után zenekarban akarnak játszani – mindenki szólista szeretne inkább lenni. Emiatt aztán azokat a speciális készségeket, amelyek elengedhetet-

lenek a zenekari játékban, nem is szerzik meg. Reméljük, hogy a kimondottan zenekari játékokra specializálódott kurzusok segítenek valamelyest a megoldásban. Ha valaki megszerzi egy-egy szólam alap-készségeit, talán a kedve is inkább megjön ehhez a munkához. És nemcsak a zenekari muzsikusoknak adunk ilyen lehetőséget: karmesterek, szervezők, menedzserek is részesülhetnek ilyen fajta továbbképzésben. Amit ebben a mi szervezetünk tenni tud, arra a zenekaroknak szükségük is van.

– *Mi az Ön legfontosabb feladata az ABO-n belül?*

– Segíteni a zenekaroknak az éppen aktuális problémák megoldásában akár zenei, akár gazdasági, akár egyéb vonatkozásban. Az utóbbi húsz évben nagy változáson mentek át a zenekarok. Először fokozatos visszalépés történt, hiszen a kormány lassan kivonult a gazdasági háttérből és magukra, illetve alapítványokra bízta a zenekarok finanszírozását. Ez aztán érződött a jegyárakon, majd lassanként a jegykeresleten is. Közben pedig szakmailag szinte egyenletesen fejlődtek a zenekarok. Elkezdtek bekapcsolódni a teljes Királyság zenei nevelésébe. Játszottak távoli kisvárosokban, iskolákban, kórházakban olyan műsorokat, amelyeket – szövetségünk segítségével – éppen az ott közönségként várható rétegek számára szerkesztettek. Az ilyen munka mindig az adott jelen problémája, de a jövő építése is, hiszen ezzel lehet közönséget, majd utánpótlást is nevelni.

Az ABO abban segített és segít elsősorban, hogy összehozza a játszani vágyó muzsikusokat a zenét hallgatni vágyó közönséggel. Pillanatnyilag ez a legfontosabb munkánk, bár nem az egyetlen.

– *Önök gazdaságilag is tudnak segíteni a zenekaroknak, vagy „csak” szervezéssel, ötletekkel?*

– Gazdaságilag is. Például az utolsó évben számos hangversenyhez segítettük a zenekarokat az Egyesült Királyság egész területén. Szerveztünk szponzorokat, segítettünk abban, hogy az együttesek új zenekari darabokat is be tudjanak mutatni, készüljenek ezekről hangfelvételek. Részt vettünk a nemzeti nevelési program elkészítésében. Három évvel ezelőtt ebben a projektben még csak 16 zenekar vett

részt, idén már 45. Rövid idő alatt ez azért jelentős áttörés!

– *Az Önök szervezetében csak hivatásos zenekarok vannak, vagy akadnak amatőrök is?*

– Ez a mintegy hetven zenekar mind hivatásos, amelyeknek tagjai abból élnek, hogy muzsikálnak. Minden évben megújítjuk a tagzenekarok listáját, akiket évi 24 nyilvános hangversenyünkön meg is lehet hallgatni. Köztük nincsenek fantomzenekarok, egy-koncertes (azaz egy-egy alkalomra „összeült”) együttesek; mind stabil, létező társulat.

– *Ezek ugye nemcsak a legnagyobb angol városokban léteznek? Vannak a kisebb településeknek is saját zenekarok?*

– A nagy, gazdag városokban több zenekar is működik. A gond inkább Kelet-Angliában, Walesban jelentkezik, ahol kevés az állandó zenekar. Ezekben a helyeken a nagyobb városok zenekarai viszonylag gyakran vendégszerepelnek. A megoldás természetesen az lenne, ha itt is létrejönnének a saját zenekarok – ez még sok munkát adhat nekünk is. Talán sikerülhet, hiszen éppen ezeken a helyeken óriási eseménynek számít a vendégegyüttesek fellépése.

– *Az Önök feladata az is, hogy a többi, muzsikusokat tömörítő szervezettel kapcsolatot tartsanak Európa-szerte?*

– Ez az egyik legfontosabb feladatunk. Számon kell tartanunk ezeket a szervezeteket, némelyikben tagként is szerepelniük kell. Tisztában kell lennünk minden olyan változással, ami együtteseinket érintheti. Mindezt országon belül és nemzetközi szinten is. Az egyes zenekarok menedzsereinek erre nincs és nem is lehet idejük, hiszen amúgy is rengeteg a munkájuk. Nem szaladgálhatnak a különböző bizottságok üléseire, a rengeteg értekezletre, konferenciára – ide Budapestre sem. A mi dolgunk, hogy érdekeiket képviseljük ezeken a fórumokon.

– *Ön először jár Budapesten?*

– Igen és el vagyok ragadtatva. Ma megnéztük a várost, voltunk fenn a Várban – nem gondoltam volna, hogy Budapest ennyire szép, hogy utazás szempontjából is ilyen jól sikerül ez a néhány nap.

A FINANSZÍROZÁS KÉRDÉSEI – PÁRHUZAMBAN A PEARLE* KONFERENCIA TÉMÁIVAL

A szegény embernek tökéletesnek kell lenni

(Balzac: Az élet iskolája)

*A kultúra finanszírozás örökzöld téma az utóbbi évtizedben. A pénztelenség okai, a pénzszerzés lehetőségei számos konferencia és fórum témájául szolgálnak. A szakemberek történelmi, gazdasági indokkal igyekeznek meghatározni az előzményeket, és ezekből okulva reménykednek abban, hogy változtatni tudnak a helyzeten. A következő oldalak rólunk szólnak: a kultúra létének és támogatásának újkori történetéről, az 1989 óta bekövetkezett változásokról, azokról az intézkedésekről, intézményekről és szervezetekről, amelyek ma a kultúrát támogatni hivatottak. Hogy a rendszer nem működik olajozottan, azt mindenki érzi. Hogy ennek mi vagy ki az oka, eltérőek a vélemények. Jó-e ami most van, vagy nem; ha nem, akkor ki a hibás? Az, aki rosszul pályázik vagy az, aki rosszul pályáztat? A dolog érdekessége, hogy az alább megszólaló közéleti szakemberek nem ugyanazon a kerekasztal-beszélgetésen mondták el véleményüket, mégis egy cím alá szerkeszthető elmélkedésük. Két, egymásról talán nem is tudó konferencia alkalmával hangzottak el e dokumentumértékű fejtegetések: a Villányi úti Konferenciaközpontban 1997. november 4-én megrendezett Kulturális Pályázatok Fórumán, amelynek címe A kultúra pénze 1998 volt, valamint a **pearle*** konferencia november 27.-i nyitónapján.*

Államfora: Kuratorkrácia

A jelenlegi finanszírozás jó oldalai
Gombár Csaba megfogalmazásában
1997. november 4-én, A kultúra pénze 1998
Kulturális Pályázatok Fórumán

Az első fontos dolog, amit ki kell jelentenünk a kultúra mai magyarországi finanszírozásával kapcsolatban, hogy minden pénznek örülnünk kell, ami rendelkezésünkre áll.

Igaz ugyan, hogy az állami felelősséget semmilyen formában nem lehet privatizálni, de figyelembe kell venni, hogy van egy világméretű, nagyon határozott regresszió, amely a legkülönbözőbb országokat – kicsiket és nagyokat egyaránt – követésre kényszeríti. A költségvetést le kell faragni, a közkiadásokat csökkenteni kell. A versenyképesség előfeltétele a világban ugyanis az állami és közkiadások minimumra faragása; akinek ez sikerül, megveregetik a vállát. Magyarország így tudott előre lépni a nemzetközi megítélés szintjén. Jelen pillanatban – a legkompetensebb amerikai gazdasági lapok – címlapon említik és példa nélkülinek tartják a mi pénzügy fejlődésünket. Ez azért fontos számunkra, mert ez alakítja a befektető bankárok véleményét is. Ilyen körülmények között méltányolni kell, hogy a kultúra jelenlegi finanszírozásában még nem szűnt meg a közpénzek jelenléte. Ennek természetesen megvan a közgazdaságilag hitelesített, okszerű magyarzata.

Jelenleg Magyarországon kettős hatás érvényesül a kultúra mozgásában. Egyfelől fokozódó piaci hatásokkal kell számolni, másfelől azonban továbbélnak a központi szabályozás bizonyos formái. Gyakran hangzik el a vád, hogy a kultúrát elhagyta, cserbenhagyta az állam, ugyanakkor kevés szó esik arról, hogy ezzel párhuzamosan óriási szabadság uralkodik a piacon.

Magyarországon nem alkalmaztak sokkterápiát ezen a területen. Hosszú távon pedig ez kevesebbe került volna. Lassú változás kezdődött a rendszerváltással egyidőben, amelynek következtében lehetővé vált a változások figyelembevétele, az alkalmazkodás. A kialakult kreatív sokszínűség anyagi bázisa elég nehezen megfogható – talán éppen ez a legnagyobb probléma. Szivárgások révén jut pénzhez: különböző források, különböző támogatási elvek, különböző fizetési technikák készítetik ügyeskedésre a kultúra résztvevőit.

Mindebben csak a létező világdívat vonulatai jelennek meg: csökkenteni az állami költségvetést, megrendelésre művelni a kultúrát. Az államilag erre a célra fordított pénzek jelentős része is alapítványokon keresztül jut az érdekeltekhez, a kuratóriumban azonban már nem politikusok és nem is hivatalnokok, hanem (optimális esetben) független szakértők ülnek. Lehet, hogy így a kelletnél többen foglalkoznak a finanszírozás technikájával, de legalább ilyen arányban növekedett meg a

felhasználók mozgásterét is. Így már elérhető a sokakat sokáig irritáló „egyetlen racionalitás” elve; különböző racionalitások léteznek. Többféle érték, többféle filozófia érvényesül(het). Szabadon lehet pályázni, csökkent a főnökségnek való kiszolgáltatottság.

Nagyon sokak ezzel szemben azt gondolják, hogy igenis, megrázkódtatás volt, ami az utóbbi években történt. Régióinkban teljes, prosperáló tartott iparágak mentek tönkre, az ottani tevékenység a nullával vált egyenlővé. A kultúrában alkalmazott lassú változás azonban biztosította a versenyszituációk, a piaci helyzet átgondoltabb, kevesebb veszteséggel járó kialakítását.

Sokan kérdezik, mi a sokkterápia, ha mindez nem nevezhető annak? Például az, ha Magyarországon a jelenleg is hagyományosan működő egyetemi, akadémiai rendszert úgy, ahogy van, a leghatározottabban megszüntetik. Megszólalhat az ellenkérdés is: ha az a bizonyos sokkterápia hosszú távon valóban kevesebbe került volna, miért nem alkalmazták? Annyi mindent felvállaltak az utóbbi évek politikusai, ezt miért nem? Nos, az ezzel járó zűrzavart azért senki sem merte felvállalni. Pontosan azért, mert enélkül is éppen elég megrázkódtatásban volt része a felnőtt lakosságnak

Az így kialakult kultúrafinanszírozás jó oldala az is, hogy minden vonatkozásban pluralizmusról beszélhetünk: a többes számúsgal vonatkozik a forrásokra (lehet-

nek például hazaiak vagy külföldiek), a szférában dolgozók státuszára (lehet magán, közalkalmazotti és még sokféle), a megjelenő filozófiákra és az azokat megjelenítő technikákra. Befolyásoló tényező lehet az alapítványokban, kuratóriumokban dolgozók különböző ízlése, elképzelése, törekvése. Ha nem így lenne, önmagától is felvetődne előbb-utóbb a racionalizálás ötlete: jó lenne együttműködni az alapítványoknak, meg kellene próbálni profilt tisztítani. Sikerült azonban ezt elkerülni, éppen a többféle finanszírozási rendszer miatt. ezért tehát nem szóbotlás, ha többféle racionalitásról beszélünk vagy írunk; éppen az a jó ebben a rendszerben, hogy többféle racionalitás van, és nincs köztük uralkodó, más észszerűséget kizáró racionalitás. Ha ilyen netán belép a rendszerbe, azonnal elindul a központosítás, elkezdenek munkamegosztást csinálni, profilt tisztítani, vagyis minden diszciplínával csupán egyetlen helyen lehet jelentkezni. Ha valaki kezébe veheti a dolog irányítását, lényegesen racionálisabb megoldás születne, hiszen mennyi energia, pénz folyik el itt meg ott, mert egy-egy dologgal több helyen is lehet pályázni.

Éppen ezek miatt a tényezők miatt tartom elfogadhatónak, sőt kedvezőnek magyar kultúrafinanszírozást a jelenlegi állapotban.

Magának a konkrét pályázati rendszernek is megvannak a jó oldalai. Mert viszonyíthatnánk a parancsokat osztogató tervezőbizottsági szisztémához, ahol adott a központi irányítás. De viszonyíthatjuk a nyílt piacgazdasághoz is, ahol a kultúra területén tevékenykedők egyértelműen ki vannak szolgáltatva a megrendelőnek. A mi finanszírozási rendszerünk jelenleg a köz- és más pénzekkel lehetőséget ad a két szélsőség között, és a pályázat technikáját használva működhet. Ebben az esetben kifejezetten jó dolog, hogy aki pályázik, több helyen próbálkozhat és nincs kiszolgáltatva a felettesének. A tudomány, művészet művelői már nincsenek besorolva, nem egy adott kapcsolat jó vagy rossz minőségén múlhat a sorsuk. Ma már nem lényegesek ezek a hűbéri típusú besorolások, valamilyen szférában mindenki „szimpatikus” lehet. Rossz nyelvek szerint ma Magyarországon „államformája” a KURATOKRÁCIA, vagyis a kuratóriumok uralmának korát éljük. Némi igazság lehet ebben a megfogalmazásban, különösen, ha az adott intézmények

nem mindig a legmegfelelőbbben működnek, de ezek amúgy sem örök intézmények, folyamatosan változnak. Ha egy alapítvány alapszabályzata szerencsésen van megfogalmazva, kötelező rotációt ír elő.

Az is a pályázati rendszer demokratikus vonásai közé tartozik, hogy egyszeri sikertelenség még nem jelent vereséget; az illetőnek nem lesz priusza, legközelebb tiszta lappal, esélyesen pályázhat ugyanannál az alapítványnál – miközben folyamatosan pályázhat más alapítványoknál is.

Tudomásul kell azonban venni, hogy a pályázati rendszer, ez a sok alapítvány nem adhat tehetséget, képességet. Mégis lehetőséget biztosít kulturális tevékenység megvalósítására. És ha vannak is esetleg működési zavarok, a működési technikát illetően mégis a pályázati rendszer a legjobb a világban.

Nem sokterápia, de nem sok terápia

A jelenlegi finanszírozás árnyoldalai
Harsányi László,

a Sonda Ipsos igazgatója szerint
1997. november 4-én, A kultúra pénze 1998
Kulturális Pályázatok Fórumán

A kultúra sok ágon finanszírozott területté vált. Megmaradt az állami ág, a helyi önkormányzatok (részben köteleességből, részben belátásból), a Nemzeti Kulturális Alap, amelynek nagyon megnőtt a szerepe az utóbbi években, és közel két milliárd forint felett diszponál, és maga a lakosság, amely előbb-utóbb a kultúra alapvető fenntartója lesz. A nonprofit szervezetek, amelyek közül a legnagyobbak teljes mértékben a rendszer részei, de nem legjellemzőbb részei, hiszen a magyar kultúra hordozója az a számos (vagy inkább számtalan) egyesület, szerveződés, amely ebbe a szférába tartozik.

Ez a többszereplőség lényeges különbségeket okozott a finanszírozásban. Ha az 1995/96-os helyzetet vesszük alapul, a kulturális vállalkozások árbevételei váltak dominánssá, és a költségvetés támogatása kisebb forrást jelentett. Ennek az az oka, hogy költségvetési intézmények is kénytelenek saját bevételükből élni. Az eddig említett két rész alkotja a finanszírozás közel háromnegyed részét. Hogy ez az arány rossz-e a magyar kultúra számára vagy nem, kemény vita tárgya lehetne.

Inkább kicsit gonoszul kiforgatom Gombár Csaba szavait: nem történt sokterápia ezen a területen, de nem sok terápia történt; ha megkérdezzük mondjuk a könyveseket, ők is feltehetően ezt vallják. A könyvpiac ugyanis teljesen, radikálisan, rendkívül rövid idő alatt alakult át, az ilyen rövid átalakulásokkal óhatatlanul együtt járó értékvesztéssel és értékvesztéssel.

A Nemzeti Kulturális Alap – felhatalmazásánál fogva – kizárólagos pályázattal foglalkozó finanszírozó. A minisztérium táblázatban említett pályázatait évente bizonyos alkalommal hirdeti meg. Ha valamire, többnyire valami nagy projektre irányuló céltámogatást be tud erősíteni a költségvetésbe, az is pályázatos formában nyilvánul meg, de ez rapszodikus – egyik évben van, másik évben nincs. Hasonlóan pályáztatják a helyi pénzek egy részét az önkormányzatok – ilyen értelemben ők is projektfinanszírozók. És itt van a szféra harmadik nagy szereplője, a kulturális alapítványok köre.

A magyar közszolgálati szférában a kulturális nagyalapítványok egyedülálló képződményt alkotnak, semmilyen más közszolgálati szféra (egészségügy, szociálpolitika, oktatás) nem termelte ki magából ezt a nagy közalapítványi rendszert. Velük kapcsolatos véleményem inkább negatív, mint pozitív – keletkezésük nem is volt botrányoktól mentes, gondoljunk csak a kilencvenes évek elejére. Ezzel együtt el kell ismernem, hogy ezen alapítványok jelentős része mára már bebizonyította működőképességét, más része viszont olyan jelentős vagyonszerzésen keresztül jutott mai életszakaszába, hogy sorsa és jövője rendkívül bizonytalan.

Általában ezekkel a pályázatokkal kapcsolatban van egy olyan gond, amit kicsit irodalmian úgy lehetne megfogalmazni, hogy Ki őrzi az őrzőket?

A pályázattal rendelkezők mögött – de jure, a rendszerből következően – csekélyebb ellenőrzési szisztéma húzódik meg, mint a költségvetés mögött. Van, aki azt állítja, hogy a költségvetés pazarlásai, elfolyási, visszaélései, csalási része sem kisebb. Az általam ismert rendőrségi, ügyészségi jelentések viszont csak azt erősítik meg, hogy a pályázattal rendelkezők között történt visszaélések meg sem közelítik a piaci és a költségvetési szektorban föllelhetőket. A rendszer gondozott, mert nincs ugyan meg az a vizsgálat, mint a költségvetési szférát kontrolláló szám-

1. táblázat

Finanszírozók	
Minisztériumok, elsősorban Művelődési és Közoktatási Minisztérium	(1)
Önkormányzatok	(2)
Nemzeti Kulturális Alap	(3)
Lakosság mint vásárló	(4)
Nonprofit szervezetek	(5)

2. táblázat

Finanszírozási arányok %	
Kulturális vállalkozók	68
Költségvetési intézmények bevételei	5
Költségvetési intézmények támogatása	17
Nonprofit szektor	10

3. táblázat

Nagy pályázatok	
Nemzeti Kulturális Alap	(1)
Művelődési és Közoktatási Minisztériumok fejezeti előirányzatok	(2)
Kulturális alapítványok	(3)
Helyi önkormányzatok	(4)

vevőszéki jelentés, de világrajövetelének utolsó fázisában tart éppen a nonprofit törvény (hogy szép-e a gyerek, az ugyan csak utólag derül ki). Feltehetően inkább a nyilvánosság erejét teremti majd meg, amit én a legfontosabb kontrollszempontnak tartok. Megint más kérdés, hogy a magyar nyilvánosságot ismerve egy kicsit bizonytalan vagyok ennek működésében, de ez legyen egy következő konferencia témája.

A pályázatátás általános problémái.

Két probléma nem szerepel a táblázatban, mert ezek annyira időt állóak lesznek, hogy talán nem is érdemes velük foglalkozni. Az egyik az **átmenetiség**

problémája. Az egész rendszer átmeneti állapotban van. Nem jó, de valóságos indok, hiszen a mai középkorú, de még az ifjabb generációk életében is mindig átmeneti korok lesznek. Aki viszont éppen benne él, annak az adott időszak nem átmenetiség, hanem a korszak, ami osztályrészül adatott. Összeomlott szisztémából egy nem teljesen világos szisztéma alakul. A kép Woody Allen-i hasonlattal az egyik oldalon a teljes pusztulás, a másikon éppen összeomlás, és arra kérjük az Urat, adja meg a jó választás lehetőségét.

A pályázatási rendszerek nagyon kemény és valóságos gondja az, hogy Magyarországon, bizonyos kulturális szférákban óriási **túlkereslet** van a pályázati pénzek iránt – sok az eszkimó, kevés a

fóka. Ennek oka, hogy a normális intézményi finanszírozás, alapfinanszírozás nagyon sok területen nem valósult meg (összeomlott, eltűnt, eloszlott), és reménytelen küzdelemben próbálják az érdekeltek megszerezni a pénzt. Sok kuratóriumi tapasztalat alapján állíthatom, hogy bizonyos ponton túl lehetetlen igazságos döntést hozni, mert eleve szelekciókat kell a rendszerbe építeni a pályázatok feldolgozhatósága érdekében. Ez már azonban átvezet a táblázatban is felsorolt problémákhoz. (1., 2. és 3. táblázat)

A 4. táblázat kifejtése

(1) A specifikáció a kultúra világában nagyon kemény dolog, ugyanis a szakmai

4. táblázat

Pályázatátás általános problémái	
Specifikációs problémák	(1)
Működtetés vagy projektum	(2)
Alkotó, közvetítő, vagy befogadó	(3)
Magas- vagy tömegkultúra	(4)
Művészeti „nagyüzemek” vagy „elárvult korszakok”	(5)

Hol rontják el a pályázatok?	
A „küldetés” hiánya	(1)
Rossz döntési mechanizmus	(2)
Információhiány	(3)
Együttműködés hiánya	(4)
Inkompetencia	(5)

határok sok esetben bizonytalanok. A pályázattási rendszerben tehát mindig lesznek olyan határterületek, amelyek vagy kimaradnak, vagy „rossz társaságba keveredve” esélytelenné válnak. A Nemzeti Kulturális Alap működését ismerve ilyen tipikus területnek tartom például az általános jellegű társadalomtudományi folyóiratokat. A döntési mechanizmusok révén aztán csak konckokat tudnak vetni az ilyen folyóiratoknak.

A kultúra állandóan mozgó, dinamikusan változó terület, a specifikáció problémája tehát állandóan fölmerül(het). A pályázattató intézményeket közben merevítik a törvények, az alapszabályok, a kuratóriumok annak függvényében, hogy mihez értenek, mihez nem értenek.

(2) Ott jelentkezik elsősorban, ahol nagy intézményi rendszer épült ki, aminek megoldatlan az alapfinanszírozása. Ilyen például a művelődési házak léte; a bizonytalanság aztán különböző irányokba csúszthatja a kérdést, akár különböző politikai erők játékaként is. Az utolsó évben kialakult vita a művelődési központok és nonprofit szervezetek között tipikus álvita, ami mögött valóságos probléma van: egy alulfinanszírozott intézményrendszerbe bele lehet-e vinni egy kemény projektfinanszírozást vagy nem. A megfelelő törvény formálisan rendezzi a problémát, tartalmilag azonban nem, folytatás tehát továbbra is várható.

(3) Mit kell támogatni egy magyar kulturális pályázattási rendszernek? A választ tudom: mindent. De mégis: a művet vagy a vevőt? A könyvet vagy a könyvtárat?

(4) Hasonló a megoldása, helyesebben a megoldatlansága ennek a problémának is. A produkciók létrejöttéhez kell-e a támogatási pénz, vagy oda kell vinni, ahol a nagyfogyasztók jelentkeznek?

(5) Nemzeti kultúránk néhány „zászlós hajóval” büszkélkedhet, amelyek néha el-süllyednek, aztán újraindulnak. Amelyiknek erős az érdekérvényesítése, amelyik-

nek kijelölt alapítványa van, eleve nagyobb eséllyel pályázhat. A művészi alkotás, a közművelődés számos területe az „általános” jelzöt viseli, ami azonban a semmivel tekinthető egyenlőnek. Az ide-sorolt mondjuk levéltári produkciók, speciális iparművész-pályázatok esélyei lényegesen kisebbek, mint a jó értelemben vett „nagyüzemeké”.

Az 5. táblázat kifejtése

(1) Mit is jelent a „küldetés” hiánya? A szerencsére állandóan változó döntéshozó testületek nem képesek eldönteni a preferenciákat, divatos szóval élve nincs „policy”, amire felépítsék a küldetést, nincsenek jól megfogalmazott célok, stratégiák. Ez – véleményem szerint – általában igaz a nagy kulturális közalapítványokra, ahol a létrehozó az állam volt, amelynek inkompetenciája elég jól ismert ezen a területen. Nem volt képes, vagy csak rosszul volt képes megfogalmazni e közalapítványok stratégiai célját. Remélem, az alapítványok meg tudnak cáfolni: van három-négy-öt évre szóló elképzelésük, ismerik pozíciójukat, nagyjából tudják, miért pályázattanak – túl azon, hogy a pénzt el kell költeni.

(2) A kiírók maguknak sem határozzák meg, mik az elbírálás szempontjai, mi az elbírálás szerkezete, mik az elbírálás módszerei. (Pozíció hiányában egyébként ezeket nem is lehet meghatározni.) Az, hogy adott pályázatra a beérkező hatszáz pályázat közül milyen alapon válasszuk ki a negyven esélyest, nem nevezhető mechanizmusnak. Jó döntési mechanizmus-hoz beépült stratégiák kellene; ezek nélkül lehet a döntéshozatalnak sok szakmai megoldása, tisztessége, nyilvánossága, ellenőrzése. Ezek megvannak a felszínen, a mélyben azonban más bujkál.

(3) Sokszor előfordul, hogy a kiírók nem döntenek (nem jól döntenek), hogy milyen tényeket, elképzeléseket, dokumentumokat kérjenek az elbíráláshoz. Köz-

ben válik számukra is világossá a dolog; ilyen alapon aztán kizárhatnak szervezeteket, amelyek nem teljesítették formálisan az előírásokat. Ha ez az információhiány nem számolódik föl, minden ellenőrzés formálissá válik, és a pályázattató számára nem lesz világos, melyek a valóban létező, és melyek a fantomszervezetek. Nem fogják tudni eldönteni, hogy valójában kik azok, akik az adott pályázati kiírásnak valóban megfelelnek.

(4) Függetlenül attól, hogy a sokszínűség becses érték, és valóban nem szabad elveszíteni; de a magyar kultúrában működő nagy pályázattónak nincsen tudomásuk arról, hogy ők egy hálónak a részei. Mindegyik önálló identitás, meglévő (vagy nem meglévő) küldetéstudattal, saját kliensrendszerrel, amely kliensrendszer természetesen átfedésben van sok pályázattónál. Nem is arra gondolok, hogy a hálónak ki kellene szűrni a többszörös pályázókat, de nem lenne rossz legalább az etikai vétkesokről tudatni a többi pályázattót, és ami még fontosabb: bizonyos policyk összefonódásában jobban boldogulna a magyar kulturális világ. Az együttműködés hiánya tehát nem az adott pályázattató sikerét veszélyezteteti, hanem az egész rendszerét.

(5) Az inkompetenciával fémjelzett, igen nyomasztó gond a kiíró szakértők felkészültségéről szól, ami bizony nem mindig kielégítő. Nem igazodnak el a kiírók azon a kulturális területen, amire a pályázattás irányul. Ehhez kapcsolódik, hogy nagyon nehéz olyan autentikus és független döntéshozót, kuratóriumi tagot, elnököt találni, aki nem érdekelt valahogy a rendszerben. Ha túl messziről, esetleg külföldről szerződtenek valóban független döntéshozókat, inkompetenciát okoz, mert nem ismerik a dolgokat. Nincs ma Magyarországon talán egyetlen olyan kuratórium – különösen művészeti területen –, amely ne találkozna szembe ezzel a problémával, ha tükörbe néz.

Hol rontják el a pályázók?	
Információhiány	(1)
Hiányos szakmai elképzelések	(2)
Hiányos pénzügyi ismeretek	(3)
Összeférhetlenség	(4)

A 6. táblázat kifejtése

(1) Mit, mikorra, milyen feltételekkel, hogyan? – ha ezeket nem tudják a pályázók pontosan, vesztes helyzetben vannak. Nem igaz, hogy nincs tájékoztatás, csak sokan nem olvassák el ezeket a folyóiratokat, vagy nem azoknak a kezébe kerülnek, akiknek eszébe jut, hogy pályázni is lehetne. Ez belső információs hiány. Ez abból is fakad, hogy a többség laikus pályázó, tehát a napot nem azzal a tevékenységgel tölti, amely kapcsán pályázni óhajt.

(2) Ezzel magyarázható a már tapasztalt hiányos szakmai felkészültség. Nem is mindig tudják a pályázók, hogy pontosan mit akarnak csinálni; más esetben nagyon is tudják, de általánosítanak, hogy több helyen pályázhassanak. Vannak tipikus pályázatvadászok.

(3) Meglepő számomra a hiányos pénzügyi ismeretek gyakorisága. Nem tudnak pontos költségvetést készíteni a pályázók a projektjeikről, vagy tudnának, de abból kiindulva, hogy a kért összegnek eleve csak a felét várják, a reális duplájára kalkulálják a költségeket – ez a szabályos-szabálytalan folyamat ma már sehová nem vezet. Az első lépést a pályázatoknak kellene megtenni: én a magam részéről ha azt tapasztalnám egy kuratórium részéről, hogy nagyon sok pályázónak ad pénzt, de a kért összeg 20-30-40%-át, azt a kuratóriumot azonnal elzavarnám. Meggyőződésem, hogy a pályázatokat alaposan meg kell vizsgálni, meg kell rostálni és a sikeres pályázók esetében nem szabad a kért összeg 60-70%-a alá menni. A reménytelenül kevés pénz többet árt, mint bármi más, komolytalanná teszi a rendszer egészét.

(4) Az összeférhetlenség elsődleges oka, hogy túl sok az átfedés a pályázók és döntéshozók között, és ezen semmiféle magyarázkodás nem segít (nem szavaztam, kimentem a teremből, olvastam közben), mivel deklarálva van a jelenlét. Létezik metakommunikáció, vannak kapcsolatok, a dolog egyelőre nem áthidalható.

Ellentmondásos tehát ez a rendszer; vannak jó és rossz oldalai egyaránt. Bőven hagyunk még a gyerekeinknek megoldani valót. Mindebből kitűnik: nemcsak a szegény embernek, de a szegény kultúrának is tökéletesnek kell lennie.

Mély a csupor és nincs tele – kulturális alapítványok Kelet-Európában

Striker Sándor, a Művelődési és Közművelődési Minisztérium Közművelődési Osztály vezetőjének angol nyelvű előadása a *pearle** konferencián.

(Az alábbi összefoglaló az előadás magyar nyelvű jegyzete alapján készült.)

A művészeti menedzselésnek három alapvető típusa létezik, amelyek végigvonulnak – néha önmagukat ismételve – a történelmen.

Legrégebbi változata, amikor az udvarok szponzorálták a művészeteket. Olyan valamivé vált a kultúra, amit kivettek a társadalomból és paternalisztikus módon támogattak

A 18. század, a felvilágosodás alapvető változásokat hozott. A kultúra önállósult a polgári társadalomban; nem a király, hanem a nagyközönség adta a megrendeléseket. Uralkodóvá vált a piaci, polgári mentalitás. Ez az állapot jellemzi azóta Európa demokratikus országait.

A 20. században újjáéledt a paternalizmus. Magyarország is azokhoz az államokhoz csatlakozott, amelyekben a központi politikai erő rendelt szellemi termékeket. Az elképzelésének megfelelő termékekért jól fizetett, amelyekről nem akart tudni, azokért nem fizetett. Párhuzamosan létezett tehát a jól és rosszul fizetett művészek társadalma annak függvényében, hogy a három hírhedt (a támogatott, túrt és tiltott) kategória közül ki melyikben kapott helyet.

(Kivételes helyzetet élvezett a zene ebben a rendszerben, hiszen – szemben például az irodalommal – jellegénél fogva

nehezebben tulajdonítható a műveknek konkrét politikai tartalom. Erős hagyományai is voltak már Magyarországon; Bartók, Kodály híre meggondolásra készítette a hivatalnokokat, bár Bartók ezzel együtt is feketelistára került egy időben. Kodály pedagógiai koncepciója és annak eredményei még meg is feleltek az akkori elvárásoknak.)

Sok művész hozzászólt ehhez a paternalizmushoz. Tudomásul vették a feltételeket és elfogadták a privilégiumokat. szemben a kapitalizmussal, ahol a privilegiált művészeknek szembe kell nézniük az eredeti problémákkal, itt ezekkel nem is volt szabad foglalkozniuk. Orwell Állatfarmja modellezi e helyzet szélsőséges változatát. A hivatalos politika szemben a gondolkodókkal, a disszidens művészekkel

A nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején, a változások idején az alapvető feladat tehát az volt, hogy felszabadítsák és szárnyalni hagyják a kreatív művészeteket. Egyértelművé vált, hogy a világ többi része más valóságot hozott létre, mint amilyenről mi tudhattunk. Ez a felismerés azonban egybeesett egy új, a kultúrának kevésbé kedvező szemlélettel: az adott gazdasági helyzetben minden a gazdaság körül forgott; az állam kivonult a kultúrából, a művészetekből és hagyta, hogy azok úgy szponzorálják magukat, ahogy tudják. Itt volt tehát a várva várt szabadság. Hamar kiderült azonban, hogy a gazdasággal foglalkozó új időszak a kultúrát csak mellék- vagy végtermékként hajlandó csak kezelni. A demokrácia ugyanis drágább, mint a diktatúra. És mi örököltünk egy drága, nem rentábilis gazdaságot, és létre kellett hozni egy drága, demokratikus kultúrát. A kultúra, a művészet két dolgot akart egyszerre:

- 1.) szabadságot, tehát demokráciát
- 2.) támogatást, tehát paternalizmust.

Hogyan oldjuk meg a bérkérdést: kicsi, de biztos, vagy nagyobb, de bizonytalan keresetekkel? A legnehezebb mindenütt a legjobb megoldást megtalálni.

A zenekarok köztes helyzetben vannak:

kevés állami támogatás mellé önkormányzati segítséget kapnak – természetesen az egyéneként pályázott, és a maguk által kitermelt pénzek mellé.

Kelet-Európában azonban az alapítványok sem úgy működtek, mint más-
hol a világon. Nem volt magánvagyonuk, amit el lehetett volna osztani. (Ahogy Micimackó is járt, amikor megevett egy csupor mézet, és másnap üresen találta a csuprot.) Végül ezekbe az üres edényekbe az állam töltögetett pénzt, pedig magánpénz kellene beléjük. A Brit Művészeti Tanács rendszerének megfelelően létrejött a Nemzeti Kulturális Alap; ez pénzgyűjtő szervezet, amelybe mi adjuk a kulturális tevékenységek után fizetett adók formájában a pénzt. Ez az összeg ma már két és fél milliárd forint, amelyre különböző kuratóriumokon keresztül lehet pályázni.

Azt kell célként kitűzni, hogy szokássá váljék a kultúra élvezete, így lehetne igazán szponzorálni a kultúrát, a művészetet. Részből a járulékként fizetett adó, részben magánjellegű támogatások formájában. Meg kellene tudni vásárolni a könyveket, a legális CD-t, a belépőjegyeket. A kultúra akkor nem vég- és melléktermék lesz, hanem az életmód része.

Hidak vagy falak? – Előadóművészet

Nyugat- és Kelet-Európában,

avagy a zenekar-finanszírozási
problémák három évszázada

Popa Péter, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének elnöke PEARLE konferencián elmondott megnyitó beszédének ide vonatkozó részlete

...Nyilván mindenki ismeri a történetet, hogy miután II. György angol király ráunt udvari karmesterére, John Bannisterre (aki folyamatosan intrikált a külföldi, különösen a francia zenészek ellen), a muzsikusként gondolt egyet és 1672-től zenekari hangversenyeket rendezett saját házában a londoni polgároknak, belépti díj ellenében. Az addig csak uralkodóknak megadatott passzió, hogy zenekart működtessenek, ettől a pillanattól nyert polgárjogot, nevezetesen azzal, hogy a zenekar működési költségeit részekre bontva, azt a érdeklődőktől belépti díj formájában beszedve, megteremtette a polgárság számára is hozzáférhető zenekart, vagyis a mai értelemben vett szimfonikus zenekar ösét, és egyben megteremtette az első, tár-

sadalmi bázison nyugvó fenntartói rendszerrel. Ugyanakkor azonban John Bannister akaratlanul elindította azt a finanszírozási, szabályozási problémásorozatot is, amellyel mi most konfrontálódunk.

Ha csak az évszámokat tekintjük, akkor Magyarország meglehetősen későn zárkózott fel ehhez a fejlődéshez, de ha azt nézzük, hogy Magyarország visszatartotta a török-muzulmán egész Európát célba vevő hódítását, majd százötven évre török uralom alá került, akkor nem is túl későn, már az 1700-as évek végére elkezdte a felzárkózást.

1729-ben már Pozsonyban – mai nevén Bratislavában, az akkor magyar királyság második legnagyobb, koronázó városában – 25 tagú, abban az időben óriásinak számító szimfonikus zenekart működtetett a hercegrímás, és 1773-ban a pozsonyi színházban, 1795-ben pedig Pesten – ezúttal már polgári közönségnek – szimfóniákat játszottak. Az igazi áttörés azonban csak 1853-ban következett be, amikor Erkel Ferenc kezdeményezésére és irányítása alatt megalakult az első magyar szimfonikus zenekar, a ma is működő Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarának őse.

Őnök valószínűleg mindannyian ismerik országunk hanyattatott történelmét, hogy Kelet és Nyugat ütközőpontjában mindig is olyan helyzetbe kerültünk, amely a legkevesébbé dinamikus fejlődésnek kedvezett, de minden körülmények között fantasztikus eredménynek tartható, hogy 1853-tól, az első hivatásos zenekar megalakulásától folyamatosan alakultak zenekarok, ma pedig – miután a legjelentősebb, zenekarokkal és színházakkal egyaránt rendelkező magyar vidéki városokat a trianoni békeszerződést követően más országokhoz csatolták – elmondhatjuk, hogy a nyolc fővárosi hivatásos zenekar mellett hat vidéki városunknak van saját fenntartású, hivatásos zenekara, és kisebb városainkban további nagy múltú, de státusszal nem rendelkező zenekarok hivatásossá válása van folyamatban. Régióinkban a körülmények függvényében tekintélyes múltú zenekari kultúra alakult ki, aminek egyenes következménye lehetett, hogy rendszerváltás után éppen ez a terület szerveződött leggyorsabban, és a volt szocialista országok közül elsőként itt jött létre széles alapokon nyugvó, más magyar szervezetek előtt is példaként emlegetett, erős szövetség a szimfonikus zenekarokból.

Az itteni eredményekről beszélve azonban nem szabad elfelejteni, hogy a megtett utat mindig csakis a körülmények – a társadalom sajátos fejlődésének – tükrében lehet értékelni. Ezeket az eredményeket nem lehet a nyugati, szinte zavartalanul fejlődni tudó demokráciák mérési módszereivel sem vizsgálni, sem véleményezni. Tudni kell, hogy abszolút értelemben nincsenek olyan kategóriák, amelyek pontos másai lennének a nyugat-európai kategóriáknak, a relatív társadalmi értékrendek és normák azonban – ha árnyalataikban más színtónust is alkalmaznak – átjárhatók, konvertálhatók és alapot képeznek arra, hogy (álláspontjainkat kölcsönösen módosítva) egyre közelebb kerüljünk egymáshoz.

Nálunk a rendszerváltás együtt járt azzal, hogy az ország látszólagos gazdasági teljesítőképessége mélypontra zuhant, ezért az értékmegőrzést és a fejlődést az egyre csökkenő szintű reálbérek mellett kellett biztosítani. Rendkívül széleskörű összefogásra volt szükség ahhoz, hogy a kultúrában jelentkező sokkhatás elmaradjon attól, amit a gazdaságban tapasztaltunk. Ebben az összefogásban nem ritkán cserélődtek, összemosódtak a szerepek, de az eredmény önmagáért beszél: a zeneművészeti oktatásban (minden szinten) nőtt a tanulók száma. Miközben pedig intézmények és munkahelyek szűntek meg, Magyarországon egyetlen zenekart sem szüntettek meg, sőt újabbak alakultak. Természetesen fel lehet tenni a kérdést: helyes-e a tendencia? Vannak olyanok, akik az ország mindenkori, pillanatnyi gazdasági teljesítőképességéhez kívánják igazítani a zenekarok számát; én személy szerint azonban – különösen a hosszú távú fejlődést szem előtt tartva – rossz és káros felfogásnak tartom.

Világhírű, nagy tudású professzorunk, Tátrai Vilmos örökérvényű megállapítása szerint „egy zenekar olyan, mint az ország, amelyben működik”. (Ha ismerjük az országot, megértjük a zenekart.) A mondás fordítva is igaz: egy ország gazdasági erejének és kulturális szintjének fokmérője, hogy milyen színvonalú és hány szimfonikus zenekart tud elartani, illetőleg hány szimfonikus zenekarra van igénye a közönségnek. A szimfonikus zenekar egy hosszú folyamat révén létrejött élő organizmus, amely a benne megtestesülő anyagi és szellemi tőke, tapasztalat miatt megismételhetetlenül létrehozott kincs, nemzetek és közösségek saját-

ja, tulajdona és sajátossága – egyszóval esszenciája.

Téved tehát, aki azt hiszi, hogy egy szimfonikus zenekar csupán – a pillanatnyi gazdasági helyzet függvényében – bőséges esztendőben működtethető, ínséges esztendőben megszüntethető.

Az is téved, aki azzal áztatja magát, hogy egy kisebb állandó, alkalmi muzsikusokkal kiegészített együttest foglalkoztatva – a fenntartási költségeket így mérsékelve – igazi szimfonikus zenekart tart fenn. Alkalmi és erősen fluktuáló zenekarból sohasem lesz saját stílussal és hagyományokkal rendelkező, egyszóval igazi szimfonikus zenekar.

Éppen ezért a meglévő szimfonikus zenekarok megőrzése közös ügy. Talán ebből is kiviláglik, hogy nálunk az egy közös cél megvalósítása, a kultúra átmentése nem válogatott a módszerekben. Az átalakulásra nincs recept, csak célok és érdekek egyeztetése létezik. Ez az oka, hogy mi sajátos utat jártunk be: más, zökkenőmentesebben fejlődő országokban kialakult gyakorlattól eltérően, másfajta partnerviszonyok mentén haladunk céljaink felé: mi egy szakmai szervezetben dolgozunk igazgatók és művészek, mi a közös cél érdekében félretesszük a helyzetünkben adódó érdekkülönbségeket.

A tét nem kicsi: úgy kell megmentenünk, átmentenünk és továbbfejleszteniünk kulturális kincseket, hogy közben meg kell vívniunk a még rosszabb helyzetben lévő, még keletibb zenekarok életre-halálra menő konkurenciaharcával, de ugyanezt meg kell vívniunk az egyszerű életben maradásért is a nyugat-európaival azonos árszínvonal és az annál nyolcszor alacsonyabb bérszínvonal mellett. De harcolniunk kell az egyre magasabb, sokszor csupán önvédő nyugati elvárásokkal is, miközben – túl az egyszerű létfenntartási küzdelmen – emberi méltósággal kívánunk élni, és művészi méltósággal kívánjuk elismert értékeinket bemutatni országnak-világnak...

1998. a kooperáció éve lesz

Török András államtitkár, Nemzeti Kulturális Alap elnökének ismertetője
1997. november 4-én, A kultúra pénze 1998
Kulturális Pályázatok Fórumán

Fordulópont a pályázatok történetében, hogy a pályázatok közös konferenciát tartanak. A Nemzeti Kulturális Alap felé ívelő szakaszba került a tavaly hozott

törvény nyomán. Egyre több a rendelkezésünkre álló összeg; az 1998-as költségvetést még nem ismerjük pontosan, de az ideinél több lesz.

A Nemzeti Kulturális Alap minden évben felteszi magának a kérdést: ugyanazt jelenti-e a kultúra fogalma, mint az előző esztendőben. A kultúra fogalma ugyanis állandóan változik. Maga a Nemzeti Kulturális Alap, a maga szempontjából, vagyis a támogatandó területeket számontartva nem az őt érintő területek közé sorolja a tudományt, de az oktatást sem, hiszen ezekre a diszciplínákra már végképp nem futja a rendelkezésre álló pénzből. Idetartoznak azonban bizonyos műemléki ügyek, könyvkiadási és folyóiratügyek, ezen belül bizonyos építészeti témák is.

Kulturális misszióknak szektorsemleges; távol tartjuk magunkat minden nemzeti, önkormányzati intézménytől, civil szervezettől, magánembertől és az üzleti szférától egyaránt. Filozófiánk szerint ráségítő támogatást kívánunk adni

Világszerte háromfajta kulturális támogatás létezik: működési, beruházási és programtámogatás. Mi kizárólag a harmadik fajtával foglalkozunk. Az általunk átutalt pénznek 5%-ával azonban nem kell elszámolni, azt fel lehet használni akár a másik két célra is. A 95% azonban szigorúan programtámogatás, amit számlákkal kell igazolni. A megvalósítást elősegítő jobb technikai eszköz beszerezhető, ez nem érinti ebből a szempontból a nem támogatott második kategóriát.

Szeretnénk majd elmozdulni az ügynevezett strukturális támogatás felé. Minden egyes kulturális területen a már bizonyított műhelyeket akarjuk jobban támogatni. Esetenként megpróbálunk középtávú biztonságot nyújtani, ami különösen fontos lehet például a könyvkiadók életében.

Fordulatot szeretnénk a folyóiratok finanszírozásában is. Egyetérték a Soros Alapítvány koncepciójával, amely szerint nagyon sok a közpénzből támogatott folyóirat. Mert jó dolog ugyan a sok folyóirat, csak éppen kevesebbet kellene közpénzből fenntartani. Az erre fordítható pénz túlnyomó többségét kevés folyóiratnak javasoljuk odaítélni – konkrét számokról, arányokról természetesen nem esett szó. Pozitív változást Magyarországon azonban csak több pénzzel lehet elérni, ezért az az elképzelése a bizottságnak, hogy többletforrást kíván juttatni a

folyóiratok támogatására. Ebből azonban csak a legjelentősebb folyóiratok, előfizetőik arányában részesülhetnek.

A Nemzeti Kulturális Alap autonóm kollégiumokból áll, amelyek megkapják év elején a keretüket, és attól kezdve ők írják ki a pályázatokat és ők döntenek. Döntésük végleges, fellebbezésnek, ellenjegyzésnek helye nincs. Az a kívánságunk, hogy minden szakma a saját könyveiért, folyóirataiért és nagy rendezvényeiért teljes körű felelősséget vállaljon.

1998-ban lényegesen nagyobb lesz az Alapítvány megkötés nélküli, nemcsak projektre fordítható költségvetése, mint 1997-ben. Ezért szeretnénk, ha a bizottságok nagyobb felelősséget vállalnának a nemzetközi kapcsolatok terén (például, hogy a legjelentősebb nemzetközi szakmai szervezetekhez csatlakozók megpályázhassák a tagdíjakat, szakemberek konferenciákra utazhassanak, stb.). Ugyanígy az európai uniós programokat is szeretnénk támogatni úgy, ahogy ezt külföldön is teszik. Az Európai Unión belül is kevés a pénz a kultúrára, és ezért ott is a több ország kooperációjával létrehozott programokat támogatják szívesebben. Mi így is szeretnénk biztatni az intézményeket, a cégeket, hogy ezekbe bekapcsolódjanak. 1998. a kooperáció éve lesz a kulturális alapítványok területén, mert szeretnénk elérni, ha egy kiemelkedő projektet kooperálva lehetne támogatni (például önkormányzattal együtt); így biztosítva lehetne, hogy a támogatásra szánt pénz ha önmagában nem, de együtt elég az adott program megvalósításához.

Fontosnak tartjuk az üzleti szférával való közreműködést. Szerződés alapján jelen pillanatban a Kereskedelmi és Hitelbank, valamint a MATÁV Rt. támogatja a Nemzeti Kulturális Alapot. E külső szponzorok biztosítják a sokat vitatott digitális kultúra támogatását. Erre addig lesz szükség, amíg a digitális kultúra nem „találja meg a helyét” a különböző területek között, és nem rendelkezik annyi tájékozott szakemberrel, hogy autonóm kollégiumot hozhassunk létre.

A kultúra pénze 1998 Kulturális Pályázatok Fórumán több pályázató képviselője is ismertette alapítványának rendszerét eredményeit, terveit. E lap olvasóit elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap részéről adott információk érinthetik elsősorban. A Fővárosi Kulturális Biztosság nevében felszólaló

Körmeny Ferenc beszámolójának érdekessége talán az a fejtegetés volt, amellyel indokolta, hogy miért nem elkerülhető az érdekelt szakemberek kuratóriumokban való részvétele. Ennek lényege, hogy a kuratóriumokban az

adott szakma legjobbjainak, legeredményesebbjeinek van helyük – nem lehet kívülállókkel elbíraltatni a pályázatokat. A rotáció segít az egyéni érdekek érvényesítésének elkerülésében, jóllehet a legjobbak köre nem olyan nagy,

hogy alkalmankénti ismétlődésekre ne kerülhetne sor.

Érdekes volt Bakonyi Éva beszámolója a Soros Alapítványról, amelynek számszerűsített lényegét az alábbiakban olvashatják. *Tóth Anna*

A **Soros Alapítvány** 1989 óta van jelen a Magyarországon. Azóta a következőképpen alakult a pályázati pénzek összege és azok aránya a magyar kultúra finanszírozásában.

1989		23%		83 millió forint
1994		40%		462 millió forint
1998		25%		805 millió forint

Amiből kiolvasható, hogy az alapítvány kultúrára fordított összege évről-évre, az inflációs mértéket meghaladóan, vagyis reálértékében növekedett.

1998-ban a zenei területeket érintő összegek az alábbi módon alakulnak:

Tárgy	Összeg	Megjegyzés
Folyóirat	112 millió forint	13,8%
Zenei programok	25 millió forint	
CD-felvételek	10 millió forint	új projekt
Kultúra és művészetek összesen	93 millió forint	

Hangszerkereskedelmi és szolgáltató Kft.

1074 Budapest,
Dohány u. 86.
Tel./fax:
342-3623
Nyitva:
hétfő–péntek
9.30-tól
18.00 óráig
Szombat
9.30–13.00

Új és használt hangszerek vétele, eladása,
igazságügyi szakértő véleményezése, szakbecslése.

Alkatrészek, tartozékok, kiegészítők forgalmazása:
húrok, vonók, tokok, huzatok, állványok stb.

Thomastic, Pirastro, Corelli és Jargar húrok

Az írott szabályokat néha talán át lehet hágni, de az íratlanokat nem illik

(Moldova György)

S hogy miért éppen Moldova? Mert ez a téma, amelyről, helyesebben amelynek egy megjelenési formájáról már tárgyalt a Zenekar is (az 1996-os júniusi számban), amely önálló napirendi pontként szerepelt a PEARLE* egyik délutáni ülésén, nehezen megfogható, miután a névhasználatra vonatkozó szabályokat maga a törvény is úgy rögzíti, hogy az érdekeltek jó vagy rossz belátásán múlik, mit engednek meg maguknak és mit nem. Az érdeklődés a névhasználat iránt különösen megnőtt az utóbbi időben, aminek két, egymástól független aktualitása van. Az egyik, hogy – bár az illetékesek szerint önhibájukon kívül – a Budapesti Fesztiválzenekar nevét orozta el egy kamarazenekarnak is alig nevezhető alkalmi társulat és játszott külföldön (állítólag) négy prímme Beethoven IX. szimfóniát. Körner Tamás, a Budapesti Fesztiválzenekar igazgatója repülőgépre ült, és az utolsó pillanatban „lebeszélte” a muzsikusokat a színpadról, akik éppen elkezdték volna egyik koncertjüket. Érveiben személyekre szabott, magas pénzbírság szerepelt. Itthon aztán körlevelet juttatott el a szimfonikus zenekarokhoz.

Kiderült azonban, hogy nem kell mindig rosszindulatot feltételezni ilyen és hasonló tévedések mögött, hiszen a magyar szimfonikus zenekarok szinte tobzódnak a nevekben: másképp nevezik magukat itthon és külföldön, a kavarodás tehát kézenfekvő. Ezt szerette volna Fenyő Gábor zenekari igazgató bemutatni a MÁV Szimfonikus Zenekart és néhány más együttest érintő példákkal.

Összel aztán széles körben is nyilvánvalóvá vált, hogy nevet vált az Állami Hangversenyzenekar – új működési formáját a Nemzeti Filharmonikus Zenekar néven kívánja elkezdni. Ezt többen sérelmezték, elsőként természetesen a magát érintettnek érző Budapesti Filharmonia Társaság Zenekara, amely meg is szerette volna akadályozni a névcserét, és levélben fordult Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterhez. A joginak induló vita aztán kiszélesedett, hiszen számos más vonatkozásban is negatív megkülönböztetést érzékel az operai együttes, amely a külsődlegesnek ítélt megoldások szerint a lényegét: a munkát javító körülményeket érintő változásokat óhajtana inkább.

Először következzenek tehát a rideg tények: az illetékes törvény, az említett levelek, majd a PEARLE*-kerekasztal vázlatja, a külföldi szakértők hozzászólása. A zenekarok problémáival más dimenziókban foglalkozó nyilatkozatok másik cikkben kapnak helyet.

MIZÉRIA A SZIMFONIKUS ZENEKAROK ELNEVEZÉSE KÖRÜL

Míg a fejlett Nyugat-Európa a lakosok számához arányítva több zenekarral büszkélkedhet mint mi, addig hazánk messze megelőzte összes „vetélytársát” az egy zenekarnak adható nevek mennyiségében éppúgy, mint a nem létező, de névvel rendelkező zenekarok számát illetően is. Valószínűleg az ellenség megtévesztése lehetett a cél, amikor az ötvenes-hatvanas években egyre-másra újabb neveket kreált az impresszálásért felelős Hivatal, ezzel is elérve, hogy magyar zenekart a neve után soha többet ne tudjanak karakterisztikusan egymástól megkülönböztetni, de még a „véletlen” csere is lehetővé váljék a (rosszul) címzett meghívások nyomán. A névváltoztatási láz sajnos napjainkban sem csökkent. Ki ezért, ki azért indokoltnak tartja az újabb névkombinációk bevezetését. És kik profitálnak ebből? A nyomdászok, a zavarosban halászó fantomzenekarok, és a kalóz-CD-ket gyártók mindenképpen... (szerk.)

Szakmai szempontok, vagy politikai kurzusok?

Farkas István Péter, a Magyar Állami Operaház Szakszervezeti Bizottságának elnöke a Magyar Állami Hangversenyzenekar névváltoztatása kapcsán újabb teherrel érzi súlyosbítva a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának amúgy sem rózsás helyzetét. Politikai kurzusoktól független, igazságosabb elosztáson alapuló állami segítséget igényel a nemzeti kincsként számon tartott értékek megóvására. A sajtó néha manipulálja az olvasókat, mert félrevezető, sőt téves információkat közöl a kiválasztottakról.

– Egy zenekarnak presztízse, hírneve kialakításához hosszú idő kell. Magyarországon Filharmonikusok kifejezés alatt mindeddig a lassan 150 éves múlttal büszkélkedő – a Magyar Állami Operaház Zenekarának tagjaiból alakult – Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekart értették. Az Állami Hangversenyzenekarral és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarával e hármas alkotta a magyar zenekarok legjobbját. Furcsa, hogy változtatások ürügyén olyasmire nyúlnak, aminek semmi köze sincs a zenekarokat érintő lényegi dolgokhoz. Az ÁHZ tagjait – tehát az érintetteket – meg sem kérdezték a névváltoztatás szándékáról. (Az-

I. Az írott szabályok Polgári Törvénykönyv 77.§ (1)

Mindenkinek joga van a névviseléshez

(2) Tudományos, irodalmi, művészi vagy egyébként közszerepléssel járó tevékenységet – mások jogainak és törvényes érdekeinek sérelme nélkül – felvett névvel is lehet folytatni.

(3) A jogi személy nevének különböznie kell azoknak a korábban nyilvántartásba vett jogi személyeknek a nevével, amelyek hasonló működési körben és azonos területen tevékenykednek.

(4) A névviselési jog sérelmét jelenti különösen, ha valaki jogtalanul más nevet használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ. A tudományos, irodalmi vagy művészi tevékenységet folytató – ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével – az érintett személy kérelmére saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja e tevékenység gyakorlása során.

1. levél (címeztek a zenekarok vezetői)

Az utóbbi években több alkalommal előfordult, hogy különböző vidéki vagy budapesti zenekarok, illetve magyar művészekből összeállított alkalmi együttesek Budapesti Fesztiválzenekar, vagy ahhoz megtévesztően hasonló néven (például Budapesti Fesztivál Szimfonikus Zenekar) léptek fel a nemzetközi zenei életben kétes hírnévnek örvendő impresszáriós irodák (Scala Théâtre, Grabovsky Ügynökség, stb.) szervezésében Németországban és Svájcban. De tudunk olyan esetről is, amikor egy magyar zenekar a Prágai Filharmonikusok neve alatt, egy vidéki magyar kórus pedig a Magyar Állami Operaház Kórusának neve alatt koncertezett. ①

óta levelükből kiderült, nem is akarták ezt.) Azon a néven szeretnék rangjukat megtartani, amelyen ismertté váltak. Sokkal inkább egzisztenciális helyzetük és munkafeltételeik javítása szorulna változtatásra.

– Azon túl, hogy mennyire járnak jól, vagy nem jól az ÁHZ muzsikusai ettől a lépéstől amit igazából megítélni nem mások kompetenciája – érinti-e ez a lépés a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának köreit, megítélés, szerződés szempontjából.

– Eddig világosak voltak a köztudatban is forgó megjelölések. Mindenki tudta, kire gondol, ha az ÁHZ-t, Rádiózenekart, vagy a Filharmonikusokat említette. Mindegyiknek megvolt és megvan a saját közönségbázisa. Ez a névváltoztatás éppen ezeket az évtizedek alatt kialakult tradíciókat zavarhatja meg.

– Határainkon túl is érezhető e kavardás veszélye? Ha igen, ez nem új keletű, hiszen német nyelvterületen az ÁHZ harminc éve Ungarische Nationalphilharmonie néven szerepel.

– Az elmúlt pár évben a változások kényszere alatt és óta minden zenekar igyekszik közvetlenül is intézni a külföldi vendégszerepléseit. Félreértés eddig is előfordult, s ezentúl sincs kizárva. De nem elsősorban a névtévesztés okán „adták át” több turnénkat régebben is a „magasabb kultúrpolitikai” érdekek miatt. A külföldi vendégszereplés egy más problémát is felvet. Az újonnan és egyre nagyobb számban alakuló, kellő nemzetközi tapasztalatokkal nem rendelkező menedzserirodák tevékenysége (mint a gomba módra szaporodó utazási irodáké) komoly veszélyt jelent a zenekarok számára. Ritka a megbízható, garanciákat is vállalni tudó, referenciákkal rendelkező és a zenekarokat értékükön eladni tudó ügynökség. Sok szerencselovag jelent meg ezen a területen is, aláígérve egymásnak, különböző nagy zenekarokhoz hasonló fantázianevekkel, s ennek mindig a muzsikuskok isszák meg a levét. Nevünkön kalóz CD-k láttak napvilágot, csak mi nem tudtunk róla. Zenekarunknak évek óta tartoznak lemez- és koncert-gázsikkal, behajtásuk szinte reménytelen.

Van-e olyan ötlet, amelyet még nem próbáltak ki, és javítanának a zenekarok helyzetén?

– Próbálkoztunk a zenekarok kategorizálásával, úgy, mint például Németországban. Ott az A, B, C kategória megjelölésnek minőségi jelentősége, anyagi

vonzata van. Ennek kialakításánál itthon más szempontok kezdtek el érvényesülni. Fölborult még az addig meglévő szakmai és anyagi egyensúly is.

– Mindezt hogyan kell értelmezni?

– Néhány év alatt a második, harmadik vonalba tartozó zenekarok közül kerültek ki a most jobban fizetett és jobb körülmények között dolgozó együttesek.

– Igen, bár tudni kell, hogy egészen más (anyagi és munkajogi) kondíciói vannak egy közalkalmazotti státuszban vagy egy részvénytársaság által működtetett zenekarnak.

– Hogyan tudna például az operazenekar vállalkozni, amikor egy nagy egészségnek a része, a közalkalmazotti lét nivellálja a fizetését is. Ugyanebben a cipőben jár az ÁHZ is, ők is érezhetik, hogy nem a művészi teljesítmény arányában fizetik ma a különböző együtteseket. A „gazda” is más és így szempontjai is gyakran változnak, de ritkán a művészi alapállásból kiindulva.

– Szerintem a folyamatot inkább úgy lehetne rekonstruálni, hogy a gazda fokozatosan kivonult erről a területről is, szerepét egyes esetekben vállalkozási cégek vették át. Voltak, akik mindenüket elvesztették, régi pozíciójukból kiestek, új fedelmet pedig nem találtak a fejük fölé. Szerencsére azonban vannak olyanok is, akik „jobb lakásba” tudtak költözni. Nincs olyan jogi védőernyő munkavállalóik felett, mint a továbbra is közalkalmazotti viszonyban maradtakén, de – ha van állásuk – jobb fizetést, jobb körülményeket élvezhetnek. Az állam, mint fenntartó ettől kezdve csak az általa továbbra is finanszírozott együtteseket minősítheti és semmi köze ahhoz, hogy egy részvénytársaságnak mennyit ér egy másik (jobb vagy rosszabb) zenekar működése.

– Félreértés ne essék, én ezt a másik utat is jónak tartom, szükséges viszont, hogy az állam is biztosítsa saját együttesinek nemzeti értékhez méltó megélhetési alapfeltételeit, éppen azért, mert a legjobbak feje fölé hajlandó emelni azt a bizonyos védőernyőt. ha a kiemelt intézményeket kezelő gazda nem tud lépést tartani a versenyszférával, az konfliktushoz vezet. nem az egyes muzsikuskok között, hanem az országot eddig legmagasabb szinten reprezentáló zenekarok között, mert ez tönkremenésükhöz vezethet.

– Az állam mondhatja azonban, hogy őt nem érdekli az átrendeződés; addig is volt négy világszínvonalú zenekara amellyel ki-

léphetett a világ elé, ezután is fel tud ilyet mutatni. Nemzetközi hírnevünk szempontjából pedig mindegy, hogy hívják ezeket. Annál is inkább, mert szinte mindegyik más nevet használ külföldön, mint itthon.

– Ez alól biztosan kivétel a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara, mert 150 éve azonos néven szerepel bel- és külföldön. Az átrendeződéssel kapcsolatban pedig annyit azért érdemes elmondani, hogy a patinás, nagyhírű intézmények sok muzsikusa büszke arra, hogy tag lehet (hiszen a „ház” és a műfaj iránti szeretetből nem ment el máshová), de a kikövetelt leépítések, az egyre keményedő munkafeltételek között végzett munkát azért nem kellene – ilyen megalázó fizetések mellett – megtiszteltetésként elfogadtatni. Az operai dolgozók 90%-nak fizetése (családdal az egy főre eső jövedelme) a létminimum határán mozog. Mellékkeresetre kényszerül – van muzsikos, aki szabad délelőttjein a Bosnyák téren krumplit cipel, este pedig szólista. Ez az állapot sokáig nem tartható; a munkamorált, szakmai színvonalat veszélyezteti, romboló hatású. Eközben az Operaház vezetősége még soha ilyen sok szociális támogatást nem osztott szét, anyagi segítséget nem adott a szakszervezeten keresztül, igaz, korábban nem is volt ennyi kérelem. Ez azonban csak tűzoltás; a megfelelő bérrendezést nem a ház falain belül, hanem a felsőbb állami szektornak kellene megoldani. Egyre kevesebben bíznak abban, hogy a mostani kultúrpolitikai szemlélet megváltozik, a politikától való függősége megszűnik.

Nagyon örülnénk, ha például a főpolgármester úr a közel másfél évszázada a főváros nevét viselő Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarát is szíve ügyének tekintené és támogatná.

– Milyen változásokra gondol?

– Ne mindig csak egy irányba mutasson a pénz és a támogatás vándorlási útja. Hiába dolgozott az elmúlt három évben a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara választott vezetője napi 10-15 órát, hogy tisztességes eszközökkel, a szabályokat betartva több tucat pályázatot, támogatási kérelmet, levelet fogalmazzon és írjon, a bankok és alapítványok kuratóriumaiban többnyire azok voltak túlsúlyban, akik szinte mindig másokat tartottak érdemesebbnek. Hol vannak most azok a szakemberek, akik annak idején minősítették a zenekarokat, befolyásolták azok

sorsát? Annyira sarokba lennének szorítva, hogy a témérdek – együtteseket, művészeket, embereket – gáncsoló döntéseknél nem hallatják hangjukat? Hagyják, hogy az általuk jónak minősített dolgok lepusztuljanak, és ők (köztük Kossuth díjas zeneszerzők) nem szólalnak meg, nem védik meg ezeket az értékeket?

– Bizonyára vannak olyanok, akiket ma meg sem kérdeznek és nyilván olyanok is, akik éppen ebben az új „mechanizmusban” váltak érdekeltté. Úgy érzem, az elosztásban nem a szakmai szempontokat látja érvényesülni. Jól gondolom?

– Sajnos igen. Sikerült valahogy átvészelnünk az utóbbi éveket úgy, hogy utolsó pillanatban csurgatott pénzekből tudtuk megtartani meghirdetett bérleti koncertjeinket. Mostanra annyiban javult a helyzetünk, hogy kiváló karmesterünk van Ricco Saccani személyében; a próbák élvezetesebbek, a koncertek jók; mindez azonnal átélkesíti a Társaságot. Óriási siker a megtelt Erkel színházban tartott ifjúsági sorozatunk, amelynek egyébként nagy tradíciói voltak már a háború előtt is, később Mihály András nevezetes televíziós ismeretterjesztő előadásai révén. Saccani az ifjúság bevonásával egy régóta hiányzó klasszikus zenei ismeretterjesztést élesztett újjá élvezetes, hangulatos formában. Ez is szakmai kompetenciánk egyik bizonyítéka és reméljük, majd a támogatók figyelmét sem kerüli el. Hiszen sok az olyan kultúrpolitikus, aki eddig is tisztán érzékelte az Operaház helyzetét, hatalom nélkül azonban ők is tehetetlenek. Bizonyos szintig ugyanis eljutnak a kéréseink; mindig ott akadnak el, ahol a megoldás megszületne. Ez számunkra egyértelmű – a mostani döntéshozók más orientáltságúak.

– Nem egyszerűen pénzhányról, hanem aránytalan, nem szakmai szempontú elosztásról van tehát szó?

– Pontosan. Amióta feltűnt a zenei palletán az „új erő”, a dolgoknak új értelmezést is adtak. Először csak sulykolják a fejekbe, majd közlik velünk (megmondják), hogy ki a szép, ki a jó, ki a „legesleges”, és mi a világszínvonal. ők eldöntötték, és ezentúl ez így is lesz! Bármit mondhatnak: lehet az csúsztatás, tévedés, hazugság, hitelrontás – nem számít, hiszen szólasszabadság van. Professzionista, agresszív propaganda.

Számos olyan közlemény látott napvilágot amelyben „üttöröként”, első résztvevőként hirdették meg a szóban forgó ze-

Igaz, hogy a magyar művészekkel nem közölték előre azt a tényt, hogy a turnén nem saját nevükön, hanem egy másik magyar (külföldi) zenekar nevére fognak fellépni, ennek azonban már az első koncerten világossá kellett számukra válni, hiszen a műsorfüzetekben, plakátokon láthatták a megtévesztő elnevezést. A zenészek ennek ellenére folytatták a turnét, abban bízva, hogy ennek jogi következményeit csak az őket szerződtető, a megtévesztő nevet kitaláló és alkalmazó ügynökségnek kell viselnie.

Eddig a Fesztiválzenekar a jogtalan vagy megtévesztő névhasználat miatt csak a kinti impresszárió ellen foganatosított jogi lépéseket. A jövőben azonban kénytelenek leszünk pert indítani minden olyan hazai zenekar, és személy szerint minden egyes művész ellen, aki részt vesz ilyen, a család jogi esetét kimerítő cselekményben. Ha ugyanis a művész a bűncselekmény (csalás, megtévesztés) megvalósulását közreműködésével (fellépésével) elősegíti, társtettesként őt is felelősség terheli.

Biztos vagyok abban, hogy egyet értenek: az ilyen esetek megakadályozása nemcsak az érintettek, de a magyar zenei élet minden közreműködőjének jól felfogott érdeke. Levelem elküldtem minden magyar szimfonikus zenekar vezetőjének és hálás lennék, ha a benne foglaltakról tájékoztathatná a zenekari művészeket is.

Körner Tamás
a BFZ igazgatója

2. levél (címezett a Zenekar szerkesztősége)

Az együttes 1945. május 1-jén alakult Vasutas Hangversenyzenekar néven, és 1946 őszén ezen a néven indított hangversenysorozatot a Zeneakadémián. A következő évtől már a MÁV Szimfonikusok, illetve MÁV Szimfonikus Zenekar elnevezést használta, és amikor 1947. őszén a bécsi Musikvereinsaalban vendégszerepelt, Budapester MÁV Symphonie Orchester néven hirdették. ❶

A külföldi utak gyarapodásával vált érdekessé a külföldön használatos név is. Itthon ugyanis mindenki ismerte és elismerte a zenekar rangját, külföldön azonban mindig meg kellett magyarázni, hogy ez nem szabad idejünkben muzsikáló vasutasok amatőr együttese, hanem a MÁV által szubvencionált, profi zenekar.

A kérdés vizsgálata kapcsán derült ki, hogy a Rádiózenekar használja külföldön hagyományosan a Budapest Symphony Orchestra nevet, az ÁHZ angol nyelvterületen a Hungarian State Orchestra, német nyelvterületen Ungarische Staatsphilharmonie. Ezen elnevezésekkel semmiféle félreérthető átfedést nem akarván választottuk külföldi felhasználásra a Budapesti Hangversenyzenekar szó szerinti fordításaként, ám főszponzorunkról sem megfelelkezve a Budapest Concert Orchestra MÁV nevet.

A névhasználatból egyszer támadt „ügyünk”, amikor egy holland impresszárió a plakátokon a magyar nevünk szó szerinti fordításából kihagyta a MÁV szócskát, így ott Budapest Symphony Orchestra név szerepelt és ez ellen a Rádiózenekar ottani képviselői tiltakoztak. A helyzet azért volt kényes, mert a hibát tudtukon kívül az impresszárió követte el, mégis majdnem rajtunk verték el a port.

Arról, hogy a zenekarok hivatalosan használt nevét mi módon lehet jogilag rögzíteni, mindmáig nem sikerült pontos információt szereznünk.

Fenyő Gábor
a MÁV Szimfonikusok
Zenekari igazgatója

3. levél (a címzett Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter)

Mindenek előtt a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara nevében szeretnék köszönetet mondani Miniszter Úrnak azért a hathatós támogatásért, mellyel a Filharmónikusok közeli jövőjét a Nemzeti Kulturális Alap Miniszteri Kerete segítségével jelentős mértékben

nekart, miközben a hír valóságát könnyedén lehet cáfolni. Íme néhány valótlan hír, és azok korrekciói:

1.) A **Salzburgi Ünnepi Játékokon** többször is szerepelt a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara a harmincas években Dohnányi Ernő vezetésével. Így az **1990-ben ott fellépő magyar zenekar tehát legfeljebb csak második lehet a sorban.**

2.) **Solti György** a nyolcvanas években vezényelte a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekarát, az Állami Hangversenyzenekart és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát. **A kilencvenes években tehát az általa vezényelt magyar zenekar legfeljebb csak negyedik lehet a sorban.**

3.) Az **Edinburghi Fesztiválon** 1972-ben közreműködött a Magyar Állami Operaház Zenekara, élén Kórodi Andrással. **Így a kilencvenes években fellépő magyar együttes legfeljebb második lehet a sorban.** Stb...

Ezek természetesen nem nagy ügyek, semmi közük ahhoz, hogy milyen egy zenekar szakmai színvonala vagy rangja. Egyszerűen csak az érintetteket, a zenésztársadalmat ingerlő tévedés, tudatlanság vagy szándékos félreinformálás. Nem derül ki, hogy az újságíró vagy a riportalány a „hunyor”. Olyan cáfolat nem jelent meg egyetlen egy újságíró tollából sem, hogy „Bocsánat, én másfél évtizede ott voltam azon a hangversenyen, ahol Solti György dirigált”. A zenekarok vezetői nem teszik fel a kezüket, mert nem akarnak viszályt szítani az együttesek között, hiszen a zenészek közötti jó viszony a korszak ars poeticája.

– Sajnos ez más problémát is felvet. Talán az sem kizárt, hogy aki az ominózus írást készítette Solti legutóbbi vendégszerepléséről, akkor hallotta először a karmester nevét, amikor a cikke a megbízást kapta?

– Természetesen nem szabad minden cikket és nyilatkozatot komolyan venni; a muzsikások nagy része úgyis sejti vagy pontosan tudja, ki mit miért mond. Mi szól a közönségnek, mi szól a „gazdának” és mi szól a szakmának. Ha valaki a Zeneakadémia halljában, baráti társaságban kijelenti, hogy „Én elviselem az erőszakos, para-mutatványos karmestert is, amíg háromszoros, négyszeres gázsit kapok”, ez elszáll, hiszen nem adta írásba. Más azonban „az én szuperfelügyeletem alatt” a saj-

tóban megjelenő kijelentés, ami egyúttal jó még két TV szereplésre, három rádióriportra is.

Hogy is van a „semmitől létrehozott zenekar”? Az Állami Hangversenyzenekarból, a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarból, a Magyar Állami Operaház Zenekarból, a Zeneakadémia végzős növendékeiből nagy örömmel és lelkesedéssel jöttek a muzsikások. A SEMMIBŐL a nagy VALAHOVÁ? ez azért már rázósabb!

Az Állami Hangversenyzenekarnak nincsen stílusa? Tíz év múlva itt lesz a legjobb, húsz év múlva ott lesz a legjobb, egyszer majd ő lesz a „legesleges”? Ebben pedig még több van. Ferencsik Jánosnak – ?? Kobayashi extatikus közönségsikereinek – az egész világot többszörösen végigkoncertezni, lemezek, felvételek sokaságát elkészíteni – STÍLUS NÉLKÜL?? Nos, ezek a kijelentések nem szállnak el az éterbe, hanem berobbannak a zenekarok, a muzsikások mindennapjaiba, gondolatvilágába. Ugyanúgy, mint a tíz éve hangoztatott lekicsinylő kijelentések, becsmérlő nyilatkozatok, sértő megjegyzések, mert talán a nem is olyan NAGY BUTA (és nem is annyira feledékeny) az, aki ezt valaha is elhitte, ennek jelentőséget tulajdonított.

Mindannyian jól tudjuk, hogy a lényeg nem a nyilatkozaton múlik. Mindig a produkció a fontos – a pultoknál ülő zenekari művészeké és a karmesteri dobogón álló karmesteré. Gardelli, Patane, Szimonov és még sokan mások „csak” vezényeltek (bármelyik zenekarnál), azt azonban világszínvonalon. Ez már bizonyíték – azt igazolja, hogy a zenekarok szakmailag felkészültek, nagyzenekaraink tagságának döntő többsége magasan kvalifikált művész. Legtöbbjük olyan kiválóságoknál tanult, mint dr. Ujfalussy József, Kurtág György, Pernye András, Simon Albert, Mihály András – és még nagyon hosszú a sor. Az élet tragédiája és szégyene, hogy pont ezek, a szakmájukat európai és világszínvonalon művelő emberek sorsa és egzisztenciája ma középszerű hivatalnokok és politikusok kezében van egy – véleményem szerint nagyon elhibázott – kultúrpolitika részeként.

– Mennyire értenek egyet ezekkel a bírálókkal az operaházi kollégák?

– Tisztemnél fogva módomban van átlátni az Operaház teljes tagságának helyzetét. Úgy gondolom, hogy jelen pillanatban a

legfontosabb célok elérésében – művészi színvonal tekintetében, a korábban említett fizetésrendezés kérdésében – teljes az egyetértés az igazgatóság és a tagság között. Szinetár Miklós igazgató úrnak az a véleménye, hogy a szégyenteljes fizetések, a mindennapos megélhetési gondok ellenére a tagság pozitív hozzáállással és elkötelezett művészi indítékkal végzi munkáját.

Ezzel a művészi alázattal nem szabad huzamosabb ideig visszaélni, mert sokak helyzete már-már tarthatatlan. Bízom benne, hogy az ország kiemelt intézményei összefogva úrrá lesznek a krízisen, hogy a Hangversenyzenekar (és továbbra is ezen a néven) új vezetői és az Operaház vezetése közösen, egymást erősítve lépnek fel a jogos igényekért.

Örömmel tapasztalom, hogy kollégáim nem irigyek a máshol magasabb, realisabb jövedelemért dolgozó társaikra, de az a célunk, azért küzdünk, hogy mi is – szakmánkban egyik legtöbbet dolgozó és talán a legnehezebb munkát végző társulatként – emberhez méltó bérezést kapjunk.

Megszólal az ügyeletes bűnbak

– Kovács Géza zenekari igazgató válaszai a Nemzeti Filharmonikus Zenekart (korábban Állami

Hangversenyzenekart) érő vádakra, az együttes új vezetését érintő aggodalmakra –

1. Az új név csak itthon új – külföldön már ismert

– Nem szeretnék párhuzamot vonni egy nem elsőrangú, külföldön a Fesztiválzenekar neve alatt fellépő kis magyar „hakni-zenekar” és az Állami Hangversenyzenekar között, mégis megkérdem: nincs-e ellentmondás a között, hogy Ön jogosnak ítéli Körner Tamás lépését, miközben azért harcol, hogy az évtizedeken keresztül ÁHZ-ként emlegetett, önmagát annak idején Hangversenyzenekarnak „keresztelt” együttes Nemzeti Filharmonikus Zenekar néven élhesse további életét? Jogszabály ugyan nem tiltja, de a Polgári Törvénykönyv szerint elvárja, hogy az azonos vagy hasonló névhasználat mások érdekeit ne sértse. A Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara sértve érzi magát érdekeiben az Önök névválásától. Az is kiderült, hogy maguk az ÁHZ tagjai is sértve érzik magukat a névváltoztatástól, leginkább azért, mert nem tudtak róla. Mennyire érzi következetesnek álláspont-

jait, illetve megalapozottnak a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának, valamint saját zenekari tagjai méltatlankodását?

– Kezdjük talán ott, ahol legutóbbi beszélgetésünkkor abbahagytuk. A zenekar valóban nemcsak szervezeti, hanem névváltoztatás előtt is áll, amit a zenekar vezetőségével, itthoni és külföldi szakemberekkel többszörösen megbeszéltünk és egyeztetünk már. Áldatlan állapotnak tartom továbbra is, ha egy együttes egészen más néven működik itthon és egészen más néven működik külföldön – többek között ez az üzleti kondíciókat ronthatja. Magyarországon ennek a többes névhasználatnak története van, de ettől még ezen változtatni lehet és kell is. Nemcsak a MÁV Szimfonikus Zenekar (lásd Fenyő Gábor levelét) és a mi zenekarunk (amely német nyelvterületen harminc éve Ungarische Nationalphilharmonie) folyamodott ehhez a megoldáshoz, de például a Rádiózenekar is, amely Budapest Symphony Orchestra néven szerepel határainkon túl. Most a szervezeti változásokat arra is felhasználjuk, hogy végre néven nevezzük az együttest. E lépést szigorú üzletpolitikai kényszer diktálja. A megfelelő elnevezés keresése közben nem találtunk túl sok variációt, mert nemzeti zenekar mivoltunk nemcsak egy kategória megjelölésére, hanem névként is szolgál, hiszen világszerte működnek ilyen funkciójú, ilyen névvel jelölt zenekarok (például Orosz- és Franciaországban). Az új név egyik részének (az Állami helyett Nemzeti jelzőnek) tehát ez a magyarázata.

Sajátos magyar szóhasználat az is, hogy a legmagasabb szinten játszó együttesek a Hangversenyzenekar elnevezést használják – „indoeurópai” használatban ugyanis a Concert Orchestra, illetve Konzertorchester szimfonikus könnyűzenét játszó, kibővített szalonzenekart jelöl. A Budapesti Hangversenyzenekar néven megalakult, időközben Székesfővárosi Zenekarként működő Magyar Állami Hangversenyzenekar mellett nem is volt más, magát hangversenyzenekarnak nevező együttes. Ezért nem akarjuk a továbbiakban Nemzeti Hangversenyzenekarként átörökíteni a problémát. Újabb konzultálás után a Filharmonikus jelzőt választottuk, ami utal a legmagasabb színvonal képviselésére. Konfliktusra nem gondoltunk, hiszen Angliában például három filharmonikus zenekar is megfér békében egymás mel-

anyagilag biztosítja. Az évenkénti konkrét programok megvalósításához utalandó céltámogatás – kiegészítve a pályázati és szponzorpenzerekkel valamint bevételeinkkel – remélhetőleg kellő biztosítékot nyújt arra, hogy egyelőre az 1998. és 1999. években tervezett saját szervezésű koncertjeinket magas színvonalon meg tudjuk valósítani.

A köszönet szavai mellett egy másik probléma is indokoltá teszi, hogy levelemmel Önhez forduljak. Az Állami Hangversenyzenekar vezetőségének beiktatásakor – tudomásunk szerint – Miniszter úr közölte a sajtó jelenlévő képviselőivel a zenekar tervezett új nevét. Ez az új név a Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar lenne. A sajtótájékoztató után felkerestek a Magyar Hírlap, a Magyar Rádió újságírói, akik kérésére – a Választmány véleményét tolmácsolva – elmondtam, hogy a Budapesti Filharmonikusok nem tartják szerencsésnek ezt a névváltoztatást. A zeneszerető közönség körében ugyanis az egyes zenekarokat a több évtized alatt kialakult rövidített formájukban emlegetik. Így a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát „csak” Rádiózenekarnak, a Magyar Állami Hangversenyzenekart „csak” ÁHZ-nak, a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarát pedig „csak” Filharmonikusoknak nevezik. Ez az elnevezés együttesünkhöz közel másfél évszázada kapcsolódik. Így egy esetlegesen megjelenő új filharmonikus zenekar Budapest koncertéletében félreértésekre adhat okot. Mint az a nyilatkozatban elhangzott, zenekarunk nem tud és nem is akar ebben a helyzetben – a nagyzenekarok között kialakult jó viszony érdekében – jogi lépésekhez folyamodni, de – szándéka szerint – mindenképpen elgondolkodásra szeretné készíteni az illetékeseket.

Ráadásul ez a helyzet a mai nappal megváltozott, mivel az ÁHZ-tól egy sokak által aláírt körlevél másolatát kaptuk meg, melyben az aláírók – köztük a zenekar vezetőségének tagjai (Koó Tamás, Bársony László) is – jelzik, hogy nem kívánják az együttes nevét Magyar Nem-

zeti Filharmonikus Zenekarra változtatni. Ők is – többek között – az általunk is sugallt Magyar Nemzeti Hangversenyzenekar elnevezést javasolnák. Így végül mindkét társulat azt, a saját hagyományaihoz közel álló nevét szeretné használni, mely a zeneszerető közönség körében – még minimális változtatás esetén is – egyértelműen azonosítható.

A fentiek értelmében kérjük Miniszter Úr megérthető döntését, mely eredményeként mindkét együttes magas színvonalú hangversenyekkel szerezhethet megbecsülést a hazai és a külföldi közönség körében saját, az elmúlt évtizedekben kialakult jól elkülöníthető nevével.

Tisztelettel:

Melis Béla

BFTZ

II. Az (egyelőre) íratlan szabályok Fantomzenekarok és kalóz-CD-k

Ezután számos levél következhetne, amit sértett muzsikások írhatnának, ha lenne értelme. Kinek lehetne ugyanis megcímezni azt a levelet, amelyben mondjuk a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának tagjai méltatlankodnának amiatt, hogy kicsit más névvel olyan CD-felvétel jelent meg külföldön, amelyről ők nem tudtak és a felvétel szakmai színvonala miatt nem is vállalnának. De ugyanezt bizonyára elmondhatja akár a Rádiózenekar, akár a Fesztiválzenekar számos muzsikusa. A jelenségről, a problémáról, kompetens muzsikások ezzel kapcsolatos véleményéről hosszú cikk jelent meg a Zenekar 1996 júniusi számában, nem történt, nem történhetett azonban semmi. Komoly emberek felhívták a muzsikások figyelmét arra, hogy csak bejegyzett hanglemezcégekkel, legálisan dolgozzanak. Természetesen igazuk van. Az illetékes muzsikás azonban nem így látja, amikor a kalózfelvételért zsebből zsebbe fizetnek és ő nyugodtan eltűnhet a tömegben, mert egyik félnek sem érdeke a leleplezés. Egyébként kár is erre szót vesztegetni: minden etikai, szakmai érv hami-

lett, mindegyik elsőrangú, és nem érzik sértve egymástól az üzleti érdekeket. Ezért meg sem fordult a fejünkben, hogy új nevünk a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarának érdekeit sérteni, mert az egy közös Filharmonikus szótól eltekintve a két név mind akusztikájában, mind piacpolitikájában gyökeresen eltérő jelleget mutat. Meg lehet nyelvészeket, reklámszakembereket is kérdezni, nem hiszem, hogy megtévesztőnek, érdekeket sértőnek találnák új nevünket.

A külföldi elnevezéssel kapcsolatban pedig elmondtam már érveimet a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara elnökének: hogy az elmúlt harminc év alatt, amíg ők is gyakran megfordultak német nyelvterületen és mi is Ungarische Nationalphilharmonie néven, nem érte őket üzleti sérelem.

Érthetők természetesen az aggályok az itthon és külföldön egyaránt kiélezett piaci helyzetben, de ez az eset nem olyan, hogy valami másnak a kárára történik. Az is elhangzott, hogy az ő Filharmonikus Bérletnek nevezett hangverseny-sorozatukat érné veszteség a hazai koncertlátogatók megzavarása miatt. Eközben 1952-től működik Magyarországon az Országos, később Nemzeti Filharmonia, amelynek hangzása nagyon hasonlít a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekarához – ha elfogadom azt a logikát, hogy közös görög gyökerű jelző értelmi zavart okozhat. Nem tudok róla, hogy a filharmoniai hangversenyek piaci zavart keltenek volna a Filharmonikus Zenekar bérleteiben, mint ahogy arról sem tudok, hogy a Győri és Szegedi Filharmonikus Zenekar itthoni és külföldi működése kárt okozott volna a budapesti kollégák munkájában.

Az ÁHZ-n belül pedig súlyos aggályok merültek föl a várható változások kapcsán. Sokan sötéten látták a zenekar jövőjét és minden új lépésre lehetséges veszélyként tekintettek. Soka attól féltek, hogy először az együttes nevét veszik el, aztán bekebelezik az egész zenekart – hiszen alig egy éve röppent fel a hír, hogy összeolvasztják az ÁHZ-t és a Rádiózenekart.

– Ez mind logikus, de a Hangversenyzenekarnak itthon múltja, patinája van. Fontos a piac, de sokan szeretnék anélkül megtartani-megszerezni a piacot, hogy minden hagyományt felrúgnának.

– Tisztában vagyunk azzal, hogy még vagy tíz évig ÁHZ-ként emlegetnek majd minket, hiszen a Postás Zenekar is évti-

zedé alakult Magyar Szimfonikus, majd MATÁV Szimfonikus Zenekarrá, és még mindig vannak olyanok, akik a régi nevén emlegetik az együttest.

A mi zenekarunk is megélt már néhány változást, hiszen az 1923-ban megalakult Székesfővárosi Zenekar, amely 1939-ben egyesült a később létrejött Budapesti Hangversenyzenekarral és felvette annak nevét, majd 1945-ben újra kezdte az egészet először, rövid időre ismét Székesfővárosi Zenekarként, 1948-ban Budapesti Hangversenyzenekarként, végül – 1952-től – Magyar Állami Hangversenyzenekarként működött.

Nyelvészeti és marketing szempontok helyett egészen más helyeken keresem a mi névváltoztatásunkkal kapcsolatban felmerült aggályok gyökereit. Kiszámíthatatlan és nehéz helyzetben van a Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara és mi is. Amióta megszűnt az állami támogatás, a Filharmoniai Társaság Zenekara napi fil-léres gondokkal küszködik, és most úgy érzi, hogy még a nevükbe is belegázoltak. Ez nem igaz – a nyelvészet nem egy egzakt természettudomány, ahol grammra és milliméterre lehet kifejezni azonosságokat vagy különbségeket. Itthon és külföldön szerzett ismereteim birtokában tiszta lelkiismerettel kijelenthetem, hogy nem okoz zavaró körülményt, nem sérti senkinek sem az érdekeit a mi új nevünk. Úgy gondolom, számunkra is inkább előnyt, mint hátrányt jelent. A mi marketing stratégiánk feladata, hogy mindenütt tudatosítsuk: mennyiben ugyanaz, esetleg más ez az együttes, mint amit Magyar Állami Hangversenyzenekar néven ismertek meg az elmúlt évtizedekben.

2.) Mit érint, mit hagy változatlanul és mit fűj(hat) el a változások szele?

– Mi igaz abból, hogy december 15-én mindenkit érintő vonós-meghallgatásokat tervez a zenekar művészeti vezetése? Olyanoknak is játszani kell, akik több évtizede itt ülnek, bizonyíthatóan hangszerük kiváló mesterei és a zenekar kulcsemberei. Mi ennek a célja?

– Kocsis Zoltán, a zenekar új zeneigazgatója tartja ezt szükségesnek, miután az első néhány hét után világossá vált számára, hogy a fúvós kollégáknak alkalmuk van a próbák során külön-külön is megnyilvánulni, az ő arcukat, játékukat már be tudja azonosítani. A dolog természetéből

fakadóan azonban a vonós szólamok inkább masszának számítanak. Igaz, az ő páratlan jó füle sok mindent meghall. Egészen más azonban egyenként, mint csak szólamban hallani őket. Kocsis Zoltán tervei között kamarazenei produkciók megteremtése szerepel (a zenekaron belül), amikhez már egészen meglepő helyszíneket is találtunk. A meghallgatás elsősorban azt a célt szolgálja, hogy ehhez a produkciókhoz megtalálja a megfelelő muzsikuskokat. Nincs ebben semmilyen hátsó szándék, ahogy azt sok ijedt kolléga feltételezi. A meghallgatás anyagát nem is technikailag ördögös darabok alkotják, hanem az éppen soron lévő zenekari helyekből kell néhány ütemet eljátszani. Ilyen előfordulhat bármikor: a karmesternek jogában van arra kérni egy-egy muzsikust, hogy a próbán egyedül is eljátssson néhány ütemet.

Most azonban hektikusak a körülmények: nem tudjuk, hol lesz a székházunk, olyan pletykák keringenek, hogy a zenekar kilencven százalékát utcára akarják tenni és más, rivális zenekarokból akarnak a helyükre ültetni embereket. Határozotlan leszögezhetem azonban, hogy ez nem igaz. Nem erről szól a meghallgatás sem: senkit nem akarnak az utcára tenni, nem akarnak koncertmestereket az utolsó tütista pulthoz ültetni. Ennek a meghallgatásnak valóban csak az ismerkedés a célja; jogi következménye nem is igen lehetne, hiszen aki csak kicsit is jártas a munkajogban tudja, hogy ránk – közalkalmazottak lévén – olyan szigorú védelmi jogszabályok érvényesek, hogy nem lehet csak úgy elbocsátani valakit, mint részvénytársasági vagy alapítványi formában működő zenekaroknál. Kocsis Zoltán ezen kívül minden fórumon – társulati ülésen, sajtóban – elmondta, hogy az első évet ismerkedéssel akarja tölteni. Sem bombasztikus javulásra, sem radikális létszámsökkenésre nem kell számítani. A zenekar választott vezetőségeivel már több mint egy éve kialakítottuk a zenekar optimális – tehát sem nem túlsúlyos, pazarló, sem nem ésszerűtlenül alacsony – létszámának tervét. Hamarosan nyolc-tíz fővel kevesebben leszünk, a csökkentést pedig kizárólag nyugdíjazás révén érjük el.

– *A névváltozással kapcsolatban megírt körlevél számos aláírója azonban úgy gondolja, hogy aggályoskodásukért éppen a meghallgatáson következik majd a retorzió.*

– Nem értem egy ponton túl, hogyan le-

het ennyire pánikba esni.

– *Még ha nem is tartja megalapozottnak, akkor is meg kell tudni érteni, mivel nálunk ennek hagyományai vannak. Lélektanilag biztos van valamilyen alapja még akkor is, ha tárgyyszerűen indokolatlan a félelem.*

– Ez a zenekar éppen azzal szerzett magának különös megbecsülést, hogy 1992-ben szembenézett önmagával, a Bécsi Filharmonikusoktól felkért néhány vonós szólamvezető kollegát és függöny mögött önként előjátszott nekik, mégpedig nem is csak zenekari állásokat azzal a szándékkal, hogy újra rendezzék szakmai soraikat. A dolognak tehát tétje volt: azt akarták, hogy a szakmailag megfelelően felkészült, tehetséges emberek üljenek az együttes stratégiai pontjaira. Sajnos tény az is, hogy a szinte egzaktan megjelenő eredményeket mégsem vették figyelembe – ez azonban már történelem. Itt most nincs ilyen tét – valóban nem értem tehát a kétségbeesést.

A Rádiózenekar is csinált annak idején valami hasonlót, de ott is közbeszólt a törvény – egyetlen helyet leszámítva a kiszámíthatatlan elbocsátás nem divat a magyar zenekaroknál. Ugyanakkor ki merem mondani: sajnálatos, hogy ilyenek a magyar törvények, mert néhány esetben a lustaságot és tehetségtelenséget védi.

– *Ez a kollégák számára megnyugtató helyzet ezek szerint nem is olyan jó, ha figyelembe vesszük a piaci törvényeket.*

– Én a magam pozíciójában nem vagyok elégedett azzal a helyzettel, amit a magyar jog kínál nekünk, hiszen elképzelhető, hogy hivatalban, oktatói karban egyedül az ott eltöltött idő, a nagyobb tapasztalat némi garanciát jelent az elvégzett munka minőségére és ilyen helyeken szükség van az állami alkalmazottak törvény által előírt védelmére. De mi van a művészeti együttesekkel? Ahol az idő múlása nem szükségszerűen jár együtt pozitív változásokkal, ahol igen nehéz megbízható kontrollt gyakorolni a munkavállaló fölött. Szubjektív terület a művészet. A közalkalmazotti törvény pedig csak azt sugallja a közalkalmazotti státuszban dolgozó művészeknek, hogy karbatett kézzel lustálkodjék – ha ő éppen olyan. Ha van benne önbecsülés, tisztelet és alázat a szakmája iránt, netán művészi becsvágy, akkor nincs baj a közalkalmazotti törvénnyel.

Európa kevés országában működnek zenekarok közalkalmazotti jogviszony-

san kezd csengeni, amikor a muzsikussal visszakérdez: erkölcsi vagy szakmai becsületért vásároljak a boltban?

A mostani **pearle*** konferencia felkínálta a régóta áhított lehetőséget: levelet ugyan nincs értelme írni, de ötletet a segítséghez bizonyára kaphatunk olyan szakemberektől, akik az előadóművészetet érintő szinte bármilyen európai szervezetet ismernek, vagy kapcsolatba tudnak velük lépni. A számunkra már ismert témát Kovács Géza, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar igazgatója ismertette az alábbi szisztéma szerint

* Nem létező, pontosabban nem bejegyzett zenekarok szerződnek valamilyen formában nem bejegyzett cégekkel, hogy hangfelvételt készítsenek;

* A megegyezés előnyös

1) a muzsikuskoknak, mert pénzhez jutnak és később számonkérhetetlen a dolog;

2) a cégnek, mert ezek a muzsikuskok megfizethetők;

3) esetenként a vásárlónak, mert viszonylag olcsón juthat komolyzenei felvételhez;

* A lebukás veszélye azért is kicsi, mert – mint ahogy az ki is derült – a magyar zenekarok egészen más néven jelennek meg külföldön (néhányik nyelvterületenként is változtatja az elnevezést);

* A hasonló ötletek szinte beláthatatlanok: ezzel a technikával elérhető, hogy egy jó nevű együttes egyszerre akár négy helyen is (néhány eredeti és sok alkalmi taggal) vendégszerepelhessen, hiszen a társulatokon belül nincs igazi kohéziós erő – néhányan elmehetnek kiegészítőkként mondjuk Filharmoniai Kamarazenekar néven, mások nagy együtteshez toboroznak annyi kiegészítőt, hogy több helyen is fel tudjon egyszerre lépni az adott zenekar.

* A veszély nemcsak hangfelvételek, hanem legalizált turnék

esetén is fennáll: a kelet-európai muzsikusok egy része (köztük sok kiváló együttes) olyan kevés gázsziért, olyan középkori körülmények között is vállal turnét, hogy komolyan ronthatja a többiek esélyét, magyarul a piacgazdaságban megengedhetetlen módon kínálja magát áron alul.

A tanácskozás résztvevői eleinte csak hümmögtek, aztán megszülettek a javaslatok:

- * A bejegyzett, a piacon tisztességgel működő lemezcégek jegyzéke legyen hozzáférhető az előadóművészek számára;
- * Megoldható az is, hogy a nálunk bejegyzett zenekarok is (hivatalos nevükön) szerepeljenek abban a hivatalos jegyzékben, amely a hanghordozókat gyártók számára publikusak; (Igaz, hogy a magyar viszonyok rendezésével még nem megoldott a kelet-európai helyzet; bárki, aki valamilyen, a szerzői jogokat érintő szerződéstől távolmarad, elkövetet hasonlót.)
- * El kéne fogadtatni a piaccal azt a technikát, amit a márkás iparcikkek területén már sikerült: nem kötelező eredeti márkás holmikat forgalmazni, csak – szigorú ellenőrzés és büntetések mellett – kötelező feltüntetni azt, ha valami nem valódi.
- * És végül de nem utolsósorban – Rudolf Wolfensberger javaslata alapján – nem kell annyit variálni a nevekkel: legyen mindenkinek csak egyetlen egy, csupán rá vonatkozó, állandóan használt neve, amit ne lehessen még a külföldiek előtt sem összetéveszteni senki mással.

Ha valaki nem hajlandó betartani a törvényt (áthágja az írott szabályokat), és/vagy nem ismeri az illetet (áthágja az íratlan szabályokat), ne lehessen résztvevője a muzsika nemzetközi piacának.

ban. Jurij Szimonov elmesélte, hogy Belgiumban, az egyik zenekarban ül egy fúvós kolléga, aki huszoneves korában az ország egyik legjobb fúvósa volt és kitűnően játszott, ám ott öregedett meg, ma a 64. évét tapossa, negyven éve nyűvi hangszerét, amelynek hangja ma már nem is emlékeztet az adott fafúvós hangszer lágý, behízélgő tónusára, legfeljebb egy Rákóczi korabeli tábori tárogatóéra. Nem tudnak mit kezdeni az illetővel. Ezzel a problémával nekünk is szembe kell néznünk. Minket azért tartanak „A” kategóriás zenekarként, hogy a világon a legjobbakhoz mérjük magunkat, de ha itt a feladatra alkalmatlan emberek ül(én)ek, nem ad a jog lehetőséget arra, hogy – a zenekar érdekében – bármit is lépjunk ellenük. Ezt a dolgot mindenképpen finoman és tapintattal kell kezelni, már csak abból a megfontolásból is, hogy rettegés ne gátolja a muzsikusokat.

– *Zenekari művészek vallomása és önvalomása alapján azonban ki lehet jelteni, hogy a kellő rutin elsajátításához ebben a szakmában is jó néhány évre van szükség.*

– Igen, a fiatalok alatt nem is friss diplomásokat értek. Negyven év azonban egy fúvós muzsikusnak mindenképpen sok a pult mögött.

– *Tudomásom szerint huszonöt éves munkaviszony után a fúvósok nyugdíjazhatók*

– Igen, de csak ha ő, a munkavállaló kezdeményezi, a munkáltató nem. És bizony van olyan, hogy a karmester, a művészeti vezető nem ért egyet a már kiöregedett kollégával, aki szerint viszont nincs nála jobb a Föld kerekén...És nem lehet semmit sem tenni!

– *Ebben az együttesben milyenek most az arányok?*

– Van ötven-hatvan egészen kiváló muzsikus; fiatalok, de már megvan a szükséges 10-15 éves gyakorlatuk, frissek a zsigereik, telve vannak becsvággal, intelligensek, bölcsek. Ugyanakkor van jó néhány kolléga, aki egészen ragyogónak tartja magát, nem hisz annak, aki ezt kértli, hiszen az igazsággal nem mindig kellemes szembenézni. Emellett persze van szerencsére sok rutinos, idősebb, de még nem elfáradt, lelkes muzsikusunk is.

– *Az átalakulás után is közalkalmazotti státuszban dolgozik majd a zenekar?*

– Mint kiemelt nemzeti alapintézmény feltétlenül. Túl az említett gondokon: nincs

olyan lehetetlenség, ami egy ekkora együttesben ne találna táptalajra. Így történhetett, hogy összesűgtak: Kocsis Zoltán titokban még mindig jóban van Fischer Ivánnal és csak azért jött ide, hogy elvegye a zenekar nevét, elküldjön embereket és aztán összecsapják a két zenekart. Ez a pletyka minden alapot nélkülöz, de azért el lehetett hinteni, annál is inkább, mert a két együttes sajnos vezetői gyakran hagyományosan acsarkodik egymásra.

– *Miért? Hiszen más együttesekből is mentek át a Fesztiválzenekarba annak idején?*

– Igen, csak más együtteshez nem akart Fischer Iván vezető karnagynak menni, az ÁHZ muzsikusai pedig annak idején, Ferencsik János halála után nem fogadták őt el.

– *Mik az alapfeltételek, amelyeknek meg kellett felelniük a zenei vezetőnek?*

– Legyen tekintélye, határozott keze, töltsön el kellő időt az együttesel és vállalja ezt a felbolydult méhkaszhoz hasonló társaságot.

– *Mi a válasza arra a „vádra”, hogy Kocsis Zoltán annak idején nagyon negatívan nyilatkozott az Állami Hangversenyzenekarról?*

– Kocsis Zoltán sosem tagadta meg elmarasztaló kritikáját, véleményét már az az a ténnyel sem, hogy 1988 óta, hosszú éveken keresztül nem lépett fel az ÁHZ-val. Idekerülésem után ezt azonnal konstatáltam és meg is kerestem Kocsis Zoltánt, hogy fellépésre kérjem. Elvállalta, és akkor született meg az a nagyszerű hangverseny az Operaházban, amelyen Varga Gilbert dirigált, Bartók zongoraversenyt játszott Kocsis. A próba és a koncert ígéretes együttműködést eredményezett a zongoraművész és közöttünk, majd ezt az estét közös fellépések sora követte. Ezek után fel lehetett aztán tenni a kérdést: annyi éles bírálat után lehetséges-e az együttműködés. A válasz az volt, hogy az ő mércéje nagyon magas; saját magától és mindenkitől, akivel együtt dolgozik, ezt meg is követeli. Van egy szint, ami alatt nem vállal minőséget. Kritikai megjegyzéseit továbbra is vállalja, mert azok nem indulatból, együttesek, személyek ellen irányultak, hanem a színvonal érdekében születtek. Nincs tehát szó meghasonlásról. Nem vagyunk sem túl jó, sem túl rossz helyzetben, de van mit tenni szakmai téren. A színvonal-emelés munkával, esetleg kellemetlenséggel is jár.

Tóth Anna

Személyes munkavégzés és vagyoni jogok felhasználása

Újrakezdett csata és előlről megvívott ütközet a művészeti tevékenységek TB-járulék fizetési kötelezettségének kapcsán.

Újra művész a művész akkor is, ha adózik.

Költségvetési kilátások zenekarainknak 1998-ra.

– Gyimesi László, a Magyar Zene- és Táncművészek Szakszervezetének elnöke beszél 1997-ben napvilágot látott törvényekről, rendeletekről, módosításokról –

1. Kalandozás a TB-törvények birodalmában

– Tavalý ilyenkor örültünk, hogy az előadóművészeknek mégsem kell TB-járulékot fizetniük egy-egy fellépés alkalmával, hiszen sikerült bebizonyítani, hogy a tevékenységek áru tárgyát képező produktumok csupán, amelyek felett a szerzői jog, nem pedig a Társadalombiztosítási Törvény uralkodik. Aztán jött a hír: a dolog érvénytelen, mégis fizetni kell. Novemberben pedig biztossá vált: lehet választani különböző szerződési formák, ezeken belül fizetés vagy nemfizetés között. Ekkora lenne a fejtelenség a törvényhozáson belül?

– A történet ennél kicsit bonyolultabb, bár kétségkívül akadnak benne átgondolatlanságra utaló mozzanatok is. A korábbi években egy-egy mondat szólt a társadalombiztosításban a mi problémánkról, gyakorlatilag a következőképpen: a szerzői és előadóművészi díjak után nem kell járulékot fizetni. A tavalyi év végén egy igen részletes és elég bonyolult szabályrendszer került a társadalombiztosítási törvénybe, ami alapvető változást jelentett ehhez képest, és a felhasználási szerződéshez, azaz az alkotások, előadások felhasználásához kötötte a mentesség érvényességét. A szabály különböző tevékenységeket, alkotásokat különböztetett meg, itt további szigorításokat is beemelt a törvény és az ezt követő végrehajtási rendelet. A szóbeli előadások kapcsán a kifizetők körét is szűkítette: ennek azért van jelentősége, mert a későbbiek-

ben ez némi bonyodalmat okozott. Mi tehát nyugodtan hajtottuk le fejünket december 31.-i párnánkra abban a hitben, hogy a soha véget nem érő történet valamelyik nyugvópontjához érkeztünk. Ez azonban tévedésnek bizonyult.

A kormány még a tavasz folyamán benyújtotta a parlamenthez a társadalombiztosítás egészére vonatkozó reformcsomagját, ami a mi szempontunkból és ennek az ügynek a szempontjából azt jelentette, hogy minden előlről kezdődött. Hatályon kívül került az 1975-ös TB-törvény és a törvény helyébe több, a különböző ellátásokra és azok fedezetére vonatkozó szabályozás jön létre. Már januárban elkezdjük újból az egyeztetést; végül a kormány hajlandó volt benyújtani a decemberben elfogadottaknak megfelelően az új törvényjavaslatba is az akkor még friss szabályt. Ez sem volt azonban örök érvényű, hiszen a benyújtott javaslat alapján csak 1998. végéig hagyta volna meg ezt, az idén még hatályos, eléggé bonyolult szabályt.

– Azt a szabályt, ami alapján nem kell fizetni?

– Igen. Elkezdődött a parlamenti munka, és mi apró javaslatot tettünk az eredeti törvénytervezethez, hogy az a bizonyos 1998-as határidő egyszerűen ne legyen ott. Több törvény volt napirenden, folyt a parlamenti munka, miközben az Alkotmánybíróság is dolgozott. A hatályos – nem a tárgyalt – társadalombiztosítási törvénnyel összefüggésben jó néhány alkotmányossági kifogás érkezett, ami aztán a mi témánkat is érintette. Az

Alkotmánybíróság ezt az ominózus, igen bonyolult szakaszt – éppen a kifizetőkre vonatkozó megkülönböztetés miatt – alkotmányellenesnek tartotta, és ezért az egész szakaszt megsemmisítette. A probléma az volt, hogy a közcélú szervezetek felmentése a TB-járulékok kifizetése alól sértette az alkotmányosságot, mert nemcsak a felsoroltak tartozhatnak a közcélú szervezetek kategóriájába. Túl ezen az Alkotmánybíróság talált még bizonytalan megfogalmazásokat az adott szakaszban, amit korrigálni kívánt. Az Alkotmánybíróságnak azonban nincs joga korrigálni: vagy helyben hagyhat valamit, vagy alkotmányellenesnek nyilvánítja és megsemmisíti. Azt megteheti, ha olyan ügyről van szó, amiben látja a megoldás lehetőségét, hogy felhívja – például határidővel – a jogalkotót a törvény hibáinak kijavítására. Így született ez a bizonyos december 13.-i időpont. Nyilván azért hagyott időt az Alkotmánybíróság a tavaszi döntés után év végéig, hogy a jogalkotó (a Parlament) ne pusztán kidobja ezt a szakaszt, hanem javítsa ki, mert akkor jó lesz.

A Parlamentben folyt a munka, és ez alatt oda is érkezett az alkotmánybírósági döntéssor. Létre is jött egy, az Alkotmánybíróság döntéseiből fakadó módosító csomag, és ez az ominózus, a mentesítést is tartalmazó szakasz is kiesett. Miközben ugyanis mi az 1998-as határidő megszüntetéséért harcoltunk, az egész szakaszt megszüntették. Minden jel arra mutat, hogy a javaslatok elkerülték egymást, párhuzamosan futottak a parla-

menti munka szövevényében. Akkor, amikor már kezdtünk érdeklődni, mi történt a mi módosító javaslatunkkal, telefonáltak az egyik frakcióból, hogy *minden rendben van, mert az egészet kivették, így nincs gond az „1998”-cal*. Hogy-hogy minden rendben van? *Úgy, hogy az Alkotmánybíróság döntése alapján már nincs ez a szakasz, nincs tehát gond vele*. Számunkra úgy tűnt, hogy aki ebben segíteni tudott volna, nem ismerte ezt az összefüggést, és egészen magas szervezettek tőlünk tudták meg. Mire mindez kiderült, késő volt, nem fért semmi az időbe. A törvényt átment, megfogalmazása szerint TB-járulékot kell fizetni mindenfajta személyes munkavégzéssel járó tevékenység után.

Itt zárult le az idej történet első fejezete. Természetesen nem hagytuk szó nélkül, mindenkit mozgósítottunk, aki mozgósítható volt ebben a témában. Kiderült, hogy ennek a döntésnek azért eléggé hátbatámadás íze volt, úgyhogy a Parlament Kulturális Bizottsága, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium is foglalkozott kérésünkre is az ügygel. A Miniszterelnöki Hivatal is felkerestük, bár világos volt, hogy a törvényt megállítani már nem lehet. Volt azonban elég idő cselekedni, csak ki kellett találni, minek van egyáltalán értelme.

Többféle alternatíva látszott: a Kulturális Bizottságon keresztül, egy bizottsági módosító indítványként visszakerül egy, alkotmányossági szempontból megfelelő szakasz a TB új törvényébe. Ezzel több probléma is látszódt: egy még hatályba nem lépett, rendkívül bonyolult összefüggésekkel terhelt törvényrendszerbe kínos belenyúlni egy ilyen kiemeléssel. Ezt eltettük végső megoldásnak. Más technikát próbáltunk tehát keresni, mert nem volt szabad megfeleledkezni arról, hogy a Bokros-csomag idején a Parlament már megszavazta egyszer azt, hogy fizessenek a művészek. és most ugyanez történt. A Parlamenten belül így még erős támogatás mellett is kétséges volt, hogy neki lehet-e futni. .

Reméltük, hogy a Pénzügyminisztérium szakemberei is látják: az eljárás nem volt egészen helyes. Együtt, a Szerzői Jogvédő Hivatal segítségével, elkezdünk megoldást keresni a kormányrendelet keretében, mégpedig *a törvény két szavát megfigyelve és alkalmazva:*

„...a biztosítottak körébe bevonja azokat az **embereket**, akik **felhasználási**

szerződés alapján személyesen munkát végeznek.”

A felhasználási szerződés, mint a szerzői jog klasszikus szerződéstípusa nem elsősorban arról rendelkezik, hogy a személyes munkavégzés, azaz egy megbízás esetében mit kell tenni. Ebben az esetben ugyanis nem lenne szükség felhasználási szerződésre. Rendelkezik az ilyen tevékenységekből létrejött alkotások, előadások további sorsáról; ez a további sors azonban már nem a személyes munkavégzéshez kapcsolódó sors, hanem a létrejött alkotásból, előadásból eredő vagyoni jogok további felhasználása, engedélyezése ellenértéként kifizetett díjazás. Vagyis ha egy zeneszerző megír egy művet – például egy operát – és azt valaki megveszi, azt azért teszi, mert valamire fel akarja használni: eljátssza, lemezre veszi, kottát ír belőle, filmet készít, stb. Ezek a felhasználások azonban már mind-mind elkülönülnek a személyes munkavégzés fogalmától és az ebből eredő kifizetéseknek semmi közük ahhoz, hogy a zeneszerző azt öt perc alatt vagy évtizedeken át írta. Egyértelművé vált, hogy a felhasználási szerződésen belül alapesetben is **kétfajta** díjfizetés lehetséges:

1) személyes közreműködés, személyes munkavégzés díjazása;

2) vagyoni jogok, felhasználási jogok átengedésének díjazása.

Ezután mindezt „vissza kellett köszönetetni” a TB szabályaiban. A visszaköszönetetés született meg a kormányrendeletben, ami megerősíti egyik oldalról, hogy **a felhasználási szerződéses személyes munkavégzés esetén kell járulékot fizetni**, de másik mondatával azt mondja ki, hogy **a vagyoni jogok felhasználása ellenértéként kifizetett díjazás nem képez járulékalapot**.

– *Mi van az előadóművészekkel?*

– Az ő esetükben is ugyanez, hiszen az előadóművészi tevékenység ugyanúgy a szerzői jogok körébe tartozik, mint bármi más tevékenység, erről maga a szerzői jogi törvény beszél. Lehet aggályokat érezni az ügygel kapcsolatban – első olvasatra. Második olvasatra ez teljesen egyértelmű.

– *Akkor egy hangverseny résztvevői közül csak a pódiumos, a ruhatáros és a jegyszedő után kell fizetni TB-járulékot?*

– A szerzői jogi törvény elmondja, hogy mi a védelem tárgya. Ez nem is olyan komplikált. Ha ugyanis azt mondom, hogy például egy videokazetta va-

gyoni érték, az természetes. Ha megnézzük, hogy ezekben a vagyoni értékek képező dolgokban mik szerepelnek, a válasz egyértelmű. Nem lehet CD-t készíteni előadóművész nélkül – az előadóművész előadása tehát a szerzői jogi védelem alá tartozik, mert ahhoz, hogy egy felvétel védetté váljék, először elő kell adni valamilyen körülmények között. **A védelem tehát a nyilvánosságra hozás legelső pillanatától él, tekintet nélkül e nyilvánosságra hozás körülményeire.**

– *Igaz, hiszen az első megszólaláskor is fennáll a lehetőség, hogy valaki felvegye és a dolog vagyoni jog tárgyát képezze.*

– Ez pontosan így van.

– *Végtére is ugyanott tartunk, ahol tavaly.*

– Részben igen. De ezt most sztoriszinten meséltem el. Hihetetlen sokat harcoltunk az elfogadtatott mentességért. Az a nyári telefon, amelyben közölték, hogy az egész szakasz megszűnik, értelmetlenül látszott tenni minden erőfeszítést. Akkor, abban a pillanatban egy lyukas garast nem adtam volna az ügyért. Továbbra is kerestük viszont a megoldást, a technikákat, amivel még valamit segíthetünk a dolgon.

A megoldás a mai adottságok között elfogadható mederbe terelte az ügyet.

1) Megszűnt ugyanis az az alkotmányos és parlamenti vitahelyzet, hogy a művészeknek miért nem kell fizetni. Ez sem volt tartható, nagy volt a nyomás. Egy rosszindulatú újságírói kérdésre nehéz elmagyarázni, hogy mi miért történik. Annál is inkább, mert belülről nem is vagyok mindig teljesen meggyőződve arról, hogy minden esetben, mindig igaz az, amit mondok. Mert honnan tudhatnám, hogy egyetlenegy kifizető sincs az országban, akinek ne lenne pénze járulékot fizetni a művészeti tevékenységek után?

2) Azzal, hogy ez a szabály ezt az egész művészeti tevékenységet hangsúlyozottan a szerzői jog irányába tereli, ez nekünk rendkívül kedvező. Magát a tevékenységet ugyanis definiálni lehet a szerzői jogi védelem mentén. Ez sokkal jobb, mintha TB-szabályokkal kellene ezt a mérközést megvívni.

3) A felhasználó és a művész meg tud állapodni; lehetőség van arra, hogy mérlegeljék: mekkora a díjazáson belül a személyes munkavégzés és a vagyoni jog átengedésének aránya. Erre ugyanis nincs irányszám, és biztosítást is létre lehet hozni egy művész tevékenységével, ha járulékot fizetnek utána. .

4) Ez nem egy győzelem, hanem talán egy mindenki számára elfogadható jogi megoldás.

– A stabilitás szempontjából ez a jogszabály jobb helyzetben van, mint a tavalyi megoldás?

– Talán igen, mert ez a kormányrendelet nem más, mint egy evidencia leírása. Ha a törvény azt mondja, hogy a személyes munkavégzés után kell fizetni felhasználási szerződés esetében is, akkor ehhez képest a kormányrendelet tájékoztató jelleggel csak azt írja le, hogy a vagyoni jog után nem kell fizetni. Megmagyarázza a törvényben külön nem megfogalmazott, de értelemszerűen bennlévő mondatot. Elég keménynek és stabilnak tartom ezt a szabályt. Legérzékenyebbnek talán én is az előadó művészet területét tartom, de készítettünk egy mintát, azt véleményeztettük mind a Pénzügyminisztériummal, mind a Társadalombiztosítással, ami felsorolja a különböző előadó-művészi, tipikus tevékenységeket. Ezt a mintát jóváhagyták – megítélésem szerint ebben az ügyben elértük, amit el lehetett érni.

– Mi lenne az ideális állapot?

– Ha a személyes közreműködést méltányos arányban állapítanák meg ezekben a felhasználási szerződésekben, mert akkor minden felhasználó fizetne járulékot, és ezzel a művészek arányosan a biztosított jogokat is megszerezhetnék. Mert az egész művész-társadalom fizeti meg ezzel, hogy a felhasználókat megkímélik a járulékfizetés-től annak érdekében, hogy őket foglalkoztassák. Ez nem minden esetben indokolt.

Valójában nekem nem tetszik, hogy nem fizetnek, de talán majd öt év múlva, egy kedvezőbb gazdasági helyzetben méltányosabb arányban állapíthatják meg a járulék mértékét; könnyebb lesz kifi-

zetni és jobban lehet vele gazdálkodni az újraelosztásnál.

2. A művész, mint megkülönböztetett adóalany

Több év után újra szerepel az adótörvényben – kétszer is – az a szó, hogy **művész**. Ez azt jelenti, hogy van ilyen kritérium az adózásán belül. A költségel-számolásban sikerült előrelépni.

Azt fontos tudni, hogy az adó nem az, ami a jövedelmet biztosítja, hanem ami elvon a jövedelemből. Az adó pozitív változásai csak azokat érintik, akiknek van bevételük.

Azt akartuk elérni, hogy a művész olyan adóalany legyen, akire a vállalkozói költségelszámolás valamennyi pontja érvényes lehet, miközben neki nem kell vállalkozónak lennie. Az általunk kitűzött célt 80%-ban sikerült elérnünk a módosításban. Két ponton nem sikerült:

1) a Pénzügyminisztérium nem volt hajlandó „odaadni” az amortizációs szabályokat anélkül, hogy vállalkozó legyen valaki (vagyis nem számolhatja el – meghatározott amortizációs kulcs mellett – az általa vásárolt, 30.000.-Ft értéket meghaladó állóeszközt);

2) nem vihető át a veszteség a következő évre – ami vállalkozók esetében lehetséges.

Amit sikerült elérni, széleskörű elszámolási lehetőség, ami a közvetlen költséget érinti (kozmetikai szolgáltatás, könyv, kazetta, stb.). Megítélésem szerint még a beruházásokra vonatkozó szabályoknál is van némi mozgástér. Ennek nagy előnye, hogy mindehhez nem kell vállalkozónak lenni, ami a társadalombiztosítási szabályok szempontjából nagy előny, hiszen az egyéni vállalkozóként működő művészek csak a vállalkozókra

érvényes társadalombiztosítási szabályokat alkalmazhatják.

Hátra van még egy, a módosítást részletesen szabályozó rendelet – mi elkészítettük a javaslatunkat, várjuk a fejleményeket.

Ez a reális elmozdulás. Befogadható egy modern adórendszerbe, hogy a tevékenységhez kapcsolódó költségeket el lehessen számolni.

Természetesen a felsorolt változások, beleértve a társadalombiztosítás hosszú történetét is, csak az önálló tevékenységeket, nem pedig munkaviszonyból, közalkalmazotti jogviszonyból származó jövedelmeket érintik.

3. Több pénz, de csak mérsékelt javulás a zenekarok 1998-as költségvetésében

A zenekarok szempontjából érdekes lehet a költségvetési törvény is. Vannak központi intézmények, átalakult Filharmonia, önkormányzati együttesek. Sehol nem beszélhetünk visszalépésről. Levegőben lóg még a jövő évre vonatkozó bér-megállapodás, ami várhatóan átlagban 16%-os emelést eredményez majd.

A filharmoniai átalakulás mentén ez többet hoz majd az ÁHZ-nak és az Állami Énekkarnak is. Bízunk abban, hogy a Rádiózenekar és -énekkar nem esik áldozatul költségvetési szempontból a Média-törvény anomáliáinak. Nem látszik veszélyben az önkormányzati zenekarokat támogató pályázat, sőt a tavalyi összeghez képest ha nem is túl nagy mértékben, de emelkedni fog.

Jobban örülnék természetesen nagyobb számoknak ebben az esetben, de a helyzetet így azért nem tartom válságosnak.

Tóth Anna

– nemzetközi és belföldi gyakorlattal,
– megbízható, jólképzett szakemberekkel,
– igény szerint VAM-ügyintézésel,
– speciálisan zenekari szállításra tervezett felépítményű kamionokkal

állunk a hazai és külföldi zenekarok rendelkezésére.

2045 Törökbálint, Petőfi u. 37.
Telefon: 06 20 447-627, 06 20 741-853 • Fax: 06 23 336-023

A lapokat már előzetesen leosztották (?)

Az új koncertévad hangos botránnyal köszöntött a Szombathelyi Szimfonikus Zenekarra. Nem azért, mert előzetes szándéka ellenére Hajdók Judit igazgató mégsem kívánta lejárni szerződését meghosszabbítani. Inkább azért, mert az évek óta a próbaterem falai között feszülő viták egyszer csak elkezdtek sajtónyilvánosságot kapni. Először Hajdók Judit nyilatkozott a Vas Népe-nek, amelyből kiderült, hogy az első pillanattól kezdve érezhető feszültségek íveltek a zenekar vezetői között, hogy a fenntartók nem támogatták még lehetőségükhöz mérten sem az együttest, hogy igazán nem talált sem „alul” sem „felül” partnert a munkájához. Ezzel együtt vállalta a munkát és teljesítette, amit vállalt, pedig nem hálás feladat pénzkereső tevékenységre kényszeríteni a muzsikusokat azért, hogy ki lehessen fizetni járandóságukat.

A cikk után hamarosan robbant a bomba. Robert Houlihan vezető karmester egy szép Beethoven hangverseny után a közönséghez fordult és elmondta, hogy nem lehet együttműködni az igazgatóval, és egyáltalán, az együttesnek alig marad ideje alaposan előkészített, színvonalas hangversenyre a sok, pénzért elvállalt hakni miatt. Az újság természetesen „vevő” volt a botránnyra; számos sérelem került felszínre, amelyek közül a legfontosabb talán az volt, hogy a zenészek folyamatosan alulinformáltak érezték magukat. Az ott állítottak szerint a társulati ülésen még azt sem voltak képesek megtudni, hogy az igazgató óhajt-e újra pályázni, vagy sem. A zenekar állítólag a már említett Vas Népe interjúból értesült Hajdók Judit szándékáról.

A felek nem tudnak egyezkedni: az igazgató joggal érzi úgy, hogy az állandó anyagi harapófogóban, amikor egyik oldalról több pénzért, másikon pedig több művészi munkáért rángatják, mindent megtett azért, hogy életben maradjon az együttes. Bántja, hogy munkáját egyik oldalon sem méltányolták igazán.

A muzsikusok pedig ragaszkodnak ahhoz, hogy joguk van az aktuális információkhoz, hogy nem szeretik, ha előzetes tájékoztatás nélkül csak „történnek” velük a dolgok, hogy jobban esne nekik, ha tapintatosan közölnék velük az elkerülhetetlen kellemetlenségeket.

November 25-én a Vigadóban játszott a zenekar a vidéki szimfonikus zenekarok fesztiválján. A koncertet fél 8-ra hirdették meg, de a hétórás kezdés mellett döntöttek - erről azonban nem értesültek például azok sem, akik a fesztivál létrahozásában és anyagi támogatásában nagy szerepet vállaltak. Néhány nappal később látott napvilágot a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének kényelvű kiadványa, amelyben a szervezett tagzenekarait és azok jelenlegi vezető karmestereit mutatják be; a szombathelyi az egyetlen olyan zenekar, amely nem tüntette fel bemutatkozó soraiban annak a karmesternek a nevét, aki ugyan már nem dolgozik a társulatnál, de személyisége meghatározó volt abban, hogy a zenekar annak idején országos jelentőségű lett - Petró Jánosról van szó.

A budapesti hangverseny próbája után Gyenge Tibor koncertmester és Radványiné Novák Judit, a Közalkalmazotti Tanács elnöke beszélt nagyon átgondoltan és tisztelettelően a történekről és a várakozásokról.

Gy.T. – Nem szeretnék a politikából kölcsönözni kifejezéseket, de nagyon belügynek tartom ezt a dolgot és sajnálom, hogy végül ilyen nyilvánosságot kapott.

– Talán nem lehet egy ilyen konfliktust teljesen belügynek tekinteni, hiszen azok a tényezők, amelyek ezt kiváltották, bárhol, bárhol megjelenhetnek, hasonló konfliktusokhoz vezethetnek, hiszen éppen azt tükrözik, miről is szól valójában ma az élet, magában foglalva természetesen a zene minden területét is.

Feltételezhetően nem is tekinthetők devianáknak az ilyen konfliktusok, hiszen ez a pár év még nem volt elég ahhoz, hogy minden végleges formát öltsön: mindenki megtalálja a nívós szakmai lét és a pénzkeresés helyes, elviselhető arányát, pontosan körvonalazódjanak egy-egy együttes vezetőinek kompetencia-erővonalai, informálási kötelezettségei és elvárható tolerancia-szintje.

Minden esetre az igazgatói mandátum lejárt, az új pályázat épp hogy megjelent, a karmester szerződése még a következő évad előtt lejár és hosszabbítási szándéka a majd mun-

kába álló, egyelőre teljességgel ismeretlen új igazgatótól függ. A kérdés jelen pillanatban tehát az, hogy ebből a bizonytalanságból mit éreznek a zenekari tagok, hogy élnek meg a muzsikusok a jelenlegi helyzetet?

Gy.T. – Egyértelműen a zenekar rovására alakultak a dolgok, ezzel együtt optimisták vagyunk – és ez nem pusztán protokoll-szöveg. Reméljük, hogy ezzel a nemkívánatos botránnyal lezárult egy szakasz az életünkben.

– Mégis hogy képzelik a jövőt? Pénzre ugyanis szükség van, az ominózus cikkből kiderült, hogy a város nem finanszírozza eléggé az együttest. Lehet, hogy fársasztóak a burgenlandi haknik, de Önök azért szerencsések is, hogy lehetőségük van pénzt keresni.

R.N.J. – A helyzet még ennél is bonyolultabb, hiszen két fenntartója van a zenekarnak: a városi önkormányzat adja a támogatás egyharmadát, a megyei önkormányzat pedig a kétharmadát. Ez pedig egy szegény megye.

– Ez, az Ausztria mellett lévő megye szegény?

R.N.J. – Igen, hiszen mi sokáig a Vasfüggöny szomszédságában fekvő, nagyon kevésbé fejlesztett területe voltunk az országnak. Mind a fizetések, mind egyéb juttatások terén messze elmaradtunk Budapeستől vagy a gazdagabb megyéktől. Éppen ezért megértéssel tartozunk a Vas megyei önkormányzatnak, hiszen nem lenne kötelességük fenntartani a zenekart. Nehéz helyzetben vannak és nem akarnak megszabadulni tőlünk.

– Mit vár el mindezért a két fenntartó? Mennyiben befolyásolja a zenekar repertoárját a létszámbeli és egyéb adottságok mellett az az esetleges feladat, amit a fenntartók kívánnak meg?

R.N.J. – Gyakorlatilag nincs túl konkrét, számszerű elvárás. A bérleti hangversenyeken kívül részt veszünk a város rendezvényein. A megyében ifjúsági hangversenysoportot tartunk, amit egyébként nagyon szívesen csinálunk.

Gy.T. – Vannak bérleti sorozataink; egyik a filharmóniai, amiről nem tudjuk, hogy fog kinézni jövőre, és van saját bérletünk is.

Ezek egyenként mintegy 18 koncertet jelentenek – ez nem sok, de nem is kevés, ha színvonalas produkciókban gondolkozunk. Évente tehát – durván – ötven-hatvan hangversenyünk van.

R.N.J. – Ehhez jön még a Tavaszi Fesztivál, a Pannón Ősz, a Bartók Szeminárium, ahol a nyitókoncert és a karmesteri kurzuson való közreműködés vár ránk. A külföldi fellépésekkel együtt ebben az évben összesen 113 lesz a zenekar koncertjeinek száma.

– Vas megye, Szombathely olyan része az országnak, ahol nincsen zeneművészeti főiskolai képzés. ez az ország egyetlen profi szimfonikus zenekara, amely mellett nem működik felsőfokú zenei képzés. Ön, mint koncertmester hogyan látja az utánpótlás megoldásának perspektíváját?

Gy.T. – Ez valóban komoly probléma. Én magam Erdélyből települtem át. Egyébként pályázati úton toborzunk, az egész országból szoktak jelentkezni az egyes helyekre.

R.N.J. – Sajnálatos módon ezt a problémánkat egyelőre megoldja az ország gazdasági helyzete. Évek óta nincs és egyelőre nem is remélhető, hogy lesz majd szabad státuszunk, örülünk, ha a kötelező létszámleépítés nem érinti az aktív korosztályt és nyugdíjazással, előnyugdíjazással meg tudunk felelni ezeknek az elvárásoknak is. Ez komoly gond, hiszen jelenleg összesen hét szekundunk van.

– A szombathelyi zenekar mindig a legjobbak közé tartozott az országban – annak idején, a létszámstop előtt hogyan alakítottak ki zenekari műhelyt? Hogy lehetett megoldani, hogy a Győrből, Pécsről, Miskolcra, Budapestre, Debrecenből érkezett, megannyi iskolában tanult fiatal „homogenizálják” a már meglévő zenekari hangzással?

R.N.J. – Meg lehetett oldani, lehetett követelni, hiszen a zenekarnak jó híre volt, akkor még élveztük Burgenland közelségét, köztudott volt, hogy viszonylag sokat járunk külföldre, ami régebben nem volt jellemző a zenekarokra. Akkoriban többen eljöttek egy-egy próbajátékra – még messziről is -, tudunk tehát válogatni.

– Hogyan lehetett, hogyan lehet lakhatási lehetőséget biztosítani zenekari tagoknak?

R.N.J. – Régebben az albérlők háza jelentett megoldást. Most kaptunk három lakást a várostól, és ez egyébként folyamatos munka tárgya.

– Mekkora most a zenekar létszáma?

R.N.J. – 67 fő.

– Mennyien ülnek most itt a színpadon?

Gy.T.- Kisegítőkkal együtt többen.

– Melyik zenei korszak alkotja a zenekari repertoár magját?

Gy.T. – Az utóbbi időben, amióta Robert Houlihan a karmesterünk, inkább a nagyromantikához, a francia zenéhez közeledtünk.

– Ehhez viszont rengeteg kisegítőre van szükség, ami megterheli a költségvetést.

Gy.T. – Ha pusztán anyagi szempontok szerint válogatunk, soha az életben nem játszhatunk Sztravinszkijt, de még talán Dvořákot sem. És ez bizony hiányzott is annak idején a zenekar repertoárjából, és nagyon örülünk ennek a változásnak.

– Maguk a muzikusok milyen kapcsolatban vannak a karmesterrel? Éreznek-e, kapnak-e indítást tőle?

Gy.T. – Ez változó.

– A válasz igen diplomatikus, de jó lenne tudni, hogy ez a nyilvános acsarkodás, vagy ha jobban tetszik, a konfliktus, amibe Önök önhibájukon kívül csöppentek bele, megtérül-e valahol?

R.N.J. – Ez az „acsarkodás” valójában anyagi okok miatt kezdődött. Egy jó karmesternek komoly elképzelései vannak, amelyek csak magas szakmai színvonalon valósíthatók meg. A magas szakmai színvonal azonban áldozatul eshet egy kényszeredett pénzszerzési harcnak. Az egész országban nincs még egy olyan zenekar, amelynek ilyen bevételi kötelezettségei lennének.

– Mennyi pénzt jelent ez?

R.N.J. – Erre az évre 26 millió forintot kértek.

– Miért, a megye és a város által 2/3 – 1/3 arányban biztosított támogatás valójában mit jelent?

R.N.J. – Az a bérünkre sem elég.

– Akkor mégis kinek lehet igaza ebben a vitában?

R.N.J. – Az igazság összetett dolog.

Gy.T. – Egyébként az az ominózus cikk is olyan, ha az ember elolvassa az egyik fél érveit, annak ad igazat, ha elolvassa a másikat is, annak is igazat ad, mert szinte minden igaz, ami ott olvasható – a bonyodalom ott kezdődik, amikor az ember egymás mellé állítja az érveket és azok ellentmondanak egymásnak.

– A cikk alapján arra lehet következtetni, hogy a muzikusok a karmester pártján állnak.

R.N.J. – A zenekari tagok azt szeretnék, ha tele lenne a zsebük, de ennek elviselhető mennyiségű és színvonalas munka lenne csak az ára. Azért vagyunk most optimisták és nézünk reménykedve a jövő elé, mert igenis elképzelhető egy zenekar- és emberközpon-túbb vezetési stílus, amely nemcsak robotszerű bémunkára kötelezi a tagságot. Szerintünk ugyanis lehet olyan műsort összeállítani, olyan szerződéseket kötni, olyan szponzorokat keresni, egyszóval olyan körülményeket teremteni, amelyek megfelelnek a fenntartók és a muzikusok anyagi-szakmai igényeinek.

– Önök tehát azt várják el egy zenekar-köz-pontúan gondolkodó igazgatótól, hogy ezt a 26 milliót ne passzívan kerestesse meg az együttessel, ne várjon a kínálkozó lehetőségekre és hajtsa oda a zenészeket, bármi legyen is feladat, hanem aktivizálja magát, menjen elébe a dolgoknak, próbáljon több szponzorpénzzel könnyíteni a terheken és kuttasson olyan lehetőségeket, olyan szerződések után, amelyek minőségi, jobban a zenekar profiljába vágó munkát kívánnak. Keresse az arany középutat a fenntartók és a muzikusok óhajai között.

R.N.J. – Mindezt feltétlenül elvárnánk.

– Ez eddig tehát nem volt meg?

Gy.T. – Ezt így nem mondanám, mert eddig is történtek erőfeszítések azért, hogy színvonalasan dolgozni tudjunk, adtunk jó hangversenyeket is. Bizonyos rendezvényekre a múltban is szerzett pályázat útján pénzt az igazgatótól. Bécsben eljátszottuk Riemann Lear királyát, ősszel pedig Mashayekhi Malakut című operájának ősbemutatóját. Nem szabad azonban egy zenekarra mint eszközre, mint mechanizmusra tekinteni. ez egy organizmus, amely emberekből áll. Ha valaki innen közelít, a dolgunk egyszerűbb, könnyebb és humánusabb lesz.

R.N.J. – Igen, hiszen sok esetben azért nem nyelt csak le a zenekar kellemetlen dolgokat, mert nem megfelelően tálták. Ez volt a legrosszabb az elmúlt időszakban: nagyon kevés információt kaptunk, a szerződések anyagi hátterét nem ismertük.

– Igaz tehát, amit Houlihan karnagy ír állított, hogy nem tudott fontos dolgokról, amik őt is érintették volna?

R.N.J. – Mi sem tudtunk dolgokról, nem tudjuk tehát, hogy a karmester és az igaz-

gatóról miről és hogyan tájékoztatták egymást.

Gy.T. – Jelen helyzetben pedig amúgy sem az a fontos, hogy mutogassunk, bűnösöket keressünk és azokat megbüntessük.

– *Van most egy szabad igazgatói státusz, amit meg lehet pályázni. Tudomásom szerint volt már egy pályázó, de az „üzlet” nem jött végül össze.*

R.N.J. – Teljesen szabad a vásár; a november 10.-i Közlönyben jelent meg a pályázat, december 10-én már okosabbak leszünk. Azt minden esetre tudni fogjuk, kik, hányan pályáztak.

– *Ki dönti el – különösen egy ilyen hangos, nyíltszíni vita után –, hogy a jelöltek közül ki a legalkalmasabb?*

R.N.J. – A hivatalos utat járjuk, azzal együtt, hogy most is – akárcsak eddig – az illetékesek figyelembe veszik a zenekar véleményét is.

– *Mik a legfontosabb szempontok, amelyeknek meg kell felelni? Nyilván vannak elvárások egy potenciális zenekar-igazgatóval szemben, és az is biztos, hogy minden zenekar esetében mások a legfontosabb, az elsődleges kívánalmak.*

R.N.J. – A muzsikások két fórumon érvényesíthetik véleményüket: a Közalkalmazotti Tanácson és a Szakszervezeten keresztül. ez a két szervezet nálunk lehetőséget biztosít a pályázatok ismertetésére.

– *Nem lennének nyugodt, ha most ott zenekari muzsikus lennének. A fenntartók ugyanis nem biztos, hogy azokat a vezetői tulajdonságokat, elképzeléseket értékeli érényként, mint a zenészek. A Közalkalmazotti Tanácson és Szakszervezeten keresztül nyilvánított vélemény pedig sokat veszíthet eredetiségéből, mire eljut a címzetthez.*

R.N.J. – A két szervezet véleményezési joggal rendelkezik. A fenntartók meghallgatják velünk együtt a pályázókat. Mi pedig a véleményünket a zenekari tagok észrevételei alapján írjuk le. Reméljük, hogy időben beérkeznek a pályázatok, ezeket ismertetjük a zenekarral. Attól függően, hányan és hogyan pályáznak, esetleg személyes beszélgetést is kezdeményezünk a jelöltekkel, mert úgy még több információhoz juthatunk velük kapcsolatban.

– *Az utóbbi évek, különösen az utóbbi hónapok tapasztalataiból okulva mi az, amire különösen odafigyelnek majd a jelentkezők értékelésekor?*

R.N.J. – Egy zenekari igazgatónak a zenekarért kell dolgozni; hagyni kell kibontakozni a művészi munkát, menedzselni kell továbbra is az együttest, de a művészi munka, a művészi feladatok figyelembevételével. ezek az alapvető elvárások, de tisztában vagyunk, hogy lakva ismerni meg az embert.

– *Sajnos lakva már késő lehet.*

R.N.J. – Ezt a pályázatot nem is öt-, hanem négyéves szerződésre hirdették.

– *Négy év rengeteg idő – nincs próbaidőre lehetőség?*

R.N.J. – Nem. Határozott időre kötött szerződések esetében nem lehetséges próbaidőt javasolni.

– *A karmester szerződése augusztus 31.-ig szól; mi a perspektíva, kíván-e hosszabbítani?*

R.N.J. – Ez kétoldalú dolog; mindenképpen az új igazgató dolga lesz, kíván-e hosszabbítani.

– *Ha most valaki megkérdezné Önöket, milyen döntések befolyásolnák kedvező irányba a zenekari tagság hangulatát, munkakedvét, mit mondana?*

Gy.T. – Színvonalas külföldi szerződéseket kérnek; olyan menedzselést, olyan külföldi kapcsolatok kiépítését, amely a zenekar művészi teljesítményét segítené, a szakmai munka előnyére válna.

– *Erről beszélt a vas Népében Houlihan karmester úr is: igazi, klasszikus koncertturnéval, nemcsak silány hakkikkal szeretne pénzt keresni.*

Gy.T. – Ez lenne a jó, de tisztában vagyunk azzal, hogy egy kis vidéki zenekar nem álmodozhat a nagy budapesti szimfonikus zenekaroknak jutó német, japán, dél-koreai, amerikai koncertkörutakról.

– *Van-e elképzelésük arról, hogy olyan szólistákat hívnak majd, akikkel még nem, vagy régen találkoztak, de szeretnének velük fellépni?*

R.N.J. – Szólistákat eddig is hívtak az együttest – hogy kit miért igen, miért nem, mennyiért, arról nincsenek információink. Vágyaink természetesen vannak, de létező dolog az anyagi realitás, ami komolyan korlátozza ezeket a vágyakat. E korlátokat talán úgy lehetne feloldani valamennyire, ha egyes koncertekre pályáznánk pénzért, vagy találnánk rájuk támogatót. Az ilyen jellegű munkán van még mit javítani, ezt várjuk az új igazgatótól.

– *Elképzelhető az is, hogy magukkal a fenntartókkal i lehet lesz eredményesebben harcolni a zenekar érdekeiért?*

R.N.J. – Feltétlenül, hiszen mindent lehet még eredményesebben is csinálni. Ehhez olyan kapcsolatteremtő képesség kell, amely szimpatikussá teszi az adott vezetőt.

Gy.T. – És ezt a kapcsolatteremtő képességet nemcsak a kívülállókkal, hanem a zenekarral szemben is elvárjuk. A múltbeli hibáinkon okulva most már a jövőnkön kell dolgoznunk. Reméljük, közel a megoldás.

A diplomatikus válaszok, óvatos megfogalmazások alapján elég nehéz elképzelni, hogy ezek a muzsikások már-már színpad után ordító indulatok keresztüzzében dolgoztak évek óta. Valami azonban mégis lehetett, hiszen a Vas Népében november 1-jén, Houlihan karmester úr kitörése után megjelent, a véleményeket összegezni törekvő hosszú írásban helyet kapott Radványiné Novák Judit levele, amelyet mint a Közalkalmazotti Tanács elnöke írt a zenekar nevében. Ebben azért konkrét elképzelések és kifogások körvonalazódnak.

„Nagyon reméljük, lesz új igazgatónk, aki ebben a nehéz helyzetben megtalálja a helyes arányt. Nem egyszerű az igazgató-menedzser munkája. Úgy kell bevételt produkálnia, hogy biztosítsa a zenekar fejlődését, és ne használja el végsőkig az embereket. Hosszú távon csak úgy lehet művészi munkát végezni, ha biztosítva van az ember újratöltéséhez való idő. A pénz mellett erre is kell gondolni. Erre próbált Robert Houlihan rávilágítani.”

Ezzel szemben: az idei költségvetés 26 millió 345 ezer forintos bevételt irányzott elő a zenekarnak, a friss kimutatások szerint ez az összeg most 50 millió forint. A fenntartó megye és a támogató Szombathely város összesen 53 millió forinttal járul hozzá a zenekar fenntartásához. A 26 millió forintos központi támogatás szintén megyei csatornán jut el a zenekarhoz, amelynek az idén az előirányzott 14 millió 746 ezer forint helyett 30 milliót kell költenie például a dologi kiadásokra a fűtéstől a postabélyegig.

„A rendszer rossz, de (még) működik” – mondta Hajdók Judit, és a maga eszközeivel talán éppen ezt a működőképességet szerette volna megőrizni. Talán lehetett volna kevesebb kellemetlenséggel. Meglátjuk, hiszen decemberben dönteni kell arról, ki lesz az új igazgató.

Tóth Anna

Hazai szimfonikus zenekarok hangversenye a Pesti Vigadóban

Mint azt a sajtó már korábban híriül adta, Szövetségünk kezdeményezésére – és jelentős anyagi támogatásával – a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány meghirdette a „Hazai szimfonikus zenekarok hangversenysorozatát” a Pesti Vigadóban. Ezúton is köszönjük a Művelődési és Közoktatási Minisztérium illetékeseinek valamint a Művészeti és Szabadművelődési Alapítványának a sorozat létrehozásához nyújtott hathatós segítségét.

1997. OKTÓBER 20. HÉTFŐ

DEBRECENI FILHARMONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

WEINER LEÓ: FARSANG
BRAHMS: HEGEDŰVERSENY
STRAVINSKI: PETRUSKA
KÖZREMŰKÖDIK: SÁNTA ZOLTÁN (HEGEDŰ)
VEZÉNYEL: KOLLÁR IMRE

1997. NOVEMBER 25. KEDD

SZOMBATHELYI SZIMFONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

WAGNER: TRISZTÁN ÉS ISOLDA - NYITÁNY
KÁROLYI PÁL: CONSOLATIO (1974)
BRAHMS: RINALDO OP.50.
KÖZREMŰKÖDIK: A HONVÉD EGYÜTTES FÉRFIKARA
KARIGAZGATÓ: TÓTH ANDRÁS
VEZÉNYEL: KOLLÁR IMRE

1998. FEBRUÁR 5. CSÜTÖRTÖK

SZEGEDI SZIMFONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

VÁNTUS ISTVÁN: ELÉGIA
HACSATURJÁN: HEGEDŰVERSENY
CSAJKOVSKIJ: VI. (PATETIKUS) SZIMFÓNIA
KÖZREMŰKÖDIK: KOSZTÁNDI ISTVÁN (HEGEDŰ)
VEZÉNYEL: ACÉL ERVIN

1998. FEBRUÁR 13. PÉNTEK

PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

LAJTHA LÁSZLÓ: IM MEMORIAM
JAQUES IBERT: FUVOLAVERSÉNY
SOSZTAKOVICS: I. SZIMFÓNIA OP.10.
KÖZREMŰKÖDIK: GYÖNGYÖSI ZOLTÁN (FUVOLA)
VEZÉNYEL: NICOLAS PASQUET (URUGUAY)

1998. MÁJUS 04. HÉTFŐ

MISKOLCI SZIMFONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

WEINER LEÓ: SZVIT - OP.18.
HIDAS: TROMBITAVERSÉNY
R. STRAUSS: METAMORFÓZISOK - TILL EULENSPIEGEL
KÖZREMŰKÖDIK: PÓTI TAMÁS (TROMBITA)
VEZÉNYEL: KOVÁCS LÁSZLÓ

1998. MÁJUS 25. HÉTFŐ

GYŐRI FILHARMONIKUS ZENEKAR

MŰSOR:

MAROS RUDOLF: TÖREDÉK
RAVEL: LÚDANYÓ MESÉI
C. FRANCK: D-MOLL SZIMFÓNIA
VEZÉNYEL: MEDVECZKY ÁDÁM

A fenti címmel hirdett koncert-sorozatot a Pesti Vigadó. Főváros-centrikus szemléletünk ismertetésében érthető, ha ezzel a megfogalmazással kívánta kikerülni a „vidéki” jelzőt a szervező, a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány. Értethető e tapintat, mégis lehangoló, hogy ilyen álcázásra szorul egy nemes kezdeményezés, merthogy idejét sem tudjuk, volt-e valaha olyan rendezvénysorozat, amely célul tűzte volna ki a legjelentősebb nagyvárosok (Debrecen, Szombathely, Szeged, Pécs, Miskolc és Győr) filharmonikus ill. szimfonikus zenekarainak fővárosi seregszemléjét. Máskor, egy-egy vidéki együttes megjelenése a fővárosi koncertéletben: színfolt a palettán – most kettős a kínálat: a budapesti zenekedvelő is megajándékozottnak érezheti magát, hiszen helyébe hozzák az országos kínálat színe-javát.

Ismét eszembe jut egy szólista-előadó-művész rég elhangzott, fanyar megjegyzése: újabban a művész nem ad, hanem kap koncertet. Ezúttal hat együttes kapott lehetőséget, hogy koncertet adjon, vagyis hogy emlékeztetesse tegye a hallgatóság számára e megkülönböztetett rangú fellépést.

Végigtekintve a hat műsoron, elszomorodunk, mert nem igazán éltek a figyelemfelkeltés lehetőségével. Nem tudnak, vagy nem akarnak testreszabott, frappáns programmal jelentkezni a zenekarok? Első látásra kitetszik az „egységes elv”: kapjon helyet egy-egy 20. századi magyar szerző alkotása is a műsoron. Láthatjuk: néhány személyes kötődésen túl (pl. Vántus-mű előadása a szegediek jóvoltából) nincs erős kezdeményező-készség az ősbemutatók, ill. a nemrégiben bemutatott művek újrarájátszása érde-

kében. Élő szerző művét csak a szombathelyiek játsszák (Károlyi Pál lassanként negyedszázados Consolatióját), valamint a miskolciak (akik nem tüntették fel, Hidas Frigyes hányadik, vagyis mikori trombitaversenyét szándékoznak műsorra tűzni). De reménykedjünk: a századelő és a 70-es évek termése hasonlóképp felfedezésre váró darabok sokaságát kínálja a szinte sohasem hallható készletből, s ki tudja, talán „evés közben jön meg az étvágy”...

***

A rendezvénysorozat nyitókoncertjére október 20-án került sor. Felvételtől meghallgatva a Debreceni Filharmonikus Zenekar produkcióját, úgy érzem: jóllehet nincs bérleti kínálat, aki erre a hangversenyre megváltotta a jegyet, kedvet kap-

hatott arra, hogy mindvégig figyelemmel kísérelje a sorozatot.

Brahms Hegedűversenyét Weiner Leó Farsang című 1907-es kompozíciója és Sztravinszkijtől a Petruska 1911-es farsang-felidézése keretezte. (Külsőség és apróság, de bosszantó, ha az orosz származású mester nevének leírásához mindig új, következetlen megoldásokat találunk.)

A hangzó anyag ismeretében már a megszólaltatott műsorról is beszámolhatok, a „borúra derű” meteorológiai fordulattal. A Farsang: Weiner korai műve, a Szerenád után következő, második zenekari darabja az akkor frissen diplomázott pályakezdőknek. Aki most ismerkedett a művel, aligha tudhatta meg, hogy Weiner tökéletes hangszerelő tudás birtokában hagyta el a zeneakadémiai tantermet, s hogy hangszín-fantáziája, kolorit-teremtő képessége első pillanattól kezdve kamatozott. Azt viszont könnyen megtippelhettem bárki: fiatal szerző művéről, korai alkotásról van szó. Talán az egyébként kitűnő karmester, Kollár Imre fiatal ahhoz, hogy a viszonylag egyszerű kottakép mögött megtalálja a felfedezésre váró gazdagsá-

got: ő akkor van elemében, ha „forgalmas” partitúrákban kell tájékozódnia és vezetnie együttesét (e képesség bőségesen kamatozott a koncert második felében). Még nem tudja talán, hogy az egyenletes ritmusértékek is jelenthetnek sziporkázóan izgalmas, akár ritmikus karakterű hangzást? Így voltak ezzel a zenekar vonósai is: színtelen-fénytelen hangon játszottak többnyire, s így Weiner Farsangja afféle új kifestőfűzethez hasonlított, amely a színek lehetőségét legfeljebb kínálja... Zsánerek sokasága vonul fel a partitúrában, s a kavalkád láttató erejű. Általában „vizuális” zene ez; ha más nem sejtetné, beszédes bizonyítéka az az idilli zsánerekép, amelyet a mű érzelmi csúcspontjaként tolmácsolta a zenekar. Igenám, de a meghitt tónus intimitását veszélyeztette, hogy a közelképet indokolatlanul kinagyították, miközben a „nagyotál” részek szürke környezete elnyúlt filmzene asszociációkat keltett. Ha az előadók (megkülönböztetett ranggal sorolva köztük a karmestert!) nem hisznek a megszólaltatandó mű értékeiben – hogyan juthatnak el azok a hallgatósághoz?

Sánta Zoltán szólójával a Brahms-hegedűverseny is több elgondolkodnivalót, mint gyönyörködnivalót kínált. Az egykori debreceni főiskolás, aki zeneakadé-

miai tanulmányok után négy évig ugyanennek a zenekarnak volt koncertmestere, 1988 óta külföldön él. Elszokott egymástól – stílárisan is, sajnos – szólista és egykori zenekara. Az együtt-lélegzés hiányát még a ritmikus-metrikus pontosság sem pótolja. Egy-egy hamis hang felett könnyen elsiklik a hallgató – de az igénytelenül behangolt hegedű egy idő után nehezen elviselhető! Gyakran sérült a „brahmsi”-nak érzett hangvétele (pl. a II. tételben, amikor hiányoztak a muzsikálásból a távlatok), egyet viszont nyilvánvalóan megtanulhatott a publikum: Brahms mind a szólistának, mind a zenekarnak nehéz és igényes játszánivalót komponált.

Hogy mi mindent tud a zenekar és karmestere, az az est második részéből derült ki: sziporkázó kontrasztok, jellegzetes markáns színek, ha kell, éles hangulatváltások. Értő kottaolvasás és technikai felkészültség együttes birtokában lehet csak ilyen magas színvonalú előadást produkálni. Minden arány meggyőző erejű volt: bármely hangszercsoport tudott akár semleges-indifferens háttérrel biztosítani, akár aprólékosan cizelláltat, mikor mire volt szükség – mindezt annak érdekében, hogy a szólistikus állások még jobban érvényesüljenek. Tették ezt – ráadásul! – egy apró incidens után: kínzóan hosszúnak tűnt az a perc, amikor a szünet után újra pódiumra lépő karmester végre-valahára elindíthatta a művet. *Fittler Katalin*

elgondolkodnivalót, mint gyönyörködnivalót kínált. Az egykori debreceni főiskolás, aki zeneakadé-

CONN® *Artley* *Armstrong*
BENGE®
VILÁGHÍRŰ MÁRKÁS HANGSZEREK
TÖBB ÉVTIZEDES HAGYOMÁNYOKKAL

Európa határain túl is ismert posanművész
Jiggs Whigham
 különleges KING típusú hangszerén játszik.

Őn is kipróbálhatja az UMI Ausztria bemutatótermében, vagy a magyarországi vezérképvisletünkben:
 H-1011 Budapest
 Bem rkp. 6. 1 em.
 Telefon/fax: (36-1) 201-0125
 Képviselő:
 Dipl. Ing. BORSOS ILONA

VÁSÁRLÁSI LEHETŐSÉG
A HANGSZERŰZLETEKEN KERESZTŰL!

AUSTRIA VERTRIEBSGMBH

Wolfenstrasse 20 B A-4400 Steyr
 Telefon: (43) 7252/86808 Telefax: (43) 7252/86810

SSS Karmester Kft.

A hazai szimfonikus zenekarok sorában másodikként a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar szerepelt, Kollár Imre vezényletével. A november 25-i koncert műsora – gondolom, a VOLÁNBUSZ szervezésében megjelent közönség őszinte öröme – módosult. Károlyi Pál Consolatiója és Wagnertól a Trisztán és Isolda „nyitánya” (Vagyis: Előjáték és Izolda szerelmi halála) utána Dvovák méltán népszerű szimfóniáját újrahallgatva, talán ahhoz is kedvet kaptak, hogy figyelemmel kíséreljék a sorozat további estjeit.

Érdekes megoldás a műsor-sorrend illetően kialakítása? A kortárs művel való kezdés után következett az ismertebb – és a második rész maradt meg a közismertnek. A taps-mennyiséget figyelve, „bejött” a számításuk. Ha messzemenő következtetést nem is vonhatunk le a tetszésnyilvánításból, maga a tény, hogy Károlyi művét kb. kétszer annyi ideig köszönték meg, sejteti: a pihent érdeklődő jól fogadta a számára ismeretlen, modern darabot. Az 1974-ben készült mű nem véletlenül került annakidején a szerzői LP-re: ma is vállalja a szerző, s felvállalja a zenekar, bizonyítandó, hogy egy kísérletező korszak leszűrődött eredményeként értékelhető. Nagy apparátust mozgat a mű, s figyelemre, nyitott fülre van szükség, hogy a hangzás olyan legyen, amilyen-

nek a szerző szánta. Kezdetben egyetlen szín, apró árnyalatnyi mintázatokkal, majd fokozatosan erősödnek a kontrasztok (a hangszerelésben kiemelkedő szerepet kapnak az ütőhangszerek), s egyszer csak azt észleljük, hogy – képletesen szólva – az áttört mintázatu sík-felület térélménnyé alakult át. (Ma élő komponista régebbi művét hallgatva néha sajnáljuk, hogy nincs mód az életmű folytatásának megismerésére!)

Wagner-játékosként hiányérzetet keltett a hallgatóban a zenekar. Mintha nem tudnák, hogy minden idők egyik leggyönyörűbb zenéjét játsszák! Ilyenkor az előadóra többféle feladat hárul, annak érdekében, hogy képes legyen valóban gyönyörködtetni. Meggyőződéseként kell maximumot teljesítenie, s ennek elengedhetetlen feltétele, hogy minden kicsi szegmenst (dallamfoszlány, sóhaj-motívum, vagy akár csak egyetlen akkord-hang) tudatosan a „helyén” legyen. Nem szabad, hogy akár csak egyetlen szólista is gikszert fújjon, vagy hogy egy akkordhang megkésve illeszkedjen a többiek közé. Ráadásul, állandóan bel kell helyezkedik a megszületendő hangzásvilágba, megfelelő dinamikával valamint ranggal. Ez utóbbi azért fontos, mert maga a dinamika: relatív: alig összemérhető egy rezes és egy vonós pp-ja vagy ff-ja. A tudatosságnál is fontosabb az érzelmi folyamat áradásának megvalósítása, a transzcendentális fokozás a szerelmi halál élményének sejtetésekor. Nem elég a hangok mégoly perfekt megszólaltatása önmagában: a zenekari részleteknek a mű egészéről, a színpadi alkotásban megjelenített érzések-hangulatok világáról kellene tudósítania. (Az sem árt, ha a hegedűsök felismerik, hogy a hárfaszólamot előlegeik egyhelyütt!) Jó lenne elérni, hogy a zenekar valamennyi tagja tudjon és merjen játékaival érzelmeket-indulatokat is közvetíteni.

Dvovák e-moll (Az Új világból) szimfóniájának tolmácsolásakor kiderült: van készség ilyesmire a muzsikusokban. Hivatásos együtteseket gyakran éri vád, hogy „hideg” professzionista „stílusban” játszanak. Erre rácsófoltak a szombat-helyiek. Már az első tételben kiderült, hogy biztosan tájékozódunk a hangzó partitúrában. Aki dallamot játszott, szinte megtáltosodott (szólista csakúgy, mint egy-egy szólam). Igaz viszont, hogy a tematikus anyagokon kívül maradtak apró pongyolaságok (tipikus, hogy ilyenkor szívesen átsiklik felettük, akinek szintén a téma-dallamok sorjázása jelenti az élményt). Kidolgozott, élményt adó kísérszólamként – ellenpéldának – a bőgő pizzicatos szakaszát tudnám felhozni. A II. tétel fúvós-akkordjait viszont halálbiztosan kell tudni! (Ehhez egy kis többlet-próba szükséges.) A téma utolsó felcsendülésekor, amikor hegedű és cselló kezdi kürtmenetben – kötelező a kamarazenei érzékenység! A III. tételben a lelkes kürtösök oly meggyőzően játszották hemioláikat, hogy szinte lehetetlen volt ellenükben biztosítani a metrikus ellensúlyt: így egy komponens elsikkadt. Jóllehet, baj nélkül megérkeztek az előadók, a scherzo-szakasz visszatéréséhez vezető útjuk göröngyösnek tűnt.

A felsoroltak csupán apróságok – felemlítésük a még jobb produkció születését kívánja elősegíteni, hadd nyerjen meg a zenekar minél több hallgatót a koncertek rendszeres látogatására, s általában, a régi és mai műzene szeretetére.

Fittler Katalin

Kroó György
1926–1997

Zenébe zárva

*Borostyán létben, Zenébe zárva
túrta az Időt, együtt s egyedül...
és most hogy elment, arcát felidézni
nem lehet társunk a fájó néma Csend,
csak örökségünk a ránk hagyott ZENE
mely puha ritmusokból szőnyeget
terít,
s halkan elkíséri fáradt doktorát
a mindent gyógyító végtelen felé,
dallammal fűrösztve arcvonásait.*

1997. december 2.

Moldvay József

Kalandozások egy pikáns műfajban

Szimfonikus zenekar és operajátás

Közhelyek erdejében élünk – ez az első látásra/hallásra talán frappánsnak tűnő definíció nem is olyan egyértelmű, mint gondolnánk. Erre akkor döbbsentem rá, amikor egymás után több alkalommal kísérhettem figyelemmel a Győri Filharmonikus Zenekar opera-játászó együttes tevékenységét Bécsben.

A szimfonikus zenekar és az opera – e téma is prekonceptiókat vet felszínre, amelyek legtöbbször érzéketlenül siklanak el a jelenség lényege felett. Lényeg – de van-e egyértelmű lényege e tevékenységnek/vállalkozásnak? A konkrét kérdés zavarbaejtő, s könnyű lenne kibújni alóla az „ahány opera – annyi válasz” formulával.

Különböző távolságokból, távlatokból szemlélve, más és más a zenekari játékos kifejezés jelentősége, szerepe. Többségük másodállásban tanár (ritkán fordul elő, hogy tanár a zenekari gyakorlatot tekintse mellékállásnak, leszámítva a helyettesítési lehetőségeket), s kevés közülük az, aki szóló-művész rangra kíván emelkedni. Egy-egy koncertévad műsorának kialakításában csekély a beleszólás joga – tényként közlik vele az évad műsor-rendjét. S voltaképp ettől függ, hogy a zeneirodalom mely korszakaiban lesz jártas, s melyek maradnak számára „fehér foltok”. Ilyen körülmények között a más lehetősége: érdekes, újszerű feladatot kínál. Így aligha talál nagy belső ellenzékre az operairodalom bármely részének megismerésére.

De hogyan gondolkodhat az ilyen tényről valamely másik zenekar tagja? Irigykedhet (savanyú a szőlő), vagy legyintéssel intézi el a bér munkát felvállalót, legyen szó hazai vagy külföldi (valutás) szereplésről. Merthogy, úgy is gondolhatjuk, hogy „az” nem igazi művészi feladat... Pedig?

Egy felkérés – egy pénz, de a többszöri visszahívás egyértelműen sejteti, hogy a felkérők megelégedésével találkozott a zenekar teljesítménye. Ettől persze „jó” és „rossz” feladat egyként jut/juthat

ugyanannak a gárdának. És e szóhasználat által ismét visszakanyarodtunk a közhelyek „mókushintájába”, merthogy mi a „jó”, kinek mi a „jó”? (Ugyanezzel a problémával találkozok, akinek választania kell, hogy milyen zenekarhoz szegődjön; kisnevűhöz, ahol kevés és könnyű a feladat, nevesebbbez, ahol rendszeresen követelményeket támasztanak a játékosokkal szemben, ahol néha haza kell vinni a szólamot két próba között – vagy olyan rangos társasághoz, ahol még az utolsó pultért is állandóan meg kell küzdeni, ahol szinte nincs repertoár, minden alkalommal más műsort hirdet a plakát. Igaz, valójában ritkán kerül valaki ilyen dilemma elé...)

Országos jelenség, hogy a zenekari repertoárnak nem képezi részét századunk második felének zenéje, sőt, az is ritkaságszámba megy, hogy élő szerző művét tűzzék akár csak egyszer is műsorra – hogy az ősbemutatókról ne is beszéljünk. Ezért aztán az idő előrehaladtával mindegyre nő a szakadék a még játszott 20. századi művek, valamint a mindig aktuális „ma” zenéje között. És a zenekari játékos – ha olyan helyzetbe kerül – azon veheti magát észre, hogy alig tudja elolvasni némely darab kottáját. Az ilyen szomorú kilátást viszont szinte megsemmisíti az olyasfajta lehetőség, amelyet a Győri Filharmonikus Zenekar kap, immár több esztendeje, operai együttesként való szereplésre.

A Wiener Operntheaternek, amely mottójául a „Napjaink Operaháza” elnevezést választotta, 1990 óta vezető karmestere Andreas Mitisek. Ezzel az énekes-társulattal s karmesterével több éve áll kapcsolatban a Győri Filharmonikus Zenekar. Úgy tűnik, a megelégedés kölcsönös – így az évenkénti operai szereplések során e műfaj jelentős képviselőivel, valamint újdonságaival egyaránt megismerkedhettek a Rába-parti város zenészei. Brittentől a „Halál Velencében” már-már zenetörténeti műnek látszik olyan alkotások között, mint Pende-

reczkitől a Loudoni ördögök, vagy Ligeti György műve, „La Grand Macabre”. E műfaj történeti jelentőségű alkotások után az együttes ausztriai bemutatók közreműködője lehetett: az elmúlt évadban Aribert Reimann Kafka-operáját, A kastélyt ismertették meg az egykori császár város kortárszene-kedvelő közönségével. Az idei évadban a korábbi külvárosi, már-már stúdió-jellegű előadások után Bécs szívében kapott új helyet operajátásához a Wiener Operntheater társulata: a múzeumi negyedben ütötte fel sátrát. Október 16. és november 23. között négy újdonság került itt színre, s ezek közül kettőben vett részt a győri zenekar. Nyolc alkalommal vitték színre – mindig teltház előtt – John Adams „Nixon Kínában” című háromfelvonásos nagyoperáját, amely éppen egy évtizede arat sikereket világszerte. A huostoni ősbemutató után New York, majd Washington következett, az európai siker-körút Amsterdam, Edinburgh, Párizs, Helsinki és Frankfurt után folytatódik osztrák földön. A másik ausztriai bemutató Philippe Boesmans: Regien (Körtánc) című, tíz dialógusból álló operájával ismertette meg öt alkalommal az érdeklődőket.

Két mű, a játszanivalót illetően mindkettő nehéz, mindkettő kortárs-mű (az egyik tíz, a másik négy éve készült) – mégis, összemérhetetlenek és összehasonlíthatatlanok. Hogy egyazon szezonban, egy rendezvénysorozat keretében kerülhettek színre, az is tanulságos: rávilágít a műsorösszeállítás mindenütt rázós kérdéseire. (Aki emlékszik arra, hogy nem is olyan régen még a „giccsadó”-ból befolyt összegek jelentős részét olyan értékes kiadványok megjelenítésére fordították, amelyek minden biztonnal „vesztéségek”, az elgondolható azon: ezúttal a kasszasiker-darab jóvoltából marginális jelentőségű mű színpadraállítása vált lehetségessé!)

Opera-zenekarnak lenni... Bemutatóról lévén szó (olyan művekről, amelyek

nálunk még nem kerültek színre!), a hangszeresek nem ismerik előre a művet (a felvételtől való megismerés lehetősége sem adott valamennyi esetben). A zenekari próbák során mind többet tudnak meg róla a kiváló, lelkes és energikus, elkötelezett ügyszeretettel rendelkező karmestertől. Az összp próbák adják az első valódi élményt: aki szerencsés, valamennyit elcsíphet a látványból...

Hadd jegyezzem meg: a Wiener Operntheater énekesei egészen kiváló kvalitásúak, s legtöbbjüknek a játéka is meggyőző erejű (az Adams-opera ausztriai premierjén, október 16-án elképesztő teljesítményt nyújtottak, amennyiben a színpadi játék sohasem ment az éneklés rovására. Szinte hihetetlen volt, hogy ők akkor vitték először színre, a nyilvános főpróba után. Mindig ötletgazdag a rendezés, a díszletek-jelmezek többsége is telitalálat. Az operatársulat sikeréhez minden bizonnyal hozzájárul a színházi élmény hatása.

A zenekari játékos – általában – szívesen állítja tudása legjavát olyan ügy szolgálatába, amely fontos a karmester számára. Mitisek valamennyi produkciója éppen ezért emlékezetes. (Aki játszott a tavalyi A kastély hihetetlenül nehéz szövegét, aligha fogja a jövőben „alkalmazott művészet”-ként lebecsülni a kísérőzenét...)

Mitisek viszont – nem műtész. Minden darabot, amit vezényel, alapos tudás birtokában, remekműnek kijáró gondos előadással kíván színre vinni. Így aztán előfordulhat, hogy jobb az előadás, mint maga a mű... (ez történt a Reigen esetében is!)

A zenekari játékos viszont egy idő után, amikor felülkerekedett az elsődleges nehézségeken, s van füle hallásra, a zenekari hangzás egészének a felfogására: differenciál. Csodálatos lehetősége az előadóművészeknek, hogy akarva-akaratlanul belekontárkodhatnak a szerző alkotóműhelyébe, vehetik maguknak a bátorságot, hogy ne csak jellemezzék, hanem értékeljék is a műveket. Gondolkodó muzsikusok szólaltatják meg nap-nap után a műveket – és ugyanők e tanulsággal fognak visszaülni helyükre a koncerteken is, vagyis, másként közelítenek majd a megszólaltatandó művekhez. Olyan többlet ez, amit egyébként nem lehetne elvárni, se könnyű repertoár, se nehéz program esetében, semmilyen bérkategóriában. A kortárs zene sokrétűségének megismerése ismét csak nagy tanulság: számukra a gyakorlatban bizonyosodik be az a tény, hogy napjainkban nincs zenei köznyelv, ugyanakkor, a sokféle „nyelvjárás” segítségével mégis biztosabban fognak tájékozódni a zene világában.

Differenciálni fognak a nehéz különböző fajtái között, s belátják az igényes szöveg jogosságát, ha komplex tartalomról van szó – máskor pedig, profihoz méltó szaktudással, legfeljebb összeszorított foggal játsszák, hasonlóképp magas színvonalon, az általuk feleslegesnek ítélt hangszeresítlen fordulatokat. És megtanulják olvasni a kottát, főként a ritmusokat. Jóleső érzéssel hallgattam, amikor a zenekar fiatalabb játékosai cserfesen panaszkodtak amiatt, hogy túlbonyolított a kottakép, ugyanezt másképp, egyszerűbben is le lehetett volna írni...

Tehát: a kalandozás egy másik műfajban érdekes és tanulságos. Ha úgy tetszik: szakmai továbbképzés, amelynek előadói maguk a résztvevők, akik a saját bőrükön – tehát átélten, életre szólóan – tanulnak meg olyasmiket, amiket pusztán végighallgatva vagy – olvasva legfeljebb egyetértő fejbőlintással nyugtáznának. Játssza, hangszerükön játszva tanulnak kottaírást-olvasást, zeneszerzést és zeneirodalmat. Igen, még kritikát is – és néha önkritikát. Talán ezért is éri meg a fáradságot az ilyen többletmunka, amely szellemi éberségre (is) nevel.

Fittler Katalin

Az opera „figyelemfelkeltő” plakátja

Brahms-fesztivál, 1997

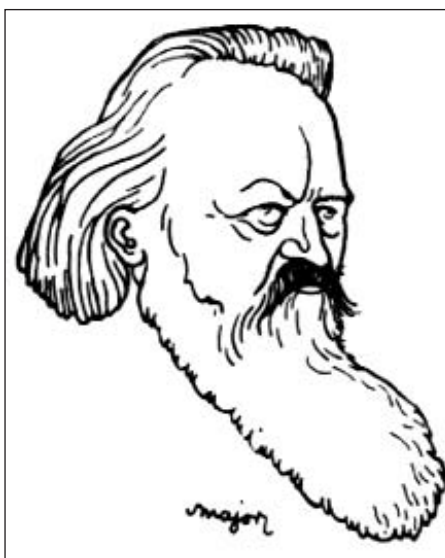
A MÁV Szimfonikus Zenekar Brahms-felvételéről

Szereti Ön Brahmsot? – költőinek bizonyul az elhíresült kérdés, ha a MÁV Szimfonikus Zenekar játékosaihoz szól. Mert kizárólag a szerző halálának centenáriuma aligha bizonyul elégséges indoknak, hogy az együttes négy hangversenyen szólaltassa meg, fesztivál keretében, Brahms szimfonikus remekeit. Ezen túlmenően, a vendégkarmester Jurij Szimonovba vetett – megalapozott – hit sem elég fedezetül ahhoz, hogy indokoltan érezzék interpretációjuk rögzítését olyan mű, az I. Szimfónia esetében, amelynek világszínvonalú kínálata szinte áttekinthetetlen. Mindenesetre imponáló bátorság, hogy erre, ráadásul, koncertkeretben vállalkoznak. Mert való igaz, hogy így „olcsóbb” a felvétel, ám nincs mód korrekciókra, s amit hajlandó azonnal elfelejteni az újonnan kínált hangzásélmények bővületében a publikum, az bizony másképp hat, amikor a felvétel ismételt meghallgatásakor mindegyre kérelhetetlenül bekövetkezik.

1997. január 17-én játszotta a zenekar az I. Szimfóniát, valamint az 5. és 6. Magyar táncot. E CD-felvétel iránt várhatóan elsősorban a zenekar törzsközönsége fog érdeklődni: aki ott volt a koncerten, általa visszaforgathatja a rohanó idő kerekét, aki pedig hiányzott a hangversenyéről, bepótolhatja mulasztását. Van a korongnak még egy értéke: objektív-pártatlan pillanatképet ad arról, hogy az adott időszakban mit tud, mit nem, miben erős, miben gyenge az előadógárda. Kordokumentum, amely egyúttal arról is tájékoztat, hogy koncert-formában mi, hogyan jutott közönség elé a megadott időpontban. Felbecsülhetetlen adalék lesz a jövőben a számszerűsítés, a tényeken kívül az okokkal is foglalkozó, interpretáló jellegű zeneszociológia múlt-értékeléséhez, koncertfelvételt tartalmazó társaival együtt.

Nem vitás: koncertfelvétel készítése egészen speciális feladat. Óhatatlanul is másképp játszanak a hangszeresek, kicsit

visszafogottabban, biztonsági megoldásokra törekedve, főképp, akiknek ilyenmiben nincs nagy gyakorlatuk. Ugyanakkor mégiscsak koncertről van szó, ott a közönség, s a hangversenyző művész sem tagadhatja meg korábbi, jól bevált

praxisát! A MÁV Zenekar Brahms-lemezét mindenképp dicséri, hogy egyértelműen kijelenthetjük róla: a szimfónia nemcsak kompozícióként, „műsorszámként”, hanem interpretációként is nagyobb élményt ad, mint a ráadásszámként már-már elkoptatott magyar táncok. Szimonov igényessége ezúttal is meghozta eredményét: a tételek egymásutánjából arányosan felépített kompozíció kerekedik. Nem hiányoljuk a nyitótételekből az ismétlést, fontos viszont, hogy a III: tétel a partitúrában jelölt arányokkal hangzik fel. Kellemes meglepetés a II. tétel, amelynek tempó- és karakterjelzéséből (Andante sostenuto) Szimonov a sostenutót hangsúlyozza. Mer kifejezetten lassú tempót venni, s muzikusaival összefoglalhatja a dallamíveket. A háromnegyedes ütemmutatónak megfelelően, érezhető a páratlan lüktetés, a lassú tempó ellenére sem aprózódik hatfelé! A tétel végén a gyönyörű hangú hegedűszóló jóvoltából éteri magasságba emelkedik a hangzás, ünnepélyessé nemesedve: Általában kitűnőek a fűvósok: a záró-

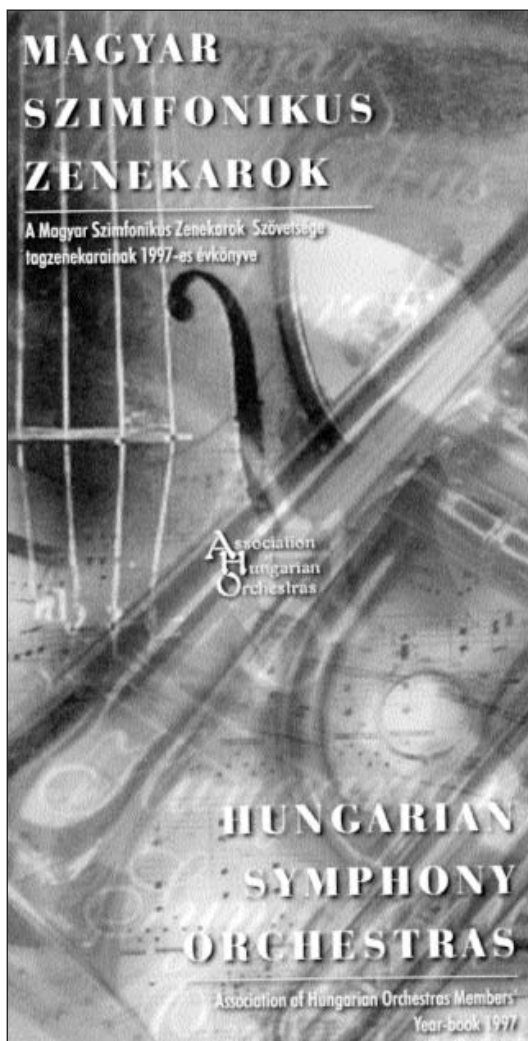
tétel rezes-kórusa megunhatatlan. Az arányokkal, mint koncertfelvételeken oly gyakran, ezúttal is vannak problémák. Mert szép, ha kiemelkedik egy oboa-szóló, de mégiscsak furcsa, hogy elfedje szinte az egész vonós-kart.

A zárótétel lassú bevezetőjének óriás-crescendója, gyorsítással egybekötve, hatásos effektus, ám problémát jelent a helyes „hallgatási hangerő” eltalálása (amikor a leghalkabb hang is hallható, és elviselhető a legerősebb is!). Néha fátyolosak a hegedűk dallamfordulatai (és pedig nem a jellegzetes brahmsi tónus megjelenítése kedvéért), s a mélyvonások szívesen húzódnak háttérbe: szólalmuk nem eléggé rajzos, kontúros.

Összességében mégis pozitívan szólhatunk csak a felvételről: hanyagság, figyelmetlenség, felületesség nyomai nem észlelhetők (az intonációs pontatlanságok jócskán „beleférnek a koncertközvetítés megengedett keretébe). Éppen ezért szinte furcsa, hogy a szimfóniát a két magyar tánc követi (Martin Schmeling hangszerelése). Lehet, hogy a ráadászámként beskatulyázott darabok valójában – nehezek? Mindenesetre, ezúttal nem sikerült hangulatosra a megszólaltatásuk. Üres frázisnak éreztem a hatásos effektusokat – ennek oka talán abban keresendő, hogy még mindig hatása alatt tartotta hallgatóját a szimfónia? (Íme, még egy burkolt dicséret a szimfónia megszólaltatóinak!)

A CD összeje: 51 perc. Jogos, hogy nem csak a szimfónia került korongra – mégis, a több ezúttal kevesebbnek hat. Igaz, aki előre tudja, mire számíthat, hamarabb is abbahagyhatja a felvétel hallgatását. A szimfónia, mint élmény, megáll önmagában. Nem mondható el ez a magyar táncokról, igaz, ritkábban is támad kedve a zenebarátnak, hogy kellemes hallgatnivalóként ilyen kislélegzetű darabokért kapcsolja be a készüléket.

Fittler Katalin

... nur für Leute mit Humor
BRATSCHEN-WITZE

Sie ist schon eine ganz besondere Spezies, die Bratschengruppe im Orchester.
Bezeichnen die Bläser die Streicher oft schon als „Tuttischweine“, so genießen die Bratscher besonderen Spott: „heruntergekommene zweite Geiger“ oder „verhinderte Geiger“ und so fort. Und der Bratscher selbst? Zum Glück entspricht seine Persönlichkeit dem warmen tragenden Klang seines Instruments; er besitzt große innere Ruhe, zeigt wahre Gelassenheit und somit auch Humor: Er hört die Witze über sich nicht nur mit verzeihendem Lächeln an – nein, er gibt sie sogar weiter oder erfindet eigene! Die Herausgeber dieses Bändchens sind der lebende Beweis hierfür.

Bratschen-Witze
Herausgegeben von Lisei Bäuerle, Helmolt und Torsten Schmidt
Mit Zeichnungen von Bettina Günst
58 Seiten – gebunden
10,5 x 17,5 cm
Best.-Nr.: ATL 6225
DM 19,80 / €S 14,5,- / sFr 19,-

Die vergnügliche Sammlung gemeiner Späße über die Underdogs des Orchesters

ATLANTIS MUSIKBUCH

Németországban megjelent az ATLANTIS MUSIKBUCH kiadó gondozásában a „Brácsás viccek” című kiadvány, melyet csak humorral rendelkező olvasóknak ajánlanak...

Megjelent a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége 13 tagzenekarát részletesen bemutató 1997-es évkönyv. (Történeti áttekintés, diszkográfiák, zenekarok és azok karmestereinek életrajzai, zenekari menedzsmenetek.) A kiadvány megrendelhető a szerkesztőség címén.

Minden ami a fújáshoz kell!

A zenei hagyományok méltó megőrzése jegyében, a Fon-Trade Music Kft. Magyarországon egyedülálló hangszerkészlettel és szolgáltatásokkal áll a muzsikusok, zenei intézmények és kereskedő kollégák rendelkezésére.

- a világ vezető fúvós márkáinak széles skáláját kínáljuk: nálunk ezeket nem csak megrendelheti,

kézbe veheti, kipróbálhatja, összehasonlíthatja.

- ritmus- és ütőhangszerek teljes tárházát, az Orff-hangszerektől a jazz- és rock szereléseken át a szimfonikus hangszerekig.
- szavatolt minőséget a tanuló hangszerektől a professzionálisig, melyek a világ legnevesebb hangszergyártó cégeitől közvetlenül kerülnek üzletünkbe.
- a fúvós hangszerek szakszerű javítását, karbantartását: javítóműhelyeinkben a legmodernebb és tradicionális technikák ötvözésével, elismert mesterek irányításával, eredeti gyári alkatrészek felhasználásával folyik a munka. **Így magától értetődő a garancia...**

1081 Budapest, Kiss József utca 10-14., Telefon: 06 1 210 2790, Fax: 06 1 303 1158, E-mail: fontrade.music@axelero.hu

Magas szintű általános képzés – technikai hiányokkal

– beszélgetés Pauk Györggyel, a magyarországi hegedűsképzés jelenéről –

– Szerencsére sokat és régóta jár haza, előadóművészi tevékenysége így itthon is közismert a műfaj kedvelői között. Ön tehát, aki 24 éve közelről is láthatja a magyar történelemet, észlelt-e az utóbbi időben valami változást a társadalmi átalakulás mellett, ami a hegedűsöket illeti? A hangszer kezelésében, a képzés és maguk a hegedűsök minőségében? Technikai, zenei vonatkozásban?

– Most, talán az utolsó egy-két évben érzek egy kis változást. Alkalmam volt több, tíz-tizenkét fiatalat meghallgatni; csak ezekben a napokban a kurzus alkalmával kilencet. Örömmel állapítom meg, hogy van néhány valóban nagyon tehetséges gyerek ennyi év után. Volt ugyanis egy viszonylag hosszú, 30-35 évig tartó szünet, amikor nem járult hozzá a magyar hegedülés a nemzetközi színvonalhoz. Most az az érzésem, mintha ezek a fiatalok újabb „injekciót” jelentenének és tevékenységük számomra azt súgja, hogy sikereket fognak elérni. Hallom, hogy valóban így is van, hiszen rangos helyezést ért el már némelyikük nemzetközi versenyeken.

– Önt foglalkoztatta annak idején, mi okozhatja ezt a stagnálást? Hiszen Magyarországon mindig rangos hegedűsképzés folyt, és a Hubay-Zathureczky féle iskola még 1956-ban is élő, aktív, világsztárokat nevelő valóság volt?

– Nemcsak gondolkodtam, de beszéltem és nyilatkoztam a dologról. Ha diplomatikusan akarnék fogalmazni azt mondanám, hogy Zathureczky eltávózása után nem voltak igazán jó tanárok. Akik lettek volna, azokat elűzték és más országban kellett dolgozniuk. Nem magamra gondolok; sajnós sokan kényszerültünk erre a lépésre. Talán most ez egy kicsit változik. Szeretnék is segíteni abban, hogy a tendencia erősödjék. Boldogan teszem ezt, és azon kívül, hogy

amikor jövök, mesterkurzusokat adok, külföldi mesterkurzusaimra is igyekszem minél több magyar fiatal felvenni. Most is van három magyar növendékem: kettő Angliában, egy pedig Svájcban. A három tehetséges magyar fiatalnak teljes ösztöndíjat, hegedűt szereztem és még a megélhetéshez is hozzájuttattam őket.

– Miben érezte ennek a hosszas stagnálásnak az okát? Technikai fogyatékoságokban, zenei, megformálási problémákban, repertoárismeretben?

– Mindaz, amit most felsorolt, összefügg egymással. Talán azzal kezdeném, hogy technikailag olyan hiányosságok voltak – és még mindig vannak –, hogy ez meghatározta aztán mindazt, ami még jöhetett volna. Csak akkor lehet megvalósítani egy zenei ötletet, megformálni egy zenei frázist, ha egy játékos technikailag abszolút felkészült és szabadon tudja kifejezni magát a zenében. Nemzetközileg ezt a magas technikai szintet hiánytalanul elvárják. Nemrég dolgoztam Hannoverben, a Nemzetközi Joachim Verseny zsűrijében, és valami olyan fantasztikus technikai színvonal volt, hogy elképzelhetetlen. Negyven, már versenyeket nyert fiatal játszott, elképesztően: ontották a Paganiniket és Ysaye-okat. Ha már adott a technika, és az illető biztonságban érzi magát, akkor következik, hogy mit tud ehhez valaki zenében adni.

Ami a repertoárt illeti azt tudom mondani, hogy Magyarország még mindig egy kicsit konzervatív. Hosszú időn keresztül azt

hiszem én voltam az egyedüli, aki ha hazajöttem, mindig hoztam magammal új dolgokat. Nekem ugyan már nem voltak újjak, de Magyarországnak igen. Alban Berg, Lutoslawski, Penderecki – ezeket mind játszom, ezek már klasszikus szerzők. Nem is beszélek Bartókról, akit világszerte már a nagyok egyikeként kezelnek; én pedig néha még mindig azt érzem, hogy itt egy kicsit idegenkednek tőle. Számomra ez nagy fájdalom, hiszen Beethovenhez, Brahms-hoz, Bachhoz mérhető zseni volt. Ugyanúgy kellene az ő zenéjével is foglalkozni.

– Nem érzi annak a veszélyét, hogy az Ázsiából jövő, technikailag elkápráztató, jó hangszeren, ám kevésbé érzékenyen muzsikáló hangszeresek dömpingje ve-

Fotó: Moldvai

szélyezteteti a hegedű-kifejezés mérhetetlen érzékenységét?

– Ebben a témában nagyon nagy tapasztalatom van, hiszen rengeteget járok Japánba. Jelen pillanatban is van három japán növendékem. Fantasztikus a technikai felkészültségük, de nem szabad efelejteni, hogy az egy teljesen más kultúra, mint az európai. Számukra ugyanolyan idegen dolog Beethovent játszani, mint nekünk lenne az ő zenéjüket. A különbség csak az, hogy ők megpróbálják. Elhatározottságuk, akaratauk, szorgalmuk lenyűgöző. Aztán akad köztük egy-kettő, akinek még mondanivalója is van. Különösen azok között, akik már hosszabb időt töltöttek Európában vagy Amerikában, az ottani tanárokkal. Egy londoni, svájci, németországi légkör aztán sokat segíthet kultúrájuk fejlődésében.

Amivel azonban komolyan számolni kell ha nem azonnal, de hamarosan, az Kína. Ők valóban tehetségesek; nekik egészen különleges érzékük van az európai zenéhez, nem annyira gépiesek. Sokan jönnek még majd onnan.

– Érzékel-e alapvető különbséget a magyar és az Ön által ismert egyéb főiskolák között a muzsikusképzés irányultsága, az alapvető mentalitás között abban, hogy általában inkább szólistákat nevelnek, vagy megalapozott képességgel zenekari muzsikuskat, ahol azért akad egy-egy szólista is?

– Ez talán nem is akarás kérdése. Olyan fantasztikus versengés van a világban; ahhoz, hogy valaki szólista legyen, ahhoz nagyon-nagyon sok minden kell. Sem a tehetség, sem a nevelés nem elég hozzá. Fő az, hogy jó zenészeket neveljenek. Ebben a versengésben az is nagy dolog, hogy valaki be tudjon kerülni egy jobb fajta zenekarba.

– Mi az, aminek – a megfelelő felkészültségen és technikai perfekción túl – jelentősége lehet egy-egy próbajátékon? Sok a mendemonda, hogy kiírják próbajátékot, de konkrét alanyra vagy muzsikustípusra várnak, esetleg az illető „árfekvése” miatt? Valóban így van, vagy csak bizonyos jelek alapján következtetünk, esetleg tévesen?

– Nem vagyok jártas ezekben a dolgokban, de azt hiszem, ez – bizonyos esetekben – valóban így is van. De az igazán nagy zenekarok, amelyek valóban kvalitást akarnak, érdemesnek találják azt kivágni; és bizony vannak olyan, esetleg olcsóbb muzsikuskat szárnyra bocsátó országok, ahol remek hegedűsök vannak.

Most Hannoverben hallottam például nagyszerű lengyel hegedűsöket – nem egyet és hihetetlenül fiatalokat – olyan technikai perfekcióval, amilyen például Magyarországon egyáltalán nincs. Ez mégiscsak az iskola.

– *Hogy tapasztalta: most, amikor megnyíltak a határok, ezek a csodálatos, százmillióból válogatott orosz gyerekek jobban tudnak-e már érvényesülni?*

– Igen, de nem azok, akik Oroszországban, hanem akik Nyugaton tanulnak. Ezen a versenyen volt kettő vagy három ilyen, akik nagyon jók voltak. Az oroszokkal kapcsolatban azonban az a tapasztalatom, hogy a zenei stílusuk nagyon elmaradott – nem a kilencvenes, hanem az ötvenes évek ízlésének megfelelően játszanak. Túlérzékenyen, dagasztottan játszanak még Bachot is. Hannoverben volt egy versenyző, aki Bécsben tanul egy orosz professzornál; számomra hallgathatatlan volt. Óriási túlzások, agyonromantizálás – a 2000. év küszöbén ennek nincs jövője. ha nem állnak át, nem fognak tudni megélni.

– *Lassacsán minden piac minden műfajban telített; voltak ezek az üstökös-ként megjelenő vonósnegyesek, amelyekben a legmagasabb szinten jelenhettek meg a tagok szólistaadottságai és együttműzsikálási képességei. Tudhatnak-e még valami olyan újat mondani, amelyre vevőt találnak?*

– Németországi, svájci tapasztalataim alapján nagyon nagy igény van a jó kamarazenészekre. A probléma inkább az, hogy a vonósnegyes négy embere megtalálja egymást, és még nagyobb probléma, hogy megtartsák egymást. A világban muzsikáló szinte minden kvartett tagsága változó. Új taggal újratekdeni mindig problémás; jó kvartettre, jó trióra azonban szükség van.

– *A világ nagy szimfonikus zenekarai között van-e olyan, amelynek hangját, stílusát különösen kedveli és ha választani lehetne közülük, arra a zenekarra szavazna?*

– Megítélésem szerint nemcsak én, hanem minden zenész azt mondaná, hogy a Bécsi Filharmonikusok vonóshangzása olyan fénylő, olyan különleges, aminek nincsen párja.

– *Meghatározható ennek a konkrét oka?*

– A Bécsi Filharmonikusokban nincsenek csak osztrákok, mindenki a bécsi zeneakadémiára járt, ugyanazokhoz a tanárokhöz, így lehet olyan fénye és bril-

liáns melegsége a hegedűk hangjának. Ez átütő erőt, homogén hangzást ad a vonósoknak. Az amerikai zenekarok közül Bostonból a vonósok, Chicagóból a fúvósok hangzásának vannak neves tradíciói.

– *Van olyan a ma élő karmesterek közül, akit különösen nagyra becsül?*

– Én talán Carlos Kleibert szeretem a legjobban.; óriási zseni, amilyen nagyon kevés van. Sajnos ő nagyon keveset dirigál és nagyon kicsi a repertoárja.

Rengeteg karmester van, de igazi nagy karmester egyre kevesebb akad. Ez azért nagyon kár, mert nagyon jók a zenekarok; a dirigenseknek tehát jó instrumentumuk lenne. Ma már az esetek többségében a zenekari zenészek jóval többet tudnak a karmestereknél; erre rá is jönnek, ki is használják és igazuk is van. Miért kéne egy jó zenekari muzsikuskat egy kevésbé jó karmesterrel játszania? ezért aztán – sajnos – a karmesterek uralják a világot, olyan hiány van belőlük, az igazán nagyokból. Elképesztő honoráriumért lépnek fel; gyakran többet kapnak, mint a zenekar egésze. Éppen az egyéniségek, óriások utolsóinak egyikét veszítettük el a nemrég elhunyt Solti György személyében.

– *Most, hogy újabb itthoni fellépés és kurzus után hazautazik, mit gondol, mi az, amiben még a legtöbb tennivalójuk van a magyar hegedűsöknek?*

– Még mindig technikai téren vannak hiányosságok; hogy egyszerre menjen a két kéz, és hogy tudatosá tegyék, amit csinálnak. Nemcsak ad hoc kell játszani, meg kell tanulni gondolkodni. fel kell tudni tenni kérdéseket: miért is csinálom ezt? hogy is van ez? Meg kell keresni a logikát; nem elég szépen játszani, azt is kell tudni, miért úgy játszom, ahogy. Hova vezet egy melódia, hova vezet a két kéz egyszerre, hogy működik a két kéz együtt. Egyszóval amatőrből profivá kell válni.

Az egész kompozícióról kell gondolkodni, hogy minek mi a funkciója. Operában nőttem föl, meggyőződés, hogy egy Mozart versenymű jó előadásához ismerni kell az operát is. Minden összefügg a zenén belül; tudomásom szerint a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán jó a helyzet, ahol a növendékek magas szintű általános képzést kapnak. Jobbat, mint Nyugaton.

Tóth Anna

Eckhard John

Zenekar – karmester nélkül

A moszkvai Perszimfansz (1922-1933)

A Perszimfansz rendhagyó ülésrendje

75 éve, 1911 februárjában, mindaddig példátlan módon, egy szimfonikus zenekar karmester nélkül áll közönség elé. A *Perszimfansz* néven (a *Pervij Szimfonicieszkij Anszambl* /Első Szimfonikus Zenekar/ rövidítése), Moszkvában bemutatkozó zenekart a szakma bámulatosan gyorsan befogadja, sőt, a kortársak egy része euforikusan ünnepli. „Új, a kollektív eszmén alapuló művészeti interpretáció születésének lehetünk tanúi. Az általa felszínre hozott művészi értékek magasan felülmúlják a zenekarok teljesítményének jelenlegi mutatóit. Az új irányzat majd a jövőben bontakozhat ki igazán” – írja Wladimir Vogel, berlini komponista (1927).

A harmincas években azonban a fiatal Szovjet-Oroszország számtalan újszerű és ígéretes kulturális kezdeményezését elsősprő sztálini dikatátúra ezt a reményteljes jövőképet is szertefoszlatta majd.

A Perszimfansz-zenekarnak már a megjelenése, a zenekari csoportok szokásos ülésrendje is feltűnően eltért a koncertlátogató számára megszokottól. A zenészek kissé ovális körben foglaltak helyet. A kör közepén helyezkedtek el a

fafúvósok, egymással szemben, körülöttük a vonósok. A színpad elejére kerülő hegedűsök ilymódon – háttal ültek a közönségnek.

A Perszimfansz volt az első hosszabb időn át működő, sőt intézményként is fennálló, karmester nélküli zenekar. 1922-33 között többszáz koncertet adtak dirigens nélkül. A karmester nélküli zenekar a huszas években egycsapásra a forradalmi Oroszország kulturális törekvéseinek szimbólumává vált. Kiemelkedő művészi teljesítménye egyöntetű csodálatot és elimerést aratott, a karmester-nélküliség elve azonban heves vitákat váltott ki. A vita során érdekes, gyakran a huszas évek meghatározó zenei vonulataival ellentétes frontok formálódtak. A művészi-esztétikai és a politikai szempontok sajátos, feloldhatatlan keveredése sajnos mind a mai napig kihát a zenekar megítélésére. A sematikus értékelések szerint a Perszimfansz nem volt több, mint „a zenei kollektívizmusra irányuló érdekes kísérlet” (Boris Schwarz, 1982), amely, a kommunizmus egész rendszerével együtt bukásra ítéltetett. A dirigálás konzervatív apologétái szerint ugyanis természetszerűleg „Kell egy olyan felelős vezető, aki

összetartja a produkciót. Bizonyos értelemben így igazolódik az a régi hasonlat, mely szerint a dirigens olyan szólista, akinek a hangszere a zenekar.” (Harold C. Schonberg, 1973) A Perszimfansz-történet a zeneirodalomban ma már csupán egy, a karmester szükségességét alátámasztó adalék. Mindennek azonban a tényekhez igen kevés a köze. A Perszimfansz története és hatása sokkal pontosabb rekonstrukciót és elemzést érdemel.

Az alapító: Lev Cejtlin

Lev Cejtlin hegedűművész a forradalom előtt a moszkvai Kuszevickij-zenekar koncertmestere. A karnagy-nélküli zenekar gondolata már ekkor foglalkoztatja. Felfogása szerint a karmester nem fejleszti, sőt ellenkezőleg, inkább gátolja a zenekari zenészek kreativitását. A kamaragyüttes elvein alapuló nagyzenekar dirigens nélkül uralhatná a legnehezebb szimfonikus zenei partitúrákat is.

1919-ben Cejtlin gyakorlati koncepcióját a Művelődési Népbiztosság elé terjeszti. Itt azonban még süket fülekre talál. Terve nem kelti fel sem Anatolij Luna-

csarszkij, sem a zenei osztály élén álló avantgard zeneszerző, Arthur Lourié érdeklődését.

Három évvel később Cejtlin mégis megvalósította álmát, igaz, a szovjet hatóságok támogatása nélkül. Lourié ekkorra már elhagyja a forradalmi Oroszországot. Cejtlin felveszi a kapcsolatot a D.M. Perszon vezetésével álló új moszkvai koncertügynökséggel, a Szimfóniával. Együttműködésük során jön létre 1922-ben, az Új Gazdaságpolitika kezdeti időszakában a Perszifansz. A moszkvai Nagy Színház művészeiből alakult új, karnagy nélküli zenekar 1922. február 13-án tartja bemutatkozó koncertjét a Szakszervezetek Háza híres oszloptermében. A műsoron Beethoven-művek szerepelnek: az *Egmont-nyitány*, a *Hegedűverseny* – a szólista: Lev Cejtlin – és az *Eroica-szimfónia*. A koncertet egy héttel később, 1922. február 22-én a Moszkvai Konzervatórium nagytermében megismétlik. A karmester nélküli koncertek rendkívüli érdeklődést váltottak ki. A siker valósággal elsöpörte az előkészületek során hallható ellenséges hangokat, és a muzikusokban továbbérlelte az állandó együttműködés tervét. A zenekar néhány hónap múlva három további hangverseny tervével jelentkezett. A június 19-i Csajkovszkij-koncertre kis programfüzetük is elkészült. A nyári szünet előtt még két alkalommal álltak nyilvánosság elé: egy Rimszkij-Korszakov- illetve egy Beethoven-esttel (*V., VIII. szimfónia*). A dirigens nélküli produkciók ismét nagy feltűnést váltottak ki, és újra fellángoltak körülötte az elvi viták. Eddigre azonban a zenekar már lelkes híveket mondhat magáénak. Szeptember 4-i hangversenyükről így számol be a kritika:

„Ez a Liszt-Wagner koncert valóságos társadalmi demonstrációvá nőtt. A lelkes, több ezer főnyi közönség nem csupán egy kiváló zenei előadásnak, hanem valami sokkal többnek és fontosabbnak lehetett tanúja. Ez a 75 muzikus nem csupán mesterember, hanem művész, nem csupán zenekari alkalmazott, hanem valamennyi egyenjogú, felelősségteljes előadó. Együttesük egészen rendkívüli jelentőségű, erős társadalmi egységet alkot. (...) Mindent, és minden percet áthat a zenei megoldások legapróbb részleteibe menő, mindenre kiterjedő gondos rendezés, a rendező pedig nem más, mint maga az eleven műre irányuló kollektív abszolút

akarata. (...) Ez a lehető legtökéletesebb művészet. A terem szó szerint együtt haladt ezzel a zárt fronttal. Új szimfonikus tömeghatás, új művészeti ág született.”

Ennek ellenére a kezdeti korszak a nehézségektől sem sem volt mentes. Az elmentábor (pl. a Nagy Színház) részéről jó néhány kísérlet történt a zenekar aláaknázására. Végül sikerült energikus politikai pártfogót találni az átfogó állami művelődési programokat szorgalmazó Mihail Sz. Boguszlavszkij, személyében, aki a karmester nélküli zenekart intézményesen a Moszkvai Városi Szovjet alárendelte. E koncepciónak megfelelően kezdte meg a Perszifansz vasárnapi koncertsorozatát a munkásközönség számára, 1923. január 1-jén, a Forradalmi Színházban. Már ebben, az 1922-23-as, kezdeti évadban 84 koncertet adtak – természetesen karmester nélkül.

Sorozatos sikerek

A Perszifansz kezdetben elsősorban a hagyományos repertoárra szorítkozott. Kortárs szerzők műveit az 1924-25-ös szezon nyitókoncertjén tűzték műsorra első ízben (Glazunov: *V. Szimfónia*, Stravinsky: *Scherzo Fantastique*, Prokofjev: *I. Zongoraverseny*). 1924-ben a zenekar támogatói megalapították a Perszifansz Baráti Körét, és publikációkban is lándzsát törtek a karmesternélküliség eszméje mellett. 1925. március 2-án, hároméves fennállása alkalmából a zenekar ismét Beethoven-műveket tűzött ünnepi műsorára: ismét az *Egmont-nyitányt*, a *Hegedűversenyt*, valamint a *IX. Szimfóniát*. A koncert után az eddig szkeptikus kritika is az elragadtatás hangján szólalt meg:

„Hallottam velük a Kilencedik Szimfóniát (...) Szerintem a karmesternélküliségé a jövő.(...) Ebben a zenekarban új, ismeretlen erők ébrednek, (...) azáltal, hogy a zenekar egészét egyetlen zenei gondolat, a saját gondolata vezérli; hogy nem kell szolgai módon alávetnie magát a karmester elképzeléseinek. A jelenség misztikus jellege egyre lenyűgözőbb. A sok önálló szólam, a sok hangszer, a sok emberi kéz csodálatos harmóniában egyesül a zenei dráma során. Lehet, hogy erre csak az orosz lélek képes. A bolsevizmus érdekes produktuma ez.”

Lassan a külföld figyelme is a zenekarra irányul. Miközben Leopold Schmidt, berlini zenekritikus a karmester nélküli

zenekarban az orosz forradalom művészi-etlen torzszülöttjét látja, a szovjet-oroszországi vendégszerepléseikről hazatérő neves német muzikusok lelkesen számolnak be a zenekar rendkívüli és egyedülálló teljesítményéről (Hermann Abendroth). Otto Klemperer szintén lelkesedéssel nyilatkozik róla: „Nagyszerű! Csajkovszkij Patetikus Szimfóniáját nem hallottam még ilyen tökéletes előadásban. Ha így haladunk, nekünk, karmestereknek, lassan valamilyen új foglalatosság után kell néznünk.”

Az átütő sikerű harmadik születésnap koncert eredményeképp a Perszifansz végre hivatalos, állami támogatásban (10 000 rubel) részesült. A munka új lendületet vett. Az 1925-26-os bérleti ciklusban a klasszikus művek mellett több kortárs szerző darabját (Honegger, Majakovszkij, Prokofjev, Strauss, Ravel) is műsorra tűzték. 1926-tól kezdve a koncertjeiket rendszeresen közvetíti a rádió. Rövidesen saját újságjukat is megjelentetik *Perszifansz-Zsurnal* címen. Az ideológiai bírálatok természetesen minduntalan kidomborítják a kollektív szellemben szerveződő társadalom és a karmester nélküli zenekar tökéletes összhangját – az élesedő kulturpolitikai harcok során ez végső soron nem is hátrányos az együttes számára. A Perszifansz felemelkedése, érdekes módon, egy másik társadalmi jelenséggel is korrelál: az emigrációval távozó orosz karmesterek súlyos űrt hagytak maguk után, kevés volt az igazán kvalifikált orosz dirigens. A dirigens nélküli zenekar ugyanakkor a legjobb moszkvai muzikusokat sorakoztatta fel és képezte ki végrehajtó zenészből önálló előadóművésszé. A huszas évek közepén a Perszifansz Moszkva legjobb zenekara.

Prokofjev a zenekarról

1927-ben a zenekarnak sikerül felkérni a kilenc év után az emigrációból hazatérő Prokofjevet művei előadására. Prokofjev 1920. január 20-án érkezik Moszkvába, és már másnap elkezd a próbákat.

„A próbát lényegében Cejtlin vezeti. Nemcsak az első hegedű szólama van előtte a pulton, hanem a teljes partitúra, amibe időnként a többiek is belepillantanak. Néha feláll a második harsona vagy a harmadik kürt: ‘Eltársak, ezt így meg így kellene csinálni.’ A próba egyébként sümán és jó légkörben zajlik.”

Prokofjev részletes naplója (a feljegyzések személyes jellegénél fogva) rendkívül értékes és ritka bepillantást nyújt az együttes munkájába. Prokofjev el van ragadtatva a zene minőségétől, ugyanakkor pontosan látja a buktatókat is.

„*Dirigens nélkül a zenekar természetesen nehezebben halad, mint vezénnyel. Viszont míg máshol a karmester sokat bajlódik a nehezebb részek, a szólamok kidolgozásával, itt mindenki lelkiismeretesen, becsülettel, a saját felelősségére játszik, és betart minden előírást. A szólamokat nem a próbán tanulják meg, a nehéz részeket már otthon átnézik.*”

Egy fárasztó rész kapcsán jegyzi meg a következőt: „*Egy olyan ritardando kidolgozása, ami karmesterrel magától értetődő, itt legalább 20 perc, mivel mindenki a saját elképzelése szerint lassít.*”

Prokofjev a január 22-i, második próbán is igen elégedett a *Le chout-szvit* előadásával: „*A zenekar hangzása szép, kiegyenlített. A hangszerek közti hangerőviszonyok pontosan olyanok, amilyenek szeretném, de ha véletlenül nem olyanok, egy szóra kijavítják. A Perszimfansz ellenségei azt gondolják, hogy karmester nélkül egy akkord sem lehet a helyén, hanem úgy kell szóljon, mintha valami részeg huszár játszaná, arpeggio-szerűen. Lehet; viszont mivel itt minden egyes zenekari tag minden hangot pontosan a helyén játszik, minden szól, és minden pontosan úgy szólal meg, ahogy a szerző akarta.*”

Prokofjev pianistaként is hatalmas sikert aratott a zenekarral. Január 24-i, első közös koncertjükön kizárólag korábbi Prokofjev-művek hangzottak el: a *Le chout-szvit* (1915-20), a *III. zongoraverseny* (1921), és a *Három narancs szerelme-szvit* (1919). A hangversenyt követően Prokofjev ezt jegyezte fel a naplójába: „*A Perszimfansz kiválóan játszik, nagyon tudatosan, világosan, lelkesen és kifejezően (...) A koncert végén a közönség tombol. Soha sehol nem volt még ekkora sikerem.*”

A koncertet január 31-én megismétlik. Hatalmas sikerrel. Egy hét múlva, február 7-én lépnek ismét a közönség elé. A műsor a következő: az új *Nyitány 17 hangszerre* op. 42 (1926), a *II. zongoraverseny* (1913/1924), az *Induló* és a *Scherzo A*

három narancs szerelme-szvitből (1919) és ismét a *Le chout-szvit*. Prokofjev moszkvai fellépése a Perszimfansszal, akkora szenzáció, hogy a próbákon még filmfelvételek is készültek. A koncert ismét „*óriási diadal (...) a közönség felállva, fülsiketítő ovációval ünnepel.*”

Prokofjevnek a Perszimfansz iránti lelkesedése – „*szerintem a világ egyik legjobb együttese*” – kizárólag az együttes zenei kvalitásain alapult. Ebben tekintetben mindig meg is védte a zenekart a támadókkal szemben. Értéktétele független maradt a rendkívüli zenekari formációval kapcsolatos társadalmi-politikai hullámverésektől, jóllehet ezeket is figyelemmel kísérte. Értetlenül szemléli, hogy Lunacsarszkij kulturális minisztériuma megtagadja tőlük a támogatást. „*Kihez forduljon támogatásért egy ilyen kommunisztikus szellemiségű létesítmény, mint a karmester nélküli zenekar, ha nem a Felvilágosító Népbiztossághoz?*”

A megjegyzés az ötéves fennállását ünneplő zenekar jubileumi koncertjéhez (1927. február 10.) kapcsolódik, ahol a hazlátogató Prokofjev is részt vett. Természetesen szenzációszámra ment, hogy az orosz Modernek Stravinsky melletti legfőbb reménysége megtiszteli a karmester nélküli zenekar jubileumát. A korábbi ünnepekhez képest jelentős hangsúlyeltolódás tapasztalható az orosz Modernek irányába. A műsoron szereplő művek közül Szkrjabin *Le poeme de l'extase* és Prokofjev *Szkíta szvitje* volt „*az együttes büszkesége*”. Az ötéves jubileum alkalmából kiadott vaskos könyv (a zenekar az öt év során összesen 170 koncertet adott) részletesen ismerteti a Perszimfansz munkásságát.

Az év további kiemelkedő eseményei a Beethoven-émlékév alkalmából rendezett Beethoven-ciklus, a Prokofjev-búcsúkoncert, és az októberi forradalom tizedik évfordulója alkalmából rendezett ünnepi hangverseny, Jozef Sillinger *Október* op. 9 című szimfonikus rapszódijának ősbemutatójával. (Sillinger, az első orosz jazzzenekar alapítója, a leningrádi Modernek vezető egyénisége.) Az orosz kortárs zene melletti elkötelezettségük jegyében egy másik Sillinger-mű, a *17. Szonáta-rapszódia* is szerepel a műsoron.

Az 1927-es, *A zene a népek életében* című nagy frankfurti kiállításra a Szov-

jetunió külön katalógust jelentetett meg a Perszimfanszról. Ettől kezdve a külföld is egyre növekvő érdeklődéssel fordul a zenekar munkássága felé. A karmester nélküli zenekar létjogosultságáról folyó vita immár nemzetközi méreteket ölt.

A német muzsikuskok vitája

Németországban mindeddig csupán a Szovjetunióban vendégszereplő német művészek elbeszéléseiből ismerhették a Perszimfansz munkásságát. A zenekar érdekes és sikeres kedeményezését és magas művészi színvonalát méltató kritikák ellenére megindult az elvi vita a karmester nélküli zenekar intézményéről. Az ellenzők szerint, karmester nélkül a technikailag tökéletes összjáték is csak mechanikus és gépies lehet. Több karmester is kétségbevonta a zeneművek „szellemi vezetés nélküli” tolmácsolásának művészi értékét (Hermann Abendroth). A kísérletet már csak a próbák nagy száma miatt sem tartották „*kifizetődőnek*” (*Die Musikwelt*, 1924). A pénzügyi ellenérvek mellé sematikus politikai ellenvetések is társultak. A Perszimfansz nem más, mint „*a kommunista ideál megvalósítása a művészet területén*” (Adolf Weissmann), és „*a szovjet kultúra kollektivistá mentalitásának terméke*” (*Neue Musik Zeitung*, 1928), nem művészeti irányzat, hanem inkább a politikai elvek átvitele a zene területére.

1927 után a sematikus támadások mellett egyre több lesz az elimerő méltatás. Egon Petri, zongoraművész, aki gyakran koncertezett vendégként a zenekarral, visszautasítja a végtelen próbákról és a kényszerű-mechanikus muzsikálásról keringő híreszteléseket.

„*A zenekar a legkiválóbb moszkvai zenészekből áll. Nem igaz, hogy a karmester nélküli játékmód mechanikussá, gépiessé tenné őket. Ellenkezőleg, a partitúra ismeretében, nagyon tudatosan és tárgyilagosan játszanak. (...) A velük való játék számomra rendkívüli művészi élmény és kielégülés: itt tapasztalhattam meg először, hogy a szólista, karmesteri közvetítés nélkül, valóban eggyé válik a zenekarral.*”

Sokan elismeréssel méltatták a művek hű tolmácsolását, és rámutattak arra, hogy a zenekar soha nincs kiszolgáltatva köznépszerű vagy magamutogató karmesteri

allűröknek, ezért mindig eleget tehet a szerzők utasításainak. Még a szovjet zenei életet legkritikusabb (és legszakavatottabb) kritikusai is elismeréssel adóznak a zenekar művészi kvalitásai előtt. „*Kár volna, tagadni, hogy ebben az elméletben valóban rejlik egy csöpp, elgondolkodtató igazság...*” (Pult und Takistock 1927).

Az ötlet ragályos

Az események hirtelen felgyorsultak. 1928. április 20-ára a Leipziger Symphonieorchester meghirdette első karmester nélküli koncertjét, nyilvánvalóan a Perszifansz mintájára. Az újonnan alakult New York-i American Symphonic Orchestra ugyancsak karmester nélküli Beethoven-koncerten mutatkozott be, 1928. november 3-án, a Carnegie Hallban, Paul Stassewitsch koncertmester vezetésével. 1928 októberében a würzburgi, majd a genfi, a varsói és a karlsbadi szimfonikus zenekarok is követték a példát.

A Szovjetunióban természetesen már korábban is történtek kísérletek a modell bevezetésére. A kijevi szimfonikusok (Kijevszkij Szimfanzs, később Ukr Szimfanzs) 1926. december 27-én mutatkoztak be először karmester nélkül (Műsoruk: Kallinyikov *I. szimfónia*, Liszt *Le Préludes* és Beethoven *Hegedűverseny* /Szólista: Lev Cejtlin/) A kijeviek ugyanebben a szezonban még négy, a következőben csak kettő, az 1928-29-es

évadban viszont tíz karmester nélküli hangversenyt is adtak. A 67 tagú együttes 1930-ig működött. A leningrádi, harkovi, bakui, ogyesszai és voronyezsi kísérletek messze elmaradtak a moszkvai Perszifansz mögött.

A Perszifansz-korszak vége

1932. március 31-én a Perszifansz még ünnepi koncertet rendezett fennállása 10 éves jubileuma alkalmából. A következő évben azonban az együttes megszűnt. (Az utolsó hangverseny dátuma: 1933. december 12., műsora: Csajkovszkij *Rómeó és Júlia* – Nyitány, *Hegedűverseny*, és *IV. szimfónia*.) Megszűnésének pontos részleteit homály fedi, azt azonban biztosan tudjuk, hogy fennállásának utolsó öt évében egyre fokozódó nehézségekkel kellett szembenéznie. A repertoárt a 30-as évek irányzatainak megfelelően át kellett formálni a konzervatívabb klasszikus-romantikus irányzatnak megfelelően. A zenekar súlyos anyagi problémákkal küzdött. 1929-ben újságjukat leállították, a koncertek száma csökkent.

Időközben a moszkvai zenei élet, a zenekarok száma is változott. A harmincas évek elejére a kiváló Rádiózenekar (1929-) és a Filharmóniazenekar (1931-) is komoly konkurrenciát jelentett a Perszifansz számára. A Perszifansz sorsa azonban nem művészeti megfontolásokon alapul, hanem az erősödő sztálini diktatúra kul-

turpolitikájának következménye. 1932-től kezdve a kultúra területén bevezetett számtalan uniformizáló intézkedés, az innovatív kulturális tervek leállítását a hierarchikus-autoriter dirigizmusnak kedvezett.

A zenekar elvesztette fő politikai patrónusait: Arnold Cukker, szóvivőjük és propagandistájuk, fő ideológiai menedzserük, aki a zenekar ügyét korábban a befolyásos pártkörökben is egyengette, 1928-ban megvált a zenekartól. Legfontosabb pártfogójuk, Mihail Boguszlavszkij, a trockista ellenzékhez csatlakozott, ezért 1928-ban Szibériába száműzték, majd később, 1937-ben, a második moszkvai kirakatperben halálra ítélték és kivégezték.

Támogatók és jó kapcsolatok nélkül a zenekar nem tudott talpon maradni az erős konzervatív lobbival szemben. Ismét támadásba lendültek a régi ellenfelek (Golovanov, Szaradcev, Malko, Szabanejev), míg végül sikerült teljesen kihúzni a talajt az együttes lába alól. Az új kultúrpolitika már csak a konkurrens, hagyományos módon dirigált zenekarokat támogatta. Könnyen belátható, hogy a korabeli Szovjetunióban, ahol a társadalmi fejlődés a sztálinizmusba torkollott, ahol a zenei élet is a társadalmat dirigáló teljhatalmú karmester befolyása alá került, egy karmester nélküli együttesnek aligha lehetett létjogosultsága többé...

(Das Orchester, 1997/11.)

CORPUS

HANGSZERKERESKEDÉS ÉS JAVÍTÓMŰHELY

F. Lorée, H. Selmer, J. Püchner, Moosman, Fox,
Leblanc, Moeck, Küng, Mollenhauer, Aulos,
The Early Music Shop

Nyitvatartás: hétfőtől péntekig 9-18 óráig

Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola

1052 Budapest, Semmelweis utca 12. - Telefon: (36-1) 118-2044 - Telefon/fax: (36-1) 266-6547

MATÁV

SZIMFONIKUS ZENEKAR

január 9. Városháza 18.00

Ifjúsági/IV. bérlet
Ránki: Két bors ökröcske
Prokofjev: Péter és a farkas
Közreműködik: Mácsai Pál
Vezényel: Ligeti András

január 15. Zeneakadémia

Mahler-est
Gyermek-gyászdalok
V. szimfónia
Közreműködik: Lukin Márta
Ligeti András

január 23. Zeneakadémia

Nyitott koncert
Weber: Oberon-nyitány
Bartók: III. zongoraverseny
Sosztakovics: V. szimfónia
Közreműködik: Ránki Dezső
Vezényel: Kollár Imre

január 29. Pesti Vigadó

Vigadó/I. bérlet
Weber: Bűvös vadász - nyitány
Weber: Fagottverseny
Brahms: III. szimfónia
Közreműködik: Vajda József
Vezényel: Ligeti András

február 5. Zeneakadémia

Zeneakadémia/VI. bérlet
Grofé: Grand Canon - szvit
Gershwin: F-dúr zongoraverseny
Bernstein: Symphonica Danceis from West Side Story 1957.
Közreműködik: Vukán György
Vezényel: Ligeti András

február 19. Zeneakadémia

Nyitott koncert
Musszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen
Dvořák: Gordonkaverseny
Musszorgszkij: Egy kiállítás képei
Vezényel: André Bernard /Franciaország/

február 26. Pesti Vigadó

Vigadó/II. bérlet
Csajkovszkij: Olasz capriccio
Musszorgszkij: Halál dalai és táncai
Csajkovszkij: V. szimfónia
Közreműködik: Kovács Kolos
Vezényel: Medveczky Ádám

március 12. Zeneakadémia

Zeneakadémia/VII. bérlet
Beethoven: Missa Solemnis
Közreműködik: Cserna Ildikó, Takács Tamara, Gulyás Dénes, Sólyom-Nagy Sándor, Magyar Állami Énekkar (karig.: Antal Mátyás)
Vezényel: Ligeti András

március 14. MTA Díszterme 11.00

Tavaszi Fesztivál
Prokofjev: Péter és a farkas
Britten: Változatok egy Purcell témára
Közreműködik: Mácsai Pál
Vezényel: Ligeti András

március 15. MTA 15.00

Tavaszi Fesztivál
Vukán: Casablanka - ősbemutató
Bernstein: Symphonica Danseis from West Side Story 1957.

Közreműködik: Creative Art Trio (Vukán György, Berkes Balázs, Balázs Elemér)

Vezényel: Ligeti András

március 16. Thália Színház

Tavaszi Fesztivál
Ravel: Pavane
Chopin: f-moll zongoraverseny
Berlioz: Fantasztikus szimfónia
Közreműködik: Éva Kupiec
Vezényel: Ligeti András

március 19. Pesti Vigadó

Vigadó/III. bérlet
Beethoven-est
Hármasverseny
VIII. szimfónia
Közreműködik: Szabadi Vilmos, Onczay Csaba, Jandó Jenő
Vezényel: Héja Domonkos

március 26. Zeneakadémia

Zeneakadémia/VIII. bérlet
Beethoven: Esz-dúr zongoraverseny
Strauss: Imígyen szóla Zarathustra
Közreműködik: Jandó Jenő
Vezényel: Kovács János

SZEGEDI

SZIMFONIKUS ZENEKAR

január 4. Színház

Angol szerzők művei
Vezényel: Pál Tamás

január 29.

Weber: Oberon-nyitány
Schumann: a-moll csellóverseny
Csajkovszkij: VI. szimfónia
Közreműködik: Onczay Csaba
Vezényel: Lukács Ervin

február 5. Pesti Vigadó

Hacsaturján: Hegedűverseny
Csajkovszkij: VI. szimfónia
Közreműködik: Kosztáncsi István
Vezényel: Acél Ervin

február 8. Színház

Balett-zenék
Vezényel: Acél Ervin

március 5.

Mahler: Blumine
Weber: f-moll klarinétverseny
Ravel: Daphnis és Chloé - II. szvit
Közreműködik: Tamás Péter
Vezényel: Adrian Sunshine

március 12.

Haydn: B-dúr szimfónia
Mozart: B-dúr zongoraverseny KV 595
Beethoven: VI. szimfónia
Vezényel: Kocsis Zoltán

MISKOLCI

SZIMFONIKUS ZENEKAR

január 4. Miskolci Nemzeti Színház 10.30

Újévi hangverseny
Közreműködik: Kovács Éva, Fekete Attila
Vezényel: Kovács László

január 5. Miskolci Nemzeti Színház

Újévi hangverseny
Közreműködik: Kovács Éva, Fekete Attila
Vezényel: Kovács László

január 19. Miskolci Nemzeti Színház

Debussy: Egy faun délutánja
Chopin: e-moll zongoraverseny
Beethoven: III. szimfónia
Közreműködik: Hauser Adrienne
Vezényel: Kocsis Zoltán

február 16. Zenepalota 19.00

Bach: III. szvit
Haydn: Csellóverseny
Mozart: Jupiter szimfónia
Közreműködik: Kiss-Domonkos Judit
Vezényel: Wolfgang Gabriel

február 20. Budapest 19.00

Purcell: Arthur király - szvit
Purcell: Tündérr királynő - szvit
Mozart: Zongoraverseny KV 467
Elgar: e-moll szerenádo
Britten: Simple Symphonie
Vezényel: Kovács László

március 2. Miskolci Nemzeti Színház

Rota: Capello Taglio di Firenze
Rota: Zongoraverseny
Rota: La Strada
Vezényel: Michele Marvulli

március 9. Miskolci Nemzeti Színház

Dvořák: h-moll csellóverseny
Verdi: Szicíliai vecsernye - nyitány
Mendelssohn: Szentivánéji álom - nyitány
Közreműködik: Adalbert Skocic
Vezényel: Howard Williams

március 16. Győr

Liszt: Két jelenet Lenau Faustjából
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Strauss: Halál és Megdicsőülés
Közreműködik: Krausz Adrienne
Vezényel: Kovács László

március 17. Szombathely

Liszt: Két jelenet Lenau Faustjából
Liszt: A-dúr zongoraverseny
Strauss: Halál és Megdicsőülés
Közreműködik: Krausz Adrienne
Vezényel: Kovács László

március 23.

Tavaszi Fesztivál
Francia filmzenék
Vezényel: Vladimir Cosma

március 30. Zenepalota 19.00

Albrechtsberger: Harsonaverseny
Mozart: Zongoraverseny KV 467
Haydn: B-dúr Sinfonia Concertante
Közreműködik: Kakuk Zoltán, N. Füzes Mária, Nemes Tamás, M. Tatár Beáta, Halász István
Vezényel: Kovács László

SZOMBATHELYI

SZIMFONIKUS ZENEKAR

január 11. Bartók Terem 11.00

Tücsök titka
Vivaldi és a természet

január 19. Bartók Terem

Saint-Saëns: III. szimfónia
Debussy: Két nocturne
Ravel: Daphnis és Chloé - II. szvit
Közreműködik: Hajdók Judit
Vezényel: Shinya Ozaki /Japán/

január 26. Bartók Terem

Schumann: Manfred-nyitány
 Bartók: III. zongoraverseny
 Csajkovszkij: II. szimfónia
 Közreműködik: Krausz Adrienn
 Vezényel: Robert Houlihan
február 8. Bartók Terem 11.00
 Tücsök titka
 Vihar a muzsikában
február 16. Bartók Terem
 Dukas: A bűvészinás
 Wieniawski: D-dúr polonéz
 Wieniawski: A-dúr polonéz
 Berlioz: Római karnevál
 Grofé: Grand Canon - szvit
 Közreműködik: Kim Young-Zun /Dél-Korea/
 Vezényel: Robert Houlihan
február 23. Bartók Terem
 Weber: f-moll klarinétverseny
 Hidas: Kürtverseny
 Csajkovszkij: D-dúr hegedűverseny
 Közreműködik: Tóth Eszter, Nagy Miklós
 Vezényel: Berkes Kálmán
március 1. Bartók Terem 11.00
 Tücsök titka
 Madárhang a muzsikában
március 9. Bartók Terem
 Károlyi: Consolatio
 Brahms: Rinaldo - oratórium
 Dvořák: IX. szimfónia
 Közreműködik: Honvéd Együttes
 Férfikara (karig.: Tóth András)
 Vezényel: Kollár Imre
március 14. Bartók Terem
 Liszt: Hósi sirató
 Liszt: Haláltánc
 Liszt: Faust-szimfónia
 Közreműködik: Falvay Sándor
 Vezényel: Hamar Zsolt
március 28. Pesti Vigadó
 Creston: Marimbaverseny
 Közreműködik: rács zoltán
 Vezényel: Robert Houlihan

PÉCSI SZIMFONIKUS ZENEKAR
január 9. Pécsi Nemzeti Színház 19.00
 Bach: I. brandenburgi verseny
 Csajkovszkij: IV. szimfónia
 Közreműködik: Hegyesi Gabriella, Papp Gábor, Péczely Sarolta
 Vezényel: Drahos Béla
január 15. POTE Aula
 „A” bérlet
 Gershwin: Egy amerikai Párizsban
 Lendvay: Szaxofonverseny
 Dvořák: Szláv táncok
 Közreműködik: Dés László
 Vezényel: Hamar Zsolt
január 29. Pécsi Nemzeti Színház 19.00
 „B” bérlet
 Mozart: Varázsfuvola - nyitány
 Mozart: Sinfonia concertante KV 297b
 Beethoven: IV. szimfónia
 Közreműködik: Udvardy Gizella, Török Elek, Németh Tamás, Zseni Nándor
 Vezényel: Blázy Lajos
február 12. POTE Aula
 „A” bérlet
 Lajtha: In Memoriam
 Ibert: Fuvolaverseny

Sosztakovics: I. szimfónia
 Közreműködik: Gyöngyösi Zoltán
 Vezényel: Nicolás Pasquet
február 13. Pesti Vigadó
 Lajtha: In Memoriam
 Ibert: Fuvolaverseny
 Sosztakovics: I. szimfónia
 Közreműködik: Gyöngyösi Zoltán
 Vezényel: Nicolás Pasquet
február 17. Komló
 Mozart: Varázsfuvola - nyitány
 Mozart: Sinfonia concertante KV 297b
 Beethoven: IV. szimfónia
 Közreműködik: Udvardy Gizella, Török Elek, Németh Tamás, Zseni Nándor
 Vezényel: Blázy Lajos
február 27. Pécsi Nemzeti Színház
 C. Ph. E. Bach: G-dúr fuvolaverseny
 Saint-Saëns: Zongoraverseny
 Csajkovszkij: VI. szimfónia
 Közreműködik: Caroline Haffner, Deák Ildikó
 Vezényel: Charles Olivieri-Munroe /Kanada/
március 12. Pécsi Nemzeti Színház
 „C” bérlet
 Haydn-est
 F-dúr szimfónia
 C-dúr hegedűverseny
 Esz-dúr szimfónia
 Közreműködik: Vass Ágnes
 Vezényel: Howard Williams
március 13. Komló
 Haydn-est
 F-dúr szimfónia
 C-dúr hegedűverseny
 Esz-dúr szimfónia
 Közreműködik: Vass Ágnes
 Vezényel: Howard Williams
március 14. Nagykanizsa
 Haydn-est
 F-dúr szimfónia
 C-dúr hegedűverseny
 Esz-dúr szimfónia
 Közreműködik: Vass Ágnes
 Vezényel: Howard Williams
március 17. Nemzeti Galéria 12.05
 Haydn: C-dúr hegedűverseny
 Haydn: Esz-dúr szimfónia
 Közreműködik: Vass Ágnes
 Vezényel: Howard Williams
március 19. POTE Aula
 „A” bérlet
 Kalmár: Hórák
 Strauss: Kettősverseny
 Rachmaninov: II. szimfónia
 Közreműködik: Vajda Gergely, Zseni Nándor
 Vezényel: Howard Williams
március 27. Bazilika
 Oratórium-bérlet
 Bach: Máté passió
 Közreműködik: Zádori Mária, Németh Judit, Haramza László, Massányi Viktor, Kuncz László
 Vezényel: Howard Williams

MAGYAR ÁLLAMI HANGVERSENYZENEKAR
január 7. Székesfehérvár
január 8. Zeneakadémia

Csajkovszkij: b-moll zongoraverseny
 R. Strauss: Hósi élet
 Közreműködik: Jandó Jenő
 Vezényel: Kovács János
február 13. Zeneakadémia
 Bogdanovics: Napfényes mezők
 Liszt: Haláltánc
 Bartók: Concerto
 Közreműködik: Jandó Jenő
 Vezényel: Hamar Zsolt
február 22. Zeneakadémia
 Stravinsky: Egy perces fanfár
 Schubert: Katonainduló
 Stravinsky: Három tételes szimfónia
 Schubert: VIII. Szimfónia
 Stravinsky: Fantasztikus scerzo
 Cirkusz polka
 vezényel: Hamar Zsolt
március 5. Békéscsaba
március 6. Zeneakadémia
március 9. Zalaegerszeg
 Beethoven IX. Szimfónia
 közreműködik: Állami Énekkar
 Vezényel: Kovács János

A MAGYAR RÁDIÓ ÉS TELEVÍZIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA
január 14. Zeneakadémia
 Haydn: Teremtés
 Közreműködik: Verebics Ilona, Helmut Wildhaber, Köves Péter, az MRT Énekkara
 Vezényel: Fischer Ádám
január 22. Zeneakadémia
 Bartók: Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára
 Kovács Andor: Martinovics-kantáta
 Kodály: Felszállott a páva - változatok egy magyar népdalra
 közreműködik: Gulyás Dénes, Bánffy György és az MRT Énekkara
 Vezényel: Vásáry Tamás
január 29. Zeneakadémia
 Debussy: Zenekari képek - Ibéria
 Elgar: e-moll gordonkaverseny
 Dvorak: 9.(Újvilág) szimfónia
 Közreműködik: Perényi Miklós
 Vezényel: Meir Minsky
február 12. Zeneakadémia
 R. Strauss: Salome - Hétfátyol-tánc
 Négy utolsó ének
 Hósi élet
 Közreműködik: Bátorfi Éva
 Vezényel: Ligeti András
március 5. Zeneakadémia
 Prokofjev: Klasszikus szimfónia
 Csajkovszkij: Hegedűverseny
 Muszorgszkij-Ravel: Egy kiállítás képei
 Közreműködik: Zsigmondy Dénes
 Vezényel: Hamar Zsolt
március 10. Zeneakadémia
 Brahms-bérlet
 Akadémiai ünnepi nyitány
 III. szimfónia
 B-dúr zongoraverseny
 Közreműködik: Frankl Péter
 Vezényel: Vásáry Tamás

Forduló zenekocka

MAGYAR NEMZET
LX. évfolyam, 255. szám 1997. november 1.

Nem is olyan régen volt, amikor a *Budapesti Fesztiválzenekar* állandó együttesé vált, és gazdájának, a *Fővárosi Önkormányzatnak*, a zenekar mellett létrejött alapítványának, valamint szponzorainak köszönhetően éveken át a legbiztosabb, más szimfonikusok által irigylésre méltó anyagi alapokon működhetett, és azzal büszkélkedhetett, hogy *soha egy fillér állami támogatást* nem vesz igénybe. Nem úgy az *Állami Hangversenyzenekar (ÁHZ)*, a *Magyar Rádió és Televízió szimfonikus zenekara* vagy a *Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara*. Nekik csak az állandó létbizonytalanság jutott: az ÁHZ nem tudhatta, mit kezd vele a kultúra támogatásából egyre kihátráló művelődési tárca; a rádiózenekart a *Magyar Rádió* rt.-vé alakulásakor fenyegette meg a megszűnés réme, aztán hajmeresztő, remél-

jük, örökre elfeledett tervek születtek az ÁHZ-val való összeolvasztásáról; a filharmóniai társaság pedig koldulni kényszerült, mert nem lelt mecénásra.

Most fordult a kocka. Az ÁHZ muzsikussai egyelőre megnyugodhattak. Az együttes önállósodott, és tisztességesnek mondható anyagi támogatás mellett kezdhet új életet. A rádiózenekart is megmentette átmenetileg az állam, igaz, a támogatásért – úgy tűnik – minden évben újra harcot kell indítani. Amíg tehát az állam által finanszírozott zenekarok gazdasági helyzete lassan stabilizálódni látszik, addig a fesztiválzenekar vezetői ma egyre többet panaszkodnak: nem elég a fővárostól kapott apanázs. *Fischer Iván* karmester keményen fogalmazott: ha a zenekarának jelenlegi finanszíro-

zási struktúrája nem változik, akkor a nagy sikereket elért együttes pár éven belül eltűnhet a magyar zenei életből. És kitől várnak segítséget (*évi nyolcvan-százmillió forint pluszt*)? *Az államtól*. A kulturális tárcától és a *Belügyminisztériumtól*, ugyanis a belügyi költségvetés biztosítja az önkormányzati zenekarok számára szétosztható keretet. Hogy kielégítsék a fesztiválzenekar igényeit, vagy a szegény vidéki zenekaroktól vesznek el pénzt, vagy a keret összegét növelik a kétszeresére. Bízunk az utóbbi megoldásban, bár az is vihart kavarhat. Mert felmerül a kérdés: ha most meg tudják duplázni a szétosztható pénzt, akkor a sokkal inkább segítségre szoruló vidéki együttesek érdekében eddig miért nem tették meg ezt a lépést? *(devich)*

Kezdődik az évad

KISALFÖLD, 1997. október 22.

Felzárkózzhat-e a legrégebbi zenekar?

Az ország legrégebben alapított zenekara, a soproni Liszt Ferenc Szimfonikus Zenekar mai koncertjével kezdetét veszi a Nemzeti Filharmónia idei bérletorsozata a Magyar Művelődés Házában. A soproni szimfonikusok karmestere, Dárdai Árpád – aki a minap a Nagykiszai Művészeti Napokon a világhírű operaénekesssel, Rost Andreával lépett pódiumra –, a hangversenyéről és a zenekar közeli programjairól nyilatkozott.

– Legutóbb mondhatni rendhagyó módon, szabad téren, a Széchenyi-szobor avatása századik évfordulóján rendezett ünnepségen szerepeltünk nyilvánosság előtt. A bérletes szerda esti koncerten világot járó japán művészekkel adunk hangversenyt, amelyen Mozart, Mendelssohn és Schubert népszerű kompozíciói csendülnek fel. A zenekar nem tart pihenőt: Mozart Requiem-jének próbáira kerül sor. November elsején halottak napja alkalmából adjuk elő a Szent Mihály-templomban. A szimfonikusok azt követően december 6-án fiatal soproni tehetségeket kísérnek, ennek során ismét kö-

zönség elé lép *Horváth Marcell* (klarinét) és *Stöckert Ádám*, aki ütőshangszereken Bach-versenyművet játszik.

A zenekar helyzetével kapcsolatban Dárdai Árpád elmondta: a nemrég kapott értesítés szerint az egyszázalékos adófelajánlásokból összesen 170 ezer forint érkezett a számájukra, amelyet ezúton is köszönnek. Működésükhöz szükség is van minden fillérré, hiszen míg az ország több városában milliós nagyságrendű támogatásokat élveznek a helyi zenekarok, addig Sopronban csak a különböző pályázatokon nyert pénzből gazdálkodhatnak. Ez jó esetben elérheti akár az

ötszáz ezer forintot is, ám akadnak ennél jóval szűkebb esztendők. Így aztán az ország legrégebben alapított zenekarának tagjai zenekari munkájukért semmiféle díjazásban nem részesülnek. E sajnálatos tény kedvezőtlen kihatásait fölösleges részletezni. A vezetők a helyzet jobbítása érdekében hamarosan felveszik a kapcsolatot az önkormányzat felelős tisztségviselőivel. A tárgyalások kitűzött céljaként megfogalmazódott, hogy a költségvetés tervezésekor a zenekar külön tételt képezhessen, s ezáltal a művészeti együttes finanszírozásban felzárkózhasson az ország többi zenekarához. *Gosztonyi M.*

BFZ, ÁHZ – zenekarok állami és szponzori pénzből

INTERN 1997. november 10.

Az ország két legjelentősebb szimfonikus zenekara értékét folyamatosan veszítő állami támogatásból és az ezt kiegészítő szponzorpénzekből él – nehezen. A **Budapesti Fesztiválzenekart (BFZ)** az idén a fővárosi önkormányzat 121,2 millió forinttal támogatja, ami realértéken az 1992-es támogatás fele. **Fischer Iván**, az együttes zeneigazgatója szerint ilyen anyagi feltételek mellett az együttest egy-két éven belül a megszűnés veszélye fenyegeti. A fővárosi juttatás mellett anyagi tőkét jelent még a **BFZ Alapítvány**, amelynek létrehozásához a **Budapest Bank** 75 millió forinttal járult hozzá – az

együttes ennek a pénznek csak a kamatait használhatja fel. Két német cég, a **Ruhrgas AG** és a **VEW Energie AG** idén az alapítványt 100 millió forinttal segítette. **Mosonyi Ágnes**, a BFZ szponzormenedzsere elmondta, hogy a zenekar támogatói – a **Zwack Unicum**, a **Westel 900**, a **Philips Magyarország**, az **MB-Auto Magyarország**, a **Coca-Cola**, a **Citybank**, a **BNP Dresdner Bank**, a **Volvo Auto Hungária**, a **Hungexpo**, a **RWE Energie**, a **Magyar Hírlap**, a **Nemzeti Kulturális Alap** és a **Soros Alapítvány** – ebben az évben összesen körülbelül 40 millió forinttal járultak hozzá

a Budapest Fesztiválzenekar működéséhez. A másik szimfonikus „csapat”, az **Állami Hangversenyzenekar (ÁHZ)**, a **Nemzeti Énekkar** és a **Kottatár** – együttes néven a **Nemzeti Filharmónia** – idén összesen 326 milliós költségvetési támogatást kapott. **Kovács Géza** zenekar-igazgató elmondta, hogy jövőre a hármas alapintézmény állami juttatása 340 millió forint lesz, ez egészül ki mintegy 100 millió forint szponzori pénzzel, amelynek körülbelül kétharmad részét kapja majd a zenekar, a maradékot pedig a társintézmény. A zenekart szponzorálja a **Matáv** és hat éve folyamatosan támogatja az **IBM**.

Hirdessen!

Lapunk eljut a zenészekhez, zenekarokhoz, zenei szervezetekhez, zenei műhelyekhez, iskolákhoz, hangszerkészítőkhöz, hangszerészekhez, valamint minden zenével foglalkozó intézményhez, s a zeneszerető közönséghez egyaránt.

Áraink:	1/1 oldal	50 000 Ft+ÁFA
	1/2 oldal	25 000 Ft+ÁFA
	1/3 oldal	17 000 Ft+ÁFA
	1/4 oldal	12 500 Ft+ÁFA
	1/6 oldal	8 000 Ft+ÁFA
	1/8 oldal	5 000 Ft+ÁFA

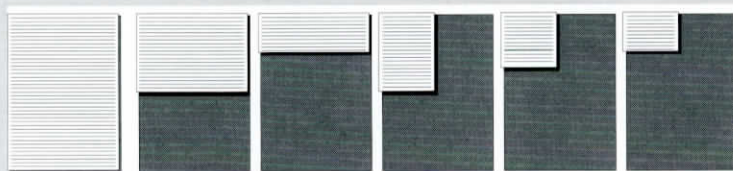
Apróhirdetés (kb. 25 szóig) magánszemélyeknek ingyenes, közületeknek 500 Ft

Az árak a hirdetés szerkesztési díját tartalmazzák.

A hirdetés több számra való előzetes leköltése esetén árkedvezményt adunk.

Folyamatosan hirdetőik árkedvezménye hat számra 25%, három számra 10%

Legyen a partnerünk, hirdessen velünk!

1/1   1/2   1/3   1/4   1/6   1/8

Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.
Telefon: 342-8927 - Fax: 342-8372

Megrendelőszelvény

A mai napon megrendelem a

ZENEKAR

című folyóiratot

..... példányban.

A lap egyedi számainak ára 120 Ft.

Előfizetési díj (hat számra): 650 ft + postaköltség

Név:.....

Cím/város:.....

utca:.....

irányítószám:.....

Dátum:.....

Aláírás:.....

A Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetségének tagjai:

BM Duna Szimfonikus Zenekar

Cím: 1051 Budapest, Zrínyi u. 5.
Telefon: 117-3142, fax: 117-2773
Próbaterem: 1101 Budapest,
Kerepesi u. 53.
Tel./fax: 117-5858

Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar

Cím: 1221 Budapest, Anna u. 15/b.
Tel./fax: 227-4021
Próbaterem: 1074 Budapest,
Rottenbiller u. 16-22.
Tel.: 322-1488, fax: 267-8667

Debreceni Filharmonikus Zenekar

4025 Debrecen, Simonffy u. 11/c.
Tel.: (52) 412-395

Győri Filharmonikus Zenekar

9022 Győr, Liszt Ferenc u. 13.
Tel.: (96) 312-452

Magyar Állami Hangversenyzenekar

1051 Budapest, Vörösmarty tér 1.
Tel.: 118-0162, fax: 327-4375

Magyar Állami Operaház Budapesti Filharmoniai Társaság Zenekara

1061 Budapest, Andrássy út 22.
Tel.: 331-2550

Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara

1088 Budapest, Bródy S. u. 5-7.
Tel.: 138-8326, fax: 138-8910

MATÁV Szimfonikus Zenekar

1094 Budapest, Páva u. 10-12.
Tel.: 215-5770, fax: 215-5462

MÁV Szimfonikus Zenekar

1088 Budapest, Múzeum u. 11.
Tel.: 138-4085

Miskolci Szimfonikus Zenekar

3025 Miskolc, Fábán u. 6/a.
Tel.: (46) 323-494

Pécsi Szimfonikus Zenekar

7621 Pécs, Kossuth L u. 19.
Tel.: (72) 324-350

Szegedi Szimfonikus Zenekar

6721 Szeged, Festő u. 6.
Tel.: (62) 316-927

Szombathelyi Szimfonikus Zenekar

9700 Szombathely, Thököly u. 14.
Tel.: (94) 314-472

Caspar David Friedrich (1774–1840): A muzsikus álma